

**Громадська організація
«Правовий світ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ
СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ»**

1–2 грудня 2017 р.

ЧАСТИНА I

Дніпро, 2017

УДК 34(063)
Н 73

Новітні тенденції сучасної юридичної науки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р. – Дніпро : ГО «Правовий світ», 2017. – Ч. 1. – 124 с.

У матеріалах зібрані тези доповідей, які були подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції «**Новітні тенденції сучасної юридичної науки**» (м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р.).

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

Ковальова Р. Я.7

«ПЛАТОН МЕНІ ДРУГ, АЛЕ ІСТИНА ДОРОЖЧА»

У КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ПОРІВНЯННЯ

ПОГЛЯДІВ АРИСТОТЕЛЯ І ПЛАТОНА

Левіт А. Р.10

ЩОДО ПИТАНЬ ПРО ВНЕСОК РИМСЬКИХ ЮРИСТІВ

У РОЗВИТОК ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ

Мартинюк Л. П.13

АКТУАЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЮРКГЕЙМА

ДЛЯ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Соколенко Д. В.15

ДО ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПАЦІЄНТА

Щирба М. Ю.17

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

Бронецький І. В.20

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ

БРИТАНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ

Горобець М. І., Журко Д. О.23

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДВИБОРОНОЇ АГІТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дивнич Д. І.26

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Калєва С. С.29

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ЯК ОРГАН КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Кісіль А. А.32

ІСТОРИЧНІ ТИПИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В ДРЕВНІЙ ГРЕЦІЇ ТА СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Лоза А. В.34

ПЕРСПЕКТИВА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Мелконян А. Г.38

<p>КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА ГРАЖДАНИНА КАК ОСНОВА ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЧНОСТИ</p> <p><i>Парий Б. Б.</i> 40</p> <p>МІЖНАРОДНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕХАНІЗМИ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ</p> <p><i>Торопова К. М.</i> 43</p> <p>ЗАХИСТ ПРАВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ</p> <p><i>Торопова К. М.</i> 47</p> <p>НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ</p> <p><i>Федорчук Д. Ю.</i> 50</p> <p>НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО</p> <p>ЗМІСТ ПРЕДМЕТУ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ</p> <p><i>Бабаскін А. Ю.</i>..... 53</p> <p>ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: КОМІТЕТ ООН ЧИ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД</p> <p><i>Катаєва Т. М.</i>..... 57</p> <p>АПЕЛЯЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА УХВАЛ ЗА ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ УНІФІКАЦІЇ</p> <p><i>Щербина Є. М., Кривошея В. В.</i>..... 61</p> <p>ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ШЛЮБ» ТА «СІМ'Я» ЗА ЧИННИМ СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ</p> <p><i>Резникова М. О.</i>..... 63</p> <p>НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО</p> <p>ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ</p> <p><i>Гребенюк А. А.</i>..... 67</p> <p>ОСОБЛИВОСТІ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ІСТОТНИХ УМОВ ТЕНДЕРНОГО ДОГОВОРУ</p> <p><i>Жуков М. С.</i>..... 71</p>
--

ТЕОРІЇ ФУНКЦІЙ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	
<i>Іванюта Н. В.</i>	73
ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ	
<i>Левіт А. Р.</i>	76
ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	
<i>Овчаренко К. В.</i>	79
СТАДІЇ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ	
<i>Ховякова Ю. Ю.</i>	82
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОВИЙ СТАТУС ТОРГОВЦЯ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ	
<i>Шевчук О. Р., Зіняр В. Ю.</i>	83
НАПРЯМ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ГНУЧКИЙ РЕЖИМ РОБОТИ ЯК НЕТИПОВА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	
<i>Гомля І. А.</i>	87
МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНИМ ПРИНЦИПОМ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
<i>Погорелова О. В.</i>	90
ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
<i>Пономар І. О.</i>	92
ДОСВІД ФРАНЦІЇ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ: КОРИСНЕ ДЛЯ УКРАЇНИ	
<i>Пух А. О.</i>	95
ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ	
<i>Рубель М. А.</i>	96
ПРОБЛЕМНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДТВЕРДЖЕННЯ СТРАХОВОГО (ТРУДОВОГО) СТАЖУ В ПЕРІОД З 4 ТРАВНЯ 1998 ДО 1 ЛИПНЯ 2000 РОКУ	
<i>Ручкін В. Р.</i>	99
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТРУДОВИЙ СТАЖ» ТА «СТРАХОВИЙ СТАЖ»	
<i>Хавер К. С.</i>	101

НАПРЯМ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НЕСАНКЦІОНОВАНИХ ЗАБУДОВ УЗДОВЖ РІКИ ДНІПРО	
<i>Глуценко Н. О.</i>	104
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ	
<i>Компанієць А. І.</i>	107
ПРОБЛЕМА ПРОЛОНГАЦІЇ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	
<i>Кондрашова А. О.</i>	109
УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВА ЗЕМЕЛЬНОГО СЕРВІТУТУ	
<i>Корчак О. О.</i>	111
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОДАЖУ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ОБ'ЄКТАМИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ПРИВАТИЗАЦІЇ	
<i>Озмитель О. В.</i>	114
АНАЛІЗ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	
<i>Піщанська М. О.</i>	117
ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
<i>Толмачевська Ю. О.</i>	119

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

КОВАЛЬОВА Р. Я.

студентка магістратури

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Важливою складовою нашого національного законодавства виступають акти Конституційного Суду України (далі – КСУ). Сучасне реформування судової влади спонукає до перегляду традиційних поглядів та уявлень про акти КСУ як органу конституційної юрисдикції в Україні. Потенціал рішень КСУ посилюється ще й тим, що вони заповнюють прогалини у законодавстві, виконують роль своєрідного орієнтира, вектора для подальшої діяльності правотворчих органів, вказують шлях подальшого правового регулювання певного кола правовідносин та розвитку законодавства.

Питання визначення правової природи, сутності та значення актів КСУ, прийнятих ним у процесі здійснення конституційного правосуддя, були і будуть актуальними завжди. Дану проблематику досліджували ряд учених-юристів як радянського періоду, так і сучасних вітчизняних та зарубіжних правознавців. Зокрема, В. Бринцев, В. Долежан, Є. Єфграфова, В. Кампо, М. Мельник, В. Мусіяка, Ю. Полянський, А. Портнов, В. Скомороха, В. Тихий, Н. Шаптала, В. Шишкін досить активно займалися вивченням означених питань. Разом з тим досить дискусійним є питання про визнання актів КСУ джерелом права, що потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про Конституційний Суд України» КСУ ухвалює рішення, надає висновки, постановляє ухвали, видає забезпечувальні накази [1]. Найбільшу частку серед таких актів становлять рішення та висновки Конституційного суду.

Юридична сила рішень КСУ залежить від статусу і повноважень цього органу, а також від різновиду прийнятих рішень тощо. Відповідно до Конституції України Конституційний Суд є єдиним органом конституційної юрисдикції. Лише він вирішує питання щодо відповідності Конституції України законів, інших правових актів, та чинних міжнародних договорів. Як слушно зазначається в літературі, не здійснюючи правотворчості, КСУ тим не менше впливає шляхом реалізації властивих йому повноважень на зміст окремих актів законодавства [2, с. 18].

Особливо важливу роль у механізмі правового регулювання відіграють саме рішення КСУ, адже вони безпосередньо впливають на нормотворчу діяльність при формуванні нового законодавства або зміні чи удосконаленні вже існуючого. Рішення, якими визнаються неконституційні певні правові норми, зумовлюють виключення таких норм із законодавства та закріплення в останньому нових норм, необхідних для заповнення прогалин у регулюванні відповідних правовідносин.

Відповідно до ч. 2 ст. 152 Конституції України закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність від дня ухвалення КСУ рішення про їхню неконституційність. Саме з цього моменту зазначені акти або їх окремі положення не підлягають виконанню (застосуванню) як такі, що втратили силу на підставі рішення КСУ [3, с. 61]. Про особливу роль та надзвичайно вагоме значення актів КСУ свідчить пряма дія рішень та висновків органу конституційної юрисдикції та відсутність необхідності в їх підтвердженні будь-яким органом державної влади чи будь-якою посадовою особою. Таким чином, акти КСУ є самодостатніми, обов'язковими та остаточними, що й засвідчує важливість таких актів.

Щодо того чи варто вважати акти КСУ джерелом права, то в цьому плані правова доктрина представлена різноманітними точками зору. Так, одні науковці називають акти Конституційного суду просто правозастосовчими актами, інші – судовими прецедентами, деякі вважають їх нормативними актами, а окремі вчені – особливими джерелами права. Таким чином, ні у вітчизняній, ні в зарубіжній літературі на сьогодні не існує єдності думок з приводу вказаної проблеми.

Щоб зрозуміти співвідношення актів КСУ з джерелами права доцільно визначити, що взагалі являє собою поняття «джерело права». Цей термін в юридичній науці також тлумачиться по-різному. На сьогоднішній день під джерелом права одні вчені розуміють «зовнішні форми вираження і закріплення правил поведінки загального характеру» [4, с. 21], інші вважають, що це «акти компетентних державних органів, що встановлюють чи санкціонують норми права, зовнішні форми вираження правотворчої діяльності держави, за допомогою яких воля законодавця стає обов'язковою для виконання» [5, с. 168].

На думку багатьох вчених, джерела права є формою вираження волі законодавця, проте на сучасному етапі державотворення така позиція не повністю враховує сьогоденні реалії нормотворчої діяльності. Адже в сучасному демократичному суспільстві йде тенденція до розширення системи джерел права, обсяг, авторитет та юридична сила яких залежить від правової системи конкретної держави.

Останнім часом у вітчизняній юридичній літературі поступово формується думка про однозначне визнання рішень органу конституційної юрисдикції джерелами права України, хоча невирішеним залишається питання про їх місце в ієрархічній системі законодавства країни. Так, В. І. Цоклан та В. Л. Федоренко [6, с. 144] визнають за рішеннями і висновками Конституційного Суду України юридичних властивостей підзаконних джерел конституційного права. Науковці обґрунтовують свою позицію тим, що акти КСУ юридично закріплюють суверенну волю держави в особі Конституційного суду щодо офіційного тлумачення Основного Закону, водночас вони не можуть набувати силу законів, оскільки

прийняття законів України, відповідно до п. 3 ст.85 Конституції України, є виключним повноваженням Верховної Ради України. Подібної точки зору дотримується М. В. Савчин, який вважає, що за своєю юридичною природою рішення Конституційного Суду є додатковим (субсидіарним) джерелом права. Субсидіарність природи рішень Конституційного Суду вчений обґрунтовує тим, що вони приймаються виключно на основі Конституції та в рамках процедури конституційного провадження, визначеної Законом [7, с. 420].

Ми вважаємо, що рішення КСУ не слід відносити до підзаконних, додаткових джерел, адже їх вплив на сучасну систему права є очевидним та позначається на всій правовій системі нашої держави. На разі доцільніше говорити про наявність в Конституційного суду так званих «квазінормативних повноважень». А тому можна визнати, що рішення Конституційного суду є специфічним джерелом права України, яке відіграє особливу роль у всій правовій системі. Рішення КСУ мають подвійну правову природу: з одного боку, вони є актами конституційного правосуддя, а з іншого – своєрідними актами нормотворення, адже безпосередньо впливають на нормотворчу діяльність при формуванні нового законодавства або зміні чи удосконаленні вже існуючого. КСУ як представник судової влади володіє юрисдикційними функціями, які відіграють важливу роль у державно-правовому механізмі. Йдеться про функцію контролю за правовим змістом певного кола нормативних актів органів законодавчої та виконавчої влади.

Водночас, гіпотеза щодо визнання рішень КСУ самостійним джерелом права спростовується аргументом, що КСУ не є нормотворчим органом, а він лише вправі визначати шляхи реформування закону. Хоча, ми вважаємо, що така теза є необґрунтованою і не відповідає дійсності. Розглядаючи рішення КСУ як джерело права, ми підтримуємо позицію В. Тихого. Так, на думку цього вченого, рішення КСУ, якими визнані закони, інші нормативно-правові акти або окремі їх положення неконституційними, мають силу нормативно-правового акта. Визнаючи певний нормативно-правовий акт неконституційним і тим самим скасовуючи його, КСУ виконує функцію негативного правотворця. Такі рішення фактично створюють нові правові норми. Вони поширюються на всіх суб'єктів права і породжують нові права і обов'язки [8, с. 30-31].

Беззаперечно, що акти КСУ мають досить складну правову природу. Вони є правовими актами, в певних передбачених законодавством випадках мають нормативний зміст, але разом з цим не є нормативно-правовими актами в повному їх розумінні. З одного боку рішення та висновки КСУ за суб'єктом нормотворчості є підзаконними актами, з іншого – за змістом і процесуальною формою нормотворчості фактично мають таку ж юридичну силу, як і Конституція та закони України. Тому акти Конституційного суду вважаються специфічним, нетрадиційним правовим актом, особливим джерелом права.

Отже, з огляду на те, що рішення і висновки КСУ відрізняються за своєю правовою природою і юридичною силою, має місце визнання джерелом права лише рішення Конституційного суду з питань конституційності актів і офіційного тлумачення Конституції України, а також висновки про конституційність чинних міжнародних договорів України. Що ж до інших актів КСУ, то визнання їх джерелами права є досить суперечливим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
2. Судоустрій України: підручник / С. В. Ківалов, Ю. Є. Полянський, М. В. Косюта, В. В. Долежан; за ред. С. В. Ківалова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.
3. Тихий В. Повноваження Конституційного Суду України та правова природа його рішень / В. Тихий // Вісник Академії правових наук України: Збірник наукових праць. – Х., 2006. – № 4 (47). – С. 55-65.
4. Основы государства и права / Под ред. О. Е. Кутафина. – М.: Юрист, 1997. – 360 с.
5. Юридический энциклопедический словарь / Гл. ред. Сухарев Я. А. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 528 с.
6. Цоклан В. І. Система джерел конституційного права України / В. І. Цоклан, В. Л. Федоренко. – К.: Ліра-К, 2009. – 400 с.
7. Джерела конституційного права України / Відп. ред.. Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. – К.: Наукова думка, 2010. – 707 с.
8. Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України / В. Тихий // Право України. – 2010. – № 6. – С. 30-31.

«ПЛАТОН МЕНІ ДРУГ, АЛЕ ІСТИНА ДОРОЖЧА» У КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ПОРІВНЯННЯ ПОГЛЯДІВ АРИСТОТЕЛЯ І ПЛАТОНА

ЛЕВІТ А. Р.
студентка

*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

З Стародавньої Греції розпочинається правова цивілізація, історія політичної і правової думки. Їх становлення відбувалося в руслі загального процесу людського пізнання – від міфу, релігійних уявлень, до раціональних, наукових. Кульмінацією філософської думки періоду класичної Греції є вчення Платона і Аристотеля. Їхні філософські погляди глибоко продумані, системні і сильно деталізовані. Платон і Аристотель є сучасниками. Варто розглянути які погляди у філософіях Платона і Аристотеля спільні, а які відрізняються [1, с. 49].

Питання, щодо співвідношення філософії Платона та філософії Аристотеля досліджували такі вчені як: О. В. Петришина, Г. Г. Демиденко, Б. Р. Шридхар, Г. І. Трофанчук, Н. С. Трубецький та інші.

Метою даної статті є аналіз правових думок науковців з приводу поглядів на державу і суспільство двох філософів і – Платона та Аристотеля.

Погляди Платона і Аристотеля на державу і суспільство доповнюють одне одного, хоча і є трохи різними, але не антагоністичними.

Будуючи власний зразок держави, Платон зауважує, що всі існуючі види державного устрою недосконалі не тому, що вони ґрунтуються на соціальній нерівності, а тому, що ця соціальна нерівність не відповідає природній нерівності людей. Така природна нерівність породжена неоднорідністю душі, точніше тим фактом, що в людей різна психологія. Розумній частині суспільства, чеснота якої полягає в мудрості, має відповідати стан правителів-філософів; шаленій частині, чеснота яких полягає в мужності – стан воїнів (стражів); низовинній, хтивій частині суспільства – стан землеробів і ремісників. В ідеальній державі Платона існує три групи громадян, три суспільні стани. І така держава сповнена чеснот: вона мудра мудрістю своїх правителів-філософів, мужня мужністю своїх стражів, розсудлива послухністю гіршої частини суспільства перед її кращою частиною. Ця держава найбільш справедлива – в ній усі служать їй як певній цілості і всі займаються своїми справами, не втручаючись у справи інших. І це суспільство найбільш прогресивне – люди обіймають той суспільний стан, в якому їхні позитивні якості розкриваються найповніше, а негативні якості гальмуються і поступово трансформуються в позитивні [2, с. 100].

Аристотель також формулював ідеальні зразки державного устрою. Однак він був більшим реалістом, ніж Платон і спирався на аналіз наявних суспільних і державних форм. Заради цього він і його учні проаналізували суспільний і державний лад 159 міст-полісів Греції. В той час цей аналіз був першим і найбільшим порівняльним дослідженням у сфері суспільствознавства. Таким чином, Аристотель заклав основи порівняльного методу в суспільних науках. Аристотель прийшов до розуміння того, що в економічному плані для процвітання країни потрібно забезпечити панування «середнього класу», його домінування в соціальній структурі, уникати надмірної поляризації суспільства на дуже багатих і дуже бідних. Також він засуджував рабство з моральних позицій: «усяке рабство протирічить природі». Головна задача держави – забезпечення як можна більш щасливого життя для якнайбільшої кількості вільних людей. В морально-етичному плані держава може вимагати від громадян певних позитивних якостей, без яких її існування і розквіт стають проблематичними. Добročесність усіх громадян гарантує вільне і процвітаюче життя суспільства і держави. Ідеалом в людському житті є не аскетизм і не жага до насолод, а розумна стриманість, прийняття лише того що реально необхідно для життя у цьому світі [2, с. 112].

Н. С. Трубецький підкреслює, що Платон своїм проектом ідеальної держави прагнув зберегти досягнення епохи поліса від руйнування. Однак це було неможливо здійснити, по-перше, через глибоку кризу, у якій перебував античний світ, а по-друге, через вади та недоліки проекту Платона. Є. М. Трубецької справедливо зауважує, що ідеал Платона виявився нездійсненим і безґрунтовним серед сучасної йому дійсності [3, с. 94].

«Платон мені друг, але істина дорожча» – відомий афоризм Аристотеля. Він не приймав учення Платона про ідеї, а прагнув подолати дуалізм Платона, в якого ідея і матерія (речі) існують окремо один від одного. На ідеї він дивив-

ся так само, як і Платон – як на істинні сутності речей. Але ідеї, або як їх називає Аристотель, форми, існують не самі по собі, окремо від речей, а як внутрішня сутність речей, тобто кожна окрема річ є поєднанням форми і матерії, інакше, запитував філософ: «як можуть ідеї, що є сутностями речей, існувати окремо від речей?» Іншими словами, ці «вічні форми» не виносяться ним за межі чуттєвого світу (як це відбувається у Платона) і не сприймаються окремо від речей, за виключенням одного лише Бога, який є безтілесна «форма», що перебуває поза світом. В матерії він бачив лише пасивне начало. Речовина без форми є лише можливість (потенція). Отож, форми вічні та незмінні, але вони існують лише в речах [4, с.199].

При розгляді філософських поглядів, Г. І. Трофанчук наголошує на тому, що погляди Платона і Аристотеля розходяться у визначенні того, що являє собою оточуюча нас дійсність. У Платона речі чуттєво сприйманого світу розглядаються лише як видимість, як спотворене відображення істинно суцього, у Аристотеля чуттєво сприймається річ розглядається як реально існуюче єдність форми і матерії. Обидва стоять на позиціях об'єктивного ідеалізму, оскільки надають особливу, провідну роль не матерії (яка, за Аристотелем, пасивна), а ідеальним субстанціям – ідеям (у Платона) або формі (в Аристотеля). До того ж дуже важлива роль приписується світовому розуму – Богу (Платон), вищій формі (Аристотель), що дає ще одну підставу для характеристики цих теорій як об'єктивно-ідеалістичних [4, с. 200].

Важливо зазначити, що Аристотель критично ставився в платонівській теорії ідей і критичний пафос своєї позиції він висловив, перш за все, у вченні про чуттєвої субстанції. Аристотель вважав, що якщо ідеї радикально відокремлені від світу речей, як це було у Платона, то вони не можуть бути ні причинами їх існування, ні підставою для їх розуміння. Аристотель повертає форму в чуттєвий світ, як іманентне початок останнього. Теорія синтезу матерії і форми стала, таким чином, альтернативою світу ідей Платона. Однак, це не означає заперечення надчуттєвого світу. Це просто «пониження» статусу ідей, твердження, що ідеї є не більш ніж умосяжні обрамлення чуттєвого [5, с. 78].

Отже, суттєва відмінність у філософських поглядах Аристотеля і Платона слід бачити в тому, що він відкидає можливість існування ідей окремо від речей. Ці поняття відіграють видатну роль в викладі всіх поглядів. Основна відмінність поглядів філософа полягає у відмові від образного міфологічного способу викладу філософських концепцій. Крім того, Аристотеля відрізняє прагнення до детального опису одиничних речей і детального аналізу понять. З точки зору логіки Аристотеля, ідея не може одночасно бути в речі і поза нею, як це було у Платона. Тому аристотелівські форми не існують поза тими речами, суттю яких вони є [6, с. 347].

Можна зробити висновок про те, що у цілому ж давньогрецькі мислителі відстоювали ідею першості держави перед особистістю. У їхніх працях держава мала широкі права стосовно людини, питання ж про права людини стосовно держави взагалі не ставилися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія вчень про державу і право: підручник / Г.Г. Демиденка, О.В. Петришина. – Х.: Право, 2007. – 390 с.
2. Шридхар Б.Р. Субъективная эволюция сознания: учебник / Б.Р. Шридхар. – М.: Право, 2001 – 112 с.
3. Политические идеалы Платона и Аристотеля: учебник / Е.Н. Трубецкой. – М.: Либроком, 2011. – 112 с.
4. Трофанчук Г.І. Історія вчень про державу і право: навч. посібник / Г.І. Трофанчук,; Мін-во освіти і науки України, Ун-т економіки та права «Крок». – К.: Магістр-XXI сторіччя, 2005. – 254 с.
5. Юрій М.Ф. Людина і світ: підручник / М.Ф. Юрій – К.: Дакор. 2006.
6. Лосев А.Ф., Тахо-Годи А.А. Платон. Аристотель. / А.Ф. Лосев, А.А. Тахо-Годи // Жизнь замечательных людей. – 2005. – № 947. – С. 340-390.

ЩОДО ПИТАНЬ ПРО ВНЕСОК РИМСЬКИХ ЮРИСТІВ У РОЗВИТОК ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ

МАРТИНЮК Л. П.

студентка IV курсу

Науковий керівник: ЗИКІН А. С.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Політико-правові ідеї, які в період Стародавнього Риму зазвичай виступали принципами перебудови соціального порядку, сьогодні знайшли своє відображення в правових системах багатьох держав світу.

Юриспруденція як самостійна галузь знань почала складатися в Стародавньому Римі близько 300 р. до н. е. Вона розвивалася у зв'язку з ростом товарно-грошових відносин, числа договорів, правочинів, позовів тощо. Римські юристи давали консультації та поради з питань права, допомагали оформлювати юридичні акти, видавали підручники римського права, збірники казусів, правових актів, викладали у навчальних закладах. Консультації юристів із спірних правових питань зазвичай бралися до уваги судами та впливали на рішення спорів [1, с. 46].

З другої половини III ст. н. е. законодавча влада була зосереджена в руках імператора, що стало приводити в занепад римську юриспруденцію. Незважаючи на це, юристам класичного періоду вдалося зберегти свій авторитет і в нових умовах.

Найвидатнішими юристами класичного періоду є Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестін. Поняття права римські юристи виводили з верховного за-

кону розуму. При цьому багато з них не відділяли права від моралі. Так, Ульпіан стверджував, що правосуддя це «наука про справедливе і несправедливе», а Павло зазначав, що одним зі значень слова «право» – це те, що завжди є справедливим і добрим [2, с. 65].

В праві римські юристи виділяли три частини: природне право, до сфери дії якого входив шлюб, сім'я, виховання дітей; право народів, яке регулювало відносини римлян із підкореними народами і іншими державами; право громадян або цивільне право, за допомогою якого регулювалися відносини між вільними римлянами [5, с. 456].

Окрім виокремлення вищезгаданих частин в праві, період Стародавнього Риму відзначається класичним поділом права на публічне та приватне, автором якого є Ульпіан. Публічне право, на його думку, складається зі священнодійства, служіння жерців та положення магістратів. Натомість приватне право містить норми природного права, права народів та права громадян. Водночас ці частини не є ізольованими та автономними розділами права, вони являють собою взаємодіючі компоненти та ознаки, які теоретично виділяються в структурі реально діючого права в цілому. Так, Ульпіан зазначав: «Цивільне право повністю не відокремлюється від природного права та права народів. Якщо ми додаємо що-небудь до загального права або виділяємо з нього, то ми створюємо власне, тобто цивільне право» [3, с. 85].

Право народів, на думку римських юристів, містило в собі як правила міждержавних відносин, так і норми майнових та інших договірних відносин римських громадян із не римлянами (перегринами).

Незважаючи на те, що право народів містило в собі значну кількість норм міжнародно-правового характеру, терміну «міжнародне право» в Стародавньому Римі не існувало. Однак, сьогодні, посилаючись на вищевказане, можна стверджувати, що витoki сучасного міжнародного права беруть свій початок саме зі Стародавнього Риму [4, с. 56].

Варто зауважити, що римські юристи особливу увагу приділяли приватному праву, насамперед – цивільному праву. Юрист Гай тлумачив цивільне право як «право, встановлене в того чи іншого народу» (наприклад, у римлян, греків тощо).

В сфері цивільного права римські юристи ретельно розробили питання власності, сім'ї, заповітів, договорів, правових статусів осіб тощо. Доволі докладно було роз'яснено майнові відносини з позицій захисту інтересів приватного власника [5, с. 456].

Окрім значного вкладу до цивільного права, справедливо зазначити на те, що юристи Стародавнього Риму привнесли багато положень і до теорії права загалом. Так, саме римські юристи приділяли значної уваги визначенню права, класифікації видів права, з'ясуванню місця звичаєвого права в системі права, поняттю аналогії в праві, правової норми тощо. Вони також намагалися визначити нормативну сутність права [1, с. 47-48].

Таким чином, обсяг та актуальність розроблених проблем загально правового та галузевого спектрів, чіткість формулювань та висловів правових ідей римських юристів значно посприяли подальшому розвитку юриспруденції, збагативши її ознаками високої юридичної культури того часу, та не втративши своєї значимості і по наш час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фролова Е. А. История политических и правовых учений [Текст] / Е. А. Фролова – М.: Проспект, 2017. – 512 с.
2. Кирюхин Д. И. Справедливость как Aequitas и Justitia в философско-правовой мысли Древнего Рима [Электронный ресурс] / Д. И. Кирюхин // Вестник Московского университета. – 2013. – № 3 – С. 63-77 – Режим доступа: <https://elibrary.ru>. – Название с экрана.
3. Дигесты Юстиниана [Текст] / Перевод с латинского; Отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М.: Статут, 2002. – 584 с.
4. Нерсесянц В. С. История политических и правовых учений [Текст] / В. С. Нерсесянц – М: Норма, 2006. – 352 с.
5. Хуснутдинов Р. Х., Калашникова Е. Б. Римские юристы о сущности и системе права [Электронный ресурс] / Р. Х. Хуснутдинов, Е. Б. Калашникова // Теория и практика современной науки. – 2016. – № 10 – С. 455-457 – Режим доступа: <https://elibrary.ru>. – Название с экрана.

АКТУАЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЮРКГЕЙМА ДЛЯ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

СОКОЛЕНКО Д. В.

студент

Науковий керівник: УДОВИКА Л. Г.

доктор юридичних наук, професор

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Українське суспільство до початку «Революції гідності» та після її завершення, взагалі протягом останніх десяти років переживає період криз та соціальних потрясінь. В державі прослідковується тісний взаємозв'язок між так званою великою «державною машиною» та не менш значущим та впливовим українським суспільством. Кожна зміна вектору розвитку країни, тягне за собою зміни загальних настроїв в суспільстві. Враховуючи те, що в Україні існують певні розбіжності в поглядах на суспільство, для спроби встановлення єдності в державі, уваги заслуговують концепція видатного французького політолога та соціолога – Еміля Дюркгейма, адже, він присвятив усе своє життя досліджуванню суспільних відносин, проблемам конфліктності у політичних системах, та аналізував шляхи реформування суспільства і держави під час кризових явищ.

Аналіз праць Е.Дюркгейм, свідчить, що він проводив чітке розмежування між індивідуальною та колективною свідомістю. Соціальні відносини тлумачилися ним як відносини асоціації, в результаті якої виникає нова якість, а са-

ме соціальне життя. В його працях був присутній натуралізм і раціоналізм, який цілком поєднувалися з ідеалістичним трактуванням суспільного життя. Суспільство з'являлося «композицією ідей», вірувань і почуттів будь-якого роду, які «реалізуються за посередництвом індивідів». У свою чергу, ті або інші соціальні факти мають своє власне існування і «нав'язуються індивіду незалежно від його бажання [1]. Тут можна відлити те, що українське суспільство потребує комплексу спільних ідей, які в різний спосіб прививаються державними і політичними діячами, іншими членами суспільства.

Важливим фактором для подолання суспільної кризи є – солідарність, яка в соціальній концепції виступає як вищий моральний принцип, вища моральна цінність. По суті, солідарність визначає суспільний стан, соціальний порядок суспільства, саме через неї Дюркгейм бачив чинник згуртування людей і подолання кризових тенденцій. Поділ праці змушує людей обмінюватися продуктами своєї діяльності, удосконалювати свої професійні навички і, отже, розвивати свої особистісні якості. У кінцевому рахунку, цей процес відкриває простір для розширення всіх сфер «соціального буття». Розрізняють два види солідарності: механічна та органічна. Механічна солідарність – це солідарність внаслідок схожості індивідів, будучи однаковими люди і відчувають одній й ті ж самі почуття, мають однакові цінності, визнають одне й те ж саме священним. У свою чергу індивіди не схожі один на одного, вони різні, і в певній мірі, тому що вони різні, між ними і виникає консенсус. Підтримання товарно-грошових відносин держави, спрощене державне регулювання підприємницької діяльності дає поштовх для розвитку країни, та формування чітко визначених соціальних класів, які і будуть шукати між собою домовленостей, від діяльності яких і залежить наповнення бюджету країни, та встановлення єдиної «української ідеї».

Одним з головних поштовхів до змін в Україні, враховуючи соціальну теорію має бути переосмислення поділу праці. Встановлення нормальних форм прояву суспільного поділу праці, на його думку, буде відбуватися тоді, коли суспільство перестане нав'язувати людині той вид діяльності, який суперечить його здібностям та вмінням. А поки цього не відбувається, в суспільстві буде мати місце соціальна аномія, класова боротьба і революції [2]. Даний соціальний факт повинен підштовхнути державу до створення нових диференційованих робочих місць, в першу чергу, для молодих спеціалістів.

Порушення форм поділу праці, приводить до кризи соціальної солідарності, Е. Дюркгейм назвав «соціальна аномія» [3]. У суспільстві стан соціальної аномії настає тоді, коли люди порушують традиційні етичні норми і юридичні приписи, перестають вірити проголошених ідеологічним доктринам, втрачають звичні соціальні зв'язки, що, в підсумку, негативно позначається на їх моральному і фізичному здоров'ї. Стан соціальної аномії зумовлене крахом традиційних, економічних і політичних інститутів. Аномія особливо притаманна суспільствам економічних депресій та процвітання і закономірно веде до девіантної поведінки. Однак Е. Дюркгейм був упевнений в тому, що соціальна аномія – це тимчасова патологія суспільства, яка повинна закінчитися його одужанням, через реформування держави.

Релігію Е. Дюркгейм визначав як солідарну систему вірувань, що об'єднує людей «в одну моральну спільність». З його точки зору, релігія створюється суспільством. Кожен тип суспільства формує відповідний йому тип релігії. Саме навколо релігії і об'єднались українці, адже завдяки єдиній релігії і встановленні суспільні домовленості, щодо поглядів на деякі важливі питання.

Отже, для забезпечення поступового реформування старої системи потрібно розробити нову концепцію суспільного розвитку України. Об'єднати громадян навколо нової «Української ідеї» з перспективою реалізації цього плану в майбутньому, щоб кожен громадянин відчув поступове покращення соціальної сфери. Такою ідеєю можна сміливо назвати євроінтеграційні процеси в Україні, а також боронення власних територій на Донбасі, що має сприяти єдності українського суспільства. Суспільна аномія, одним із проявів якої є підвищення злочинності – це тимчасовий негативний показник процесу реформування. Достатньо підстав вважати, що наполеглива праця усіх громадян в недалекому майбутньому призведе до «українського економічного дива».

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Етапы розвитку соціологічної думки. М.: «Прогрес», 1993. – 495 с.
2. Дюркгейм Е. Про поділ суспільної праці. Метод соціології. – М.: Наука, 1991.
3. Шайгородський Ю. Ж. Аномія як суспільний і особистісний феномен. – в кн.: Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – 2011. – № 4 (54). – С. 19-29.

ДО ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПАЦІЄНТА

ЩИРБА М. Ю.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права*

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Правова політика демократичної держави повинна бути націлена на відкритість в будь-якій сфері суспільного життя. Сфера охорони здоров'я є однією з найбільш чутливих для громадськості, тому відкритість, доступність у відносинах «державо-медичний працівник – пацієнт» є вимогою сучасних міжнародних стандартів. Існує потреба в системній взаємодії всіх учасників, при цьому пацієнту пропонується взяти активну роль як ключового «гравця» у медичній

сфері, протидії хворобливому стану, що передбачає прийнятних для особистості індивідуальний план надання медичних послуг.

Вважаємо, що принцип партнерської взаємодії у сфері охорони здоров'я передбачає таку роль пацієнта:

- розуміння причин захворювання та факторів, що впливають на здоров'я;
- самодіагностика та лікування незначних медичних проблем;
- вибір найбільш прийнятної лікування в партнерській взаємодії з медичними фахівцями при загостренні захворювання;
- виконання плану медичних заходів, що включає, наприклад, прийом ліків належним чином;
- моніторинг симптомів та наслідків лікування;
- знання індивідуальних ризиків чи протипоказів та акцент на них фахівцям;
- управління симптомами хронічного захворювання;
- профілактика, що включає здорову поведінку, запобігання виникненню або рецидиву хвороби.

Ментально-національні особливості доволі впливають на реалізацію принципу взаємодії як засадничої засади правового статусу пацієнта. Аналітики звертають увагу на таку європейську статистику. Населення у Німеччині, Італії, Польщі, Словенії, Іспанії, Швеції, Швейцарії та Великобританія виявила, що домінує патерналістський підхід у відносинах лікаря і пацієнта. Проте, 91% швейцарських та 87% респондентів Німеччини вважають, що пацієнт повинен мати ключову роль у прийнятті рішень про своє лікування, поділившись відповідальністю з лікарем. На противагу, наприклад, польських пацієнтів, які підтримують таку позицію – тільки 59%, а в Іспанії тільки 44% [1].

Для активної ролі у сфері прийняття рішень за своє здоров'я, та й за здоров'я своїх дітей, пацієнт чи законний представник першочергово повинен володіти таким чинником як інформаційна компетентність, яку слід позиціонувати як розуміння медичної інформації і здатність приймати правильні рішення в галузі охорони здоров'я. Вона забезпечується комплексом наступних складових:

1. Інтелектуальний рівень пацієнта, його готовність до сприйняття інформації, бажання та можливості її сприйняти, аналізувати. Звернемо увагу, що проблеми у сфері обізнаності особливо актуалізуються для пацієнтів з низьким рівнем соціального забезпечення. Закордонні колеги провели аналіз інформаційної медичної компетенції в 22 країнах Європи. Висновки наступні – чітких взаємозв'язок між освітою та здоров'ям, тобто люди з низьким освітнім рівнем, швидше за все, опинилися соціально не захищеними та найменше обізнаними, особливо в таких країнах, як Угорщина, Польща і Португалія [2].

2. Фаховість медичних працівників, їх уміння комунікувати з пацієнтом, довести чітко та зрозуміло всю медичну інформацію. Провідні спеціалісти Європейського регіонального бюро ВООЗ вказують, що лікарям в аспекті партнерської взаємодії з пацієнтом будуть потрібні наступні знання та навички: розуміння точки зору пацієнта; здатність направляти пацієнтів до джерел інформації про стан здоров'я; вміння навчати піклуватися про здоров'я і здійснювати профілактику виникнення або рецидив захворювання; здатність приймати до уваги переваги хворих; здатність передавати інформацію про ри-

зик і можливі наслідки; можливість спільного вирішення питання про лікування; здатність надавати інформацію про особисту діяльність пацієнта, самолікування; вміння працювати в мультидисциплінарних командах; здатність використовувати нові технології, щоб допомогти пацієнтам активізувати свою позицію у сфері власного здоров'я; здатність ефективно керувати часом, щоб зробити все це можливим [3, с. 11].

3. Державна політика у сфері підвищення інформаційної компетентності пацієнта. Така політика має три основні цілі: надавати інформацію та освіту, сприяти належному і ефективному використанню медичних ресурсів та подолання нерівності в галузі охорони здоров'я. Профільні міністерства повинні сприяти поінформованості громадськості. Вказане стосується як активізації здорового способу життя, так і медичної грамотності окремих груп пацієнтів. До таких заходів слід віднести: доступність письмової інформації, яка доповнює клінічні консультації; веб-сайти та інші електронні джерела інформації; персоналізована комп'ютерна інформація та віртуальна підтримка; підготовка медичних працівників до комунікативних навичок; тренінги та наочний матеріал для населення; освітні програми.

Особливу увагу слід присвятити новітній формі інформування – комп'ютеризована, що включає розробку веб-сайтів, медичних порталів та віртуальних клубів, котрі б забезпечували підтримку пацієнтів за групами захворювання. Письмова інформація безумовно є корисною для пацієнтів, особливо старшої вікової категорії. Від неї не слід відмовлятися. Однак технічна революція дозволяє оновити підходи, ефективно використовувати Глобальну світову інформаційну систему. Це оптимально для передання інформації в швидкому режимі, економить час пацієнта та медичного персоналу та сприяє економії фінансових витрат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Coulter A, Magee H. The European patient of the future / A. Coulter, H. Magee. – Maidenhead: Open University Press, 2003.
2. Von dem Knesebeck O Education and health in 22 European countries. / O. Von dem Knesebeck, P. E Verde, N. // Dragano Social Science & Medicine. – 2006. – № 63 (5). – P. 1344-1351.
3. Askham J. Policy brief. Where are the patients in decision-making about their own care? // J. Askham, A. Coulter, S. Parsons. – World Health Organization, 2008.

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

БРОНЕЦЬКИЙ І. В.

слухач магістратури юридичного факультету

Науковий керівник: КОЛОМОЄЦЬ Т. О.

доктор юридичних наук, професор

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Проводячи аналіз європейських стандартів у сфері правосуддя, для їхнього кращого розуміння логічно звернутись до історії та умов їх становлення.

Варто зауважити, що країни, які входять до складу Європейського Союзу, мають різні історичні етапи й передумови формування правових систем, різні етапи становлення державності й різні історичні традиції функціонування судових органів. При цьому перебування в одному наддержавному утворенні вимагає від них пошуку компромісу й знаходження єдиної моделі судової системи, можливої в майбутньому для кожного члена ЄС [1, с. 555]. Слід зазначити, що на сьогодні, незважаючи на необхідність визначення такої єдиної, компромісної моделі судової системи, нині її ще не існує. Тож на які поступки країни ЄС пішли при реформуванні своїх судових систем і які елементи судоустрою залишаються незмінними, можна довідатися, лише звернувшись до історії.

Структура судових систем європейських країн та історичні етапи їх формування розглядалися у працях таких сучасних українських та російських вчених, як Т. В. Апарова, А. С. Безнасюк, Г. Т. Єрмошин, Н. А. Колоколов, І. Є. Марочкін, С. Г. Павліков, І. Л. Петрухін, С. В. Прилуцький, В. А. Ржевський, Х. У. Рустамов, В. В. Сердюк, Н. В. Сібільова, В. А. Туманов, В. І. Шишкін, М. В. Ярова та ін. Але при цьому, незважаючи на велику кількість публікацій, поза увагою залишилися причини використання одними країнами досвіду інших у сфері судоустрою, що було притаманно в державам романо-германської системи права.

Перш за все, слід зазначити, що коріння традицій правосуддя і суду сягають історії формування кожної держави. Для національних систем характерним є свій механізм формування правосуддя, основну роль у якому з давніх часів відігравав монарх.

Так, приміром у Франції, в епоху Середньовіччя, правосуддя було тісно переплетене з королівською владою. Право судити було одним з основних прав монарха, оскільки являло собою символ верховенства влади державної (монарха) над владою аристократії, церкви, міст. Зрештою, коли монархи по-

чали усвідомлювати важливість фінансової функції держави, правосуддя як функція поступилося своїм першим місцем, що сприяло формуванню окремої системи державних органів для його здійснення спеціальними людьми на професійній основі [1, с. 556].

Перехід від особистого правосуддя до делегованого відбувався поступово. Король зберігав за собою право вибірково здійснювати правосуддя в рамках своєї Ради за вимогою або в порядку касації. Делеговане ж правосуддя здійснювалося не королем, але від його імені для підтримання принципу єдності судової влади. На вершині судової ієрархії – Парламент, у якому були створені спеціальні палати: Велика палата, судова палата із розгляду привілейованих справ (починаючи з XIV ст.), кримінальна палата (стає автономною у XVI ст.). Однак навіть така спеціалізація стає недостатньою, у результаті чого з XV ст. для здійснення правосуддя парламенти створюються й у провінціях. Ці судові інстанції рівні між собою і створені за зразком Парламенту Парижа. Їх рішення могли бути переглянуті в рамках касації в Раді короля [2, с. 34].

Оскільки в монархічній Франції практично були відсутні відмінності між адміністрацією і правосуддям, то виникає безліч некоролівських спеціалізованих судових органів.

Переломним моментом у реформуванні і становленні судового устрою Франції стала революція і створення імперії Наполеона Бонапарта. Колишня судова система була зруйнована. Зловживання верховних судів при королівському режимі, їх непопулярність призвели до обмеження влади суддів. Щоб не дати судам можливості знову стати опорою феодалних прав і станових привілеїв, для них встановлюється спеціальна заборона втручатися в дії адміністрації, давати приписи щодо адміністративних заходів, розглядати скарги, що впливають з адміністративних договорів, тлумачити адміністративні акти тощо. У рамках нового судоустрою виникли касаційні суди, був уведений інститут присяжних засідателів [2, с. 34].

Поряд із Францією до країн, досвід судоустрою яких запозичався іншими державами, можна віднести і Федеративну Республіку Німеччина. Священна Римська Імперія німецької нації, ще не одержавши такого статусу, веде відлік від 843 р. Імперією Німецьке королівство стане в 962 р. На всій території Німецької імперії імператор мав певні судові прерогативи. Зокрема, він головував у Верховному суді, що розглядав справи по першій інстанції та як остання апеляційна інстанція. У спорах між васалами імператор здійснював функції суду останньої інстанції.

Відомий учений і політик XIX ст. професор Берлінського університету Рудольф Гнейст зазначав, що судова влада Німеччини у середньовіччі не справлялася із завданнями, які на неї покладали повною мірою через те, що судоустрій не був організований таким чином, щоб забезпечити можливість вирішувати всі виникаючі конфлікти, і суди дуже часто відсилали прохачів до примітивної системи самопомоги. При цьому під системою самопомоги розумівся дозвіл кожному учасникові спору вдатися до зброї, щоб таким шляхом знищити несправедливість. Таке становище приводило до логічного висновку про необхідність централізації судової системи та розширення її компетенції. Як результат були засновані верховні суди у сфері цивільної та кри-

мінальної юрисдикції з наміром поширити їх компетенцію на територію всієї імперії. Однак не всі німецькі держави це сприйняли. Так, Австрія відокремилася від імперського суду із самого початку, а Пруссія – з XVIII ст. Відповідно верховні суди продовжили існувати та розглядати спори лише відносно урядів дрібних країн імперії [3, с. 69].

Крім Франції і Німеччини варто звернути увагу і на Італію, що має досить складну історію становлення судової системи – результат частих змін кордонів її територій. З кінця XVI ст. і до початку XVIII ст. італійські території перебувають під пануванням спочатку Іспанського королівства, потім Австрії, що дуже позначилося на італійській правовій системі. Потім був період перебування Італії під впливом наполеонівської Франції. У першій половині XIX ст. територія сучасної Італії була розділена на велику кількість держав, тому єдиної судової системи не могло бути. У герцогствах і королівствах, що діяли на її територіях, судові системи були різними й характеризувалися або наявністю єдиного вищого судового органу (Моденське герцогство, Ломбардо-Венеціанське королівство, Тосканське герцогство), або наявністю адміністративної юстиції та дуалізмом судової системи, як і у Франції (Пармське герцогство, Королівство обох Сицилій, П'ємонт і Папська область). До 1815 р. (до закінчення панування наполеонівської Франції) практично на всіх італійських територіях застосовувалися акти, запозичені з французьких кодексів. Судова система була створена також на зразок французької [4, с. 5-6].

Такою ж складною є історія становлення державності Іспанії. Об'єднання країни почалося наприкінці XV ст., а на початку XIX ст. Значним був вплив на Іспанію, як і на більшість інших європейських країн.

Цікавою та не схожою на інші є історія розвитку судової системи Швеції, конституційної монархії з парламентським режимом, члена Європейського Союзу з 1995 р. До середини XI ст. Швеція розвивалася ізольовано від Західної Європи, а в другій половині XVII ст. стала зразковою державою, що поширила свій вплив на всю Європу. Довгий час норми права в країні ділилися на два види: для сіл і для міст. Це відбилося і на судовій системі, дуалізм якої визначався наявністю міських і сільських судів. Такий поділ було скасовано лише у XX ст. і замінено більш традиційним розподілом судів по інстанціях: суди першої інстанції, апеляційні, Верховний суд. З 1909 р. у Швеції діють дві гілки судової системи. У цій країні суди загальної юрисдикції не намагалися поширити свою юрисдикцію на вирішення адміністративних спорів, оскільки вважали їх менш важливими й привабливими, ніж цивільні та кримінальні справи. Тому було ухвалено рішення створити окрему систему судових органів для розгляду спорів за участю адміністративних органів – адміністративні суди [2, с. 68].

Таким чином, історичний аналіз формування судових систем європейських країн свідчить про відсутність якої-небудь єдиної моделі судоустрою для всіх держав. Спроби введення такої моделі були завжди. За зразок брався судоустрій країни, що мала переважне військове, політичне та економічне становище в регіоні в той або інший період часу (наприклад, Франції або Англії). Але в чистому вигляді, без змін, така модель ніколи не переносилася в іншу державу. На сьогодні, незважаючи на необхідність визначення такої єдиної, компромісної моделі судової системи, нині її ще не існує. Щодо рівня міжнародних договорів і

загальноєвропейських стандартів, то в таких нормативних актах визначені лише загальні принципи, яким повинні відповідати судові органи кожної європейської країни, й завдання й цілі, які ставляться перед судами в сучасній демократичній країні. Особливої уваги стосуються європейських стандартів у сфері допуску до професійної діяльності суддів, адже добір суддів – це один із найважливіших етапів формування якісного суддівського корпусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назаров І.В. Судові системи європейських країн: історичні аспекти формування / І.В. Назаров // Держава і право. – 2016. – № 47. – С. 555-560.
2. Раймон Л. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход / Пер. с фр. А.В. Грядов. – М.: Волтерс Клувер, 2009. – С. 34, 68.
3. Гнейст Р. Правовое государство и административные суды Германии / Пер. ОС. Фустова, под ред. М.И. Свешникова. – С.Пб.: типография В. Безобразова и Комп, 1896. – С. 69.
4. Иванов Д. Судебные канцелярии во Франции, Германии и Италии. Из отчета по служебной командировке Сергея Завадского и Дмитрия Иванова // Журнал министерства юстиции. – № 10. – 1895. – Приложение. – С. 5-6.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОЇ КОНСТИТУЦІЇ

ГОРОБЕЦЬ М. І.

*курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

ЖУРКО Д. О.

*курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Актуальність даної теми зумовлюється тим, що до нашого часу у Великобританії не існує єдиного документу як конституція, але не зважаючи на це, Великобританія вважається однією з взірцевих країн західної демократії. Конституція держави є унікальною в особливостях її форми, структури та порядку внесення змін.

Метою дослідження є визначення особливих характеристик та ознайомлення з нормативно-правовими актами Великобританії, що становлять конституційний лад країни.

Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії або в скороченому варіанті – Англія, має чи не найдавнішу конституційну історію та практику. Ця країна започаткувала функціонування багатьох демократичних державно-правових інститутів. Більшість теоретиків стверджують, що за формою конституція Великої Британії є неписаною. Вона має комбінований та несистематизований характер і складається з двох частин писаної та неписаної.

До неписаної частини належать конституційні угоди, які не мають юридичної фіксації, але регулюють, як правило, найважливіші питання державного характеру. Для прикладу, прем'єр-міністром призначається лідер партії, яка перемогла на парламентських виборах до палати общин. Писана частина включає статутне право, тобто прийняті в різні роки акти, які регулюють питання конституційного характеру. При цьому жоден із законів не є Основним законом держави. Прикладом писаної частини є акти про правовий статус особи (Велика хартія вольностей 1215 р., Хабеас корпус акт 1679 р., Білль про права 1689 р.). Ці правові акти видозмінювалися і зараз адаптовані до теперішніх реальних умов через Акт про суди 1974 р. та Акт про кримінальне право 1976 р. [2, с. 5].

З характеру конституції випливає, що Парламент у Великобританії є таким собі теоретичним хранителем суверенітету Об'єданого Королівства, який в будь-який момент може запропонувати нове правило чи звичай, в той же час скасувавши попередній припис. В Об'єданому Королівстві не існує точних конституційних угод, вони діють в елементах британської політичної системи. Доктринальні джерела або твори авторитетних науковців у галузі юриспруденції конституційного права визнають праці вчених-юристів, оскільки вони містять необхідне узагальнення та аналіз даного питання, а саме норм конституції. Роль вчених-юристів підтверджується судовою практикою. Так, Палата лордів у 1920 р. в одній із справ прямо сприйняли запропоноване видатним англійським державознавцем кінця минулого століття А.В. Дайсі визначення королівської прерогативи [3, с. 25].

За способом внесення змін конституція Великобританії є гнучкою, тому що у доктрині англійського права немає різниці між «конституційним» і «поточним» законодавством. Існує загальний порядок прийняття та змін парламентських законів, що не переглядаються судами або оголошуються неконституційними. Гнучкість британської конституції дозволяє створити, з одного боку, стабільну взаємодію органів державної влади, а з іншого – забезпечити реальність конституції щодо відносин, які склалися в суспільстві [1, с. 271].

Специфіка конституції Великобританії полягає у її несистематизованості. В ній відсутня чітка класична структура, яка б включала в себе: преамбулу, основну частину, заключні та перехідні положення. Натомість британська конституція складається з різнорідних за формою, сутністю та змістом складових частин, які в сумі складають основний закон держави та конституційно-правове регулювання.

Відсутність у державі конституції у вигляді єдиного писаного акта та, навпаки, наявність великої кількості конституційних угод дозволяють стверджувати, що конституція складається з таких частин:

- статутне право;
- прецедентне право;
- доктринальні джерела або твори авторитетних науковців у галузі юриспруденції;
- конституційні угоди [1, с. 270].

Наявність саме такої структури конституції Великобританії пояснюється рядом факторів, серед яких варто виділити наступні:

1. Майже тисячолітній досвід парламентаризму.
2. Стабільна політична та правова система на протязі багатьох століть.
3. Високий рівень політичної культури британців.
4. Своєрідний британський консерватизм [2, с. 6].

Отже, на основі вище сказаного, можемо підсумувати характерні особливості конституції Великобританії, по-перше, конституція країни є гнучкою, адже зміни вносяться з дотриманням звичайної процедури в парламенті, або в умовах звичайного судочинства. По-друге, відсутність ієрархії в актах, які приймає парламент. По-третє, конституція характеризується значним формалізмом, оскільки багато норм чинні вже протягом декількох століть і відірвані від реальної дійсності (наприклад англійський і ірландський парламент до сьогоднішнього дня друкують прийняті ними акти на велені – папері з телячої шкіри [2, с. 7]). По-четверте, джерелом конституції виступають праці вчених-юристів, які узагальнюють та аналізують писані та неписані норми конституції. Необхідно відзначити, що британська конституція існує в так званому «матеріальному значенні» і являє в собі судові прецеденти, конституційні угоди, доктринальні джерела права, які регламентують права і свободи британців та порядок формування органів влади, а також правильні взаємовідносини між державою і суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи конституційного права Великобританії // Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. / за заг. ред. В. О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і переробл. – К., 2007 р. – 544 с.
2. М. Яцишин Основи конституційного права Великої Британії: Серія науково-методичних видань «Відкриті лекції» / Вип. 2: Луцьк 2013 р. – С. 24.
3. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. / В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, С.М. Пашков; За ред. В.М. Бесчастного. – К.: Знання, 2008. – 467 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДВИБОРОНОЇ АГІТАЦІЇ В УКРАЇНІ

ДИВНИЧ Д. І.
студент

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Становлення демократичних інститутів в Україні на сучасному етапі державно-правового розвитку супроводжується стрімкою еволюцією виборчого законодавства, вдосконаленням інформаційних відносин, застосуванням новітніх технологій в сфері виборчого права. На сучасному етапі розвитку України виборчий процес на законодавчому рівні є відносно врегульованим явищем. Однією з проблем правового регулювання виборчого процесу в цілому є недостатня правова регламентація передвиборної агітації як стадії виборчого процесу.

Досвід проведення виборів в Україні свідчить про те, що правова регламентація передвиборної агітації тривалий час відбувається в умовах перманентної модернізації виборчого права, нестабільності виборчої системи, застосування різних інформаційних технологій, апробації різних політичних і піар-технологій, неефективності юридичної відповідальності. Виборче законодавство має суттєві недоліки і прогалини в частині правового регулювання передвиборної агітації, як особливої стадії виборчого процесу [1, с. 3].

Отже, передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Право вести передвиборну агітацію мають місцеві організації партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, зареєстровані відповідною територіальною виборчою комісією для участі у місцевих виборах. Громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати політичні, ділові та особисті якості кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати.

Як формалізоване явище виборчий процес включає встановлену законом сукупність стадій, що забезпечують його цілісність та легітимність результатів виборів, а стадії, у свою чергу, включають сукупність конкретних виборчих процедур та дій.

В науці конституційного права звичайно виділяють такі стадії виборчого процесу: призначення виборів; утворення виборчих округів та виборчих дільниць; утворення виборчих комісій; складання, перевірка та уточнення списків виборців; висунання і реєстрація кандидатів; передвиборна агітація; голосу-

вання; підрахунок голосів виборців; встановлення та оприлюднення результатів виборів.

Новий Проект Виборчого кодексу України від 08.11.2017 складається з трьох книг «Загальна частина», «Загальнонаціональні вибори» та «Місцеві вибори». У Книзі Першій запропоновано визначити загальні засади проведення виборів, повноваження та форми діяльності виборчих комісій, порядок ведення Державного реєстру виборців, а також врегулювати питання підготовки і проведення голосування, підрахунку голосів виборців, оскарження порушень виборчого законодавства тощо. До Книги Другої віднесено питання організації і порядку проведення загальнонаціональних виборів – виборів Президента України та виборів народних депутатів України, особливості фінансування відповідних виборів, при цьому, питання організації та порядку проведення місцевих виборів пропонується врегулювати у Книзі Третій. Проектом пропонується проводити вибори народних депутатів України на засадах пропорційної системи за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій.

При цьому, у розподілі мандатів депутатів братимуть участь виборчі списки кандидатів, які за підсумками голосування на виборах депутатів набрали не менше чотирьох відсотків дійсних голосів виборців у загальнодержавному виборчому окрузі. При цьому пропонується застосувати виборчу систему, яка «дозволяє персоніфікувати голосування («відкриті» списки кандидатів), що вимагає запровадження регіональних виборчих округів, і водночас зберегти стимули до підтримки загальноукраїнського характеру політичних партій, недопущення їх регіоналізації, що може нести загрозу подальшого поглиблення міжрегіональних конфліктів та дестабілізації ситуації у державі.

Аналогічну виборчу систему пропонується застосовувати також на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад, а також міських рад тих міст, у яких кількість виборців перевищує 90 тис. осіб; до таких міст належать усі обласні центри, а також декілька інших міст обласного значення. Вибори депутатів сільської, селищної ради, міської ради (міста з кількістю виборців до 90 тис. осіб), районної в місті ради пропонується проводити за системою відносної більшості в багатомандатних виборчих округах. В кожному окрузі може бути обрано не менше двох і не більше чотирьох депутатів. При цьому, вибори депутатів районної ради запропоновано проводити за системою відносної більшості в багатомандатних виборчих округах, межі яких збігаються з межами сіл, селищ (громад), міст, що входять до складу відповідного району. В кожному окрузі може бути обрано не менше двох і не більше чотирьох депутатів. Водночас, вибори сільського, селищного, міського голови пропонується проводити в єдиному сільському, селищному, міському виборчому окрузі в межах території відповідної сільської, селищної, міської громади. Вибори сільського, селищного, міського голови запропоновано проводити за виборчою системою відносної більшості. Згідно Проекту вибори сільського, селищного старости проводитимуться за виборчою системою відносної більшості в межах території села, селища у складі об'єднаної громади.

Напередодні і в день виборів забороняється проведення масових акцій (зборів, мітингів, походів, демонстрацій) від імені кандидатів у депутати, кан-

дидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, місцевих організацій партій – суб'єктів виборчого процесу, а також політичних партій, місцеві організації яких є суб'єктами виборчого процесу.

Передвиборна агітація здійснюється в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції та законам України. Офіційні повідомлення в період виборчого процесу про дії кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, пов'язані з виконанням ними посадових повноважень, передбачених Конституцією та законами України, підготовлені у порядку, визначеному Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», не є передвиборною агітацією. Такі офіційні повідомлення не повинні містити коментарів агітаційного характеру, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій про дії зазначених осіб як кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

Передвиборна агітація може здійснюватися шляхом проведення зборів, зустрічей з виборцями, мітингів, демонстрацій, процесій, публічних дебатів, дискусій та інших масових заходів; шляхом розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів; через засоби масової інформації; інших формах, що не суперечать Конституції та законам України.

Законодавство має враховувати права кожної групи, але з погляду демократії основним суб'єктом є виборець, який повинен обирати владу усвідомлено, а не через маніпуляції з його свідомістю. Саме тому разом із забезпеченням гарантій прав кандидатів пріоритет має надаватися правам виборців [2 ст. 94].

Право на проведення передвиборної агітації виникає у особи, яка має бажання бути обраною на посаду глави держави, з наступного дня після реєстрації Центральною виборчою комісією громадянина як кандидата на пост Президента України. Передвиборна агітація може здійснюватися у будь-якій формі та будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України. У той же час існують деякі заборони та обмеження при проведенні передвиборної агітації.

В останні роки роль передвиборної агітації та її вплив на хід і результати виборів незмінно зростають. На даний момент сформована необхідна нормативна база для реалізації права на участь у передвиборчій агітації. Процес вдосконалення правового регулювання передвиборної агітації до певної міри відстає від потреб практики проведення виборів до органів державної влади та органи місцевого самоврядування. Сучасний стан правового регулювання передвиборної агітації до цих пір зберігає риси певного схематизму, що проявляється у відсутності уваги законодавця до суттєвих деталей, нерідко містять у собі суперечності, що породжують передумови до порушень суб'єктами виборчого процесу порядку і правил проведення передвиборної агітації, що характерно в рівній мірі для нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поняття та особливості передвиборної агітації як стадії виборчого процесу / І. М. Поспелова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. Загальна кількість сторінок – 192.

2. Правове регулювання передвиборної агітації у засобах масової інформації / Т. С. Шевченко. – 2012. Загальна кількість сторінок – 96.

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

КАЛЄВА С. С.

студентка V курсу

судово-адміністративного факультету

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Для України як правової, демократичної та соціальної держави захист прав та основоположних свобод і забезпечення гарантій реалізації такого захисту є пріоритетним напрямком її розвитку та функціонування. Інститут конституційної скарги є одним з таких дієвих механізмів, за допомогою якого даний вектор діяльності нашої держави ефективно буде працювати.

Даний інститут був впроваджений 30 вересня 2016 року шляхом внесення змін до статей 55 та 151-1 Конституції України, але треба розуміти, що без прийняття профільного закону складно буде реалізувати надане конституцією право. Тому народними депутатами 6 сесії VIII скликання було зареєстровано 7 червня 2017 року новий проект Закону України № 6427-д «Про Конституційний Суд України» (далі – ЗУ «Про КСУ») з врахуванням висновків Комітету з питань правової політики та правосуддя, зауважень Головного юридичного управління (від 11 липня 2017 року), а також доопрацювань та внесення доповнень. 13 липня 2017 року даний проект закону був прийнятий, а 3 серпня 2017 року набрав чинності.

Варто зазначити, що положення статті 56 ЗУ «Про КСУ» конкретизує суб'єкта права на конституційну скаргу – це фізичні особи, юридичні особи за виключенням юридичних осіб публічного права [1]. Чи мають право на подання конституційної скарги іноземці та особи без громадянства зазначена вище стаття не повідомляє, але положення статті 55 Конституції України зазначають, що право звернутись з конституційною скаргою гарантується «кожному» [2]. Тому як слушно зауважує Голова Конституційного Суду України Ю. В. Баулін, громадянам, іноземцям та особам без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, надається таке право, наголошуючи, що це впливає зі змісту самої статті Конституції України [3, с. 20].

Підтримуючи законодавця у закріпленні проаналізованого права за фізичними та юридичними особами приватного права, вважаємо, що ненадання права звернутись з конституційною скаргою юридичним особам публічного права є невиправданим. Юридичні особи та органи місцевого самоврядування згідно з ЗУ «Про КСУ» 1996 року, який втратив чинність, користувались правом конституційного подання щодо тлумачення Конституції та Законів України, з прийняттям нового Закону України «Про КСУ», втратили таку можливість [4]. Вважаємо, що саме територіальні громади, органи місцевого самоврядування та створювані ними юридичні особи найбільш тісно пов'язані з конституційно-правовою сферою нашої держави. Саме вказані органи кожний день мають справу із законами України під час своєї правозастосовчої діяльності та розуміють, які з їх окремих положень чи Закон України взагалі, не відповідають Конституції України та в свою чергу порушують права як окремих громадян, так і територіальних громад в цілому. Тому здається справедливою думка Д.С. Терлецького про те, що ЗУ «Про КСУ» встановлює дискримінаційне положення щодо юридичних осіб публічного права, чим порушує принцип рівності перед законом [4].

Предметом конституційної скарги є виключно Закон України або його окремі положення, що не відповідають Конституції України [1]. Будь-які інші нормативно-правові акти прийняті на виконання законів, акти індивідуальної дії суб'єкт права на конституційну скаргу оскаржити не має права. Тобто в Україні запроваджено інститут часткової конституційної скарги [5]. Таке обмеження звужує інститут конституційної скарги, тому що щонайменше поза конституційним контролем залишається неправильне тлумачення судами загальної юрисдикції Законів України та їх застосування.

Слушним було б перейняття досвіду Федеративної Республіки Німеччини, яка є класичним прикладом країни, де інститут конституційної скарги є дієвим механізмом захисту порушених прав та свобод людини і громадянина [6]. Так, предметом оскарження у ФРН є будь-які нормативно-правові акти (закони, правозастосовні акти, судові рішення) [6]. Виходячи з даних тверджень пропонуємо, до ч. 1 статті 55 ЗУ «Про КСУ» внести зміни та доповнити можливістю оскаржити не лише закони України, а також підзаконні нормативно-правові акти.

Докладно вивчивши положення ЗУ «Про КСУ» слід вказати на такий недолік законодавця, як використання оціночних понять, оперування якими не припустиме, що перешкоджає правозастосувачу та пересічному громадянину зрозуміти норму та реалізувати надане державою право.

Таким оціночним поняттям є «мотив суспільного інтересу» в контексті ст. 77 Закону, що розглядається [1]. Згідно зауважень Головного юридичного управління до проекту ЗУ «Про КСУ» від 11 липня 2017 року, поняття «мотиви суспільного інтересу» має оціночний характер, що створює правову невизначеність, а отже може призвести до труднощів у застосуванні норми на практиці [7]. Дані зауваження до уваги парламентарями взяті не були та необхідної конкретизації у Законі не отримали, тому як на практиці будуть вирішуватися дані питання, скоріше за все, буде залежити від конкретної ситуації.

Але слушним здається роз'яснити дані положення та внести ясність, які саме мотиви можуть вважатися «мотивами суспільного інтересу».

Позитивним кроком є й подання скарги без сплати державного мита, що є ще однією гарантією безперешкодного доступу до КСУ. У попередніх проектах Закону про КСУ в рамках ст. 55 була норма про сплату збору при поданні скарги, розмір варіювався залежно від суб'єкту подання. ЗУ «Про КСУ» від 3 серпня 2017 року було дану норму виключено [1].

ЗУ «Про КСУ» передбачено запровадження інституту спеціального радника з метою надання експертної допомоги в конституційних провадженнях за конституційними скаргами [1]. Досі не визначеним залишається порядок відбору кандидатури на посаду такої особи, порядок залучення до розгляду конкретних справ. Тому слід в найближчий час прийняти нормативно-правовий акт, який б регламентував дані питання, тим більше, що інститут спеціального радника впроваджено на строк до 1 січня 2020 року [1].

Отже, інститут конституційної скарги має стати ще однією гарантією захисту прав громадян нашої держави. Це значний крок до наближення національної правової системи до міжнародних стандартів в даній сфері. Наскільки буде ефективним інститут конституційної скарги покаже час, але вже зараз можна сказати, що крім захисту прав, конституційна скарга покликана захистити й публічний інтерес, тому що надає органу конституційної юрисдикції здійснювати конституційний контроль за дотриманням Конституції, в першу чергу, депутатами України при прийнятті законів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 35. – Ст. 376.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Баулін Ю. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. Баулін // Право України: Юрид. журн. – 2016. – № 7. – С. 19-23.
4. Про Конституційний суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Ст. 49. – 272 с.
5. Терлецький Д. С. Суб'єкти права на конституційну скаргу в Україні / Д. С. Терлецький // Право і суспільство. – 2017. – № 3 частина 2. – С. 20-25.
6. Беззуб І. Запровадження інституту конституційної скарги в Україні: українські реалії та міжнародний досвід [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу: <https://goo.gl/tU3Ex3>.
7. Зауваження Головного юридичного управління від 11 липня 2017 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://goo.gl/UPn8dP>.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК ОРГАН КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

КІСІЛЬ А. А.

слухач магістратури юридичного факультету

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

В процесі утвердження України як демократичної, соціальної та правової держави особливу роль відіграє Конституційний Суд України. Будучи єдиним органом конституційної юрисдикції нашої держави, Конституційний суд України здійснює захист конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечує верховенство Конституції України на всій її території.

Актуальність даної теми зумовлена євроінтеграційними прагненнями України, що неминуче пов'язано з необхідністю удосконалення системи організації та функціонування органів державної влади та посиленням конституційного контролю за їх діяльністю. Важливе значення також має і реформування судової системи, метою якого є формування сильної і незалежної судової влади, забезпечення захисту та неухильного дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Роль Конституційного Суду України як органу конституційного нагляду є предметом дослідження багатьох правників, якими, зокрема, виступають: Ю. Барабаш, Д. Белов, А. Головін, М. Козюбра, А. Колодій, М. Орзіха, Я. Мачужак, В. Погорілка, М. Савенко, А. Селіванов, А. Стрижак, І. Сліденко, І. Тимченко, Ю. Тодика, В. Шаповал, С. Шевчук та інших вітчизняних науковців.

Як зазначають науковці, термін «конституційний контроль» має два розуміння: широке та вузьке. В широкому розумінні конституційний нагляд розглядають як будь-яку форму перевірки на відповідність до конституції актів і дій органів публічної влади, громадських об'єднань, що беруть участь у здійсненні публічної влади. У вузькому розумінні конституційний контроль – це оцінка судами загальної або спеціальної юрисдикції нормативно-правових актів на предмет їхньої відповідності конституції.

Аналізуючи досвід зарубіжних країн, потрібно зазначити, що в Конституції майже кожної країни закріплений принцип конституційної законності, що полягає у визнанні Конституції як нормативного акту найвищої юридичної сили по відношенню до інших нормативно-правових актів. Повноваження щодо встановлення відповідності зазначених актів Основному закону держави покладається на, так звані, органи конституційного контролю. В різних країнах такі органи можуть мати різну назву: наприклад, у Німеччині орган конституційного нагляду називається «Федеральний Конституційний Суд», у Франції – «Конституційна рада», у Польщі – «Конституційний трибунал».

Щодо України, то органом конституційного контролю у нашій державі виступає Конституційний Суд України. Його діяльність регулюється нормами

Конституції України, Закону України «Про конституційний суд України» та його Регламентом.

Функція конституційного нагляду реалізується Конституційним Судом у наступних його повноваженнях:

– вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

– офіційне тлумачення Конституції України;

– надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

– надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених Конституцією України;

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам Конституції України;

– надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

– вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України;

– вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Таким чином, необхідність конституційного контролю як одного із шляхів забезпечення практичної реалізації встановлених Конституцією України норм, зумовлюється загальною потребою узгодження правотворчої діяльності різноманітних органів державної влади. Конституційний контроль, який здійснює Конституційний Суд України, є найвищою його формою. Це означає, що такий контроль носить спеціалізований характер, а акти, які приймаються Конституційним Судом в результаті здійснення конституційного нагляду, за своєю юридичною силою можуть бути умовно прирівняні до норм Конституції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Селіванов А.О., Стрижак А.А. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні: актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя / А.О. Селіванов, А.А. Стрижак. – К.: Логос, 2010. – 276 с.
3. Регламент Конституційного Суду України, затверджений Рішенням Конституційного Суду України від 5 березня 1997 року (у новій редакції згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 14 жовтня 2008 року № 34-р/2008 та змінами, внесеними Рішенням Конституційного Суду України від 24 грудня 2009 року № 17-р/2009). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v001z710-97/print1330337542993813>.
4. Козюбра М.І. Конституційний суд в системі органів державної влади // Державно-правова реформа в Україні: Матеріали науково-практичної конференції. Листопад 1997 року / Інститут законодавства Верховної Ради України. Ред. кол. В.Ф. Опришко (гол), М.І. Єрофєєв, М.Т. Кравчук та ін. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – С. 20-25.
5. Шаповал В.М. Конституційний Суд України. – В кн.: Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр.енцикл.» – Т. 3: К – М. – 2001 – С. 282-284.
6. Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики. – К.: «МП Леся», 2007. – 716 с.
7. Сліденко І.Д. Феноменологія конституційного контролю. Генеза, природа і позиціонування в контексті аксіологічних, епістемологічних, праксіологічних, синергетичних аспектів: Монографія. – К.: Істина, 2010. – 624.

ІСТОРИЧНІ ТИПИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ДРЕВНІЙ ГРЕЦІЇ ТА СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

ЛОЗА А. В.

студентка II курсу магістратури

Навчально-науковий інститут права

Сумського державного університету

м. Суми, Україна

Місцеве самоврядування як самостійний інститут публічної влади має давню історію становлення та розвитку. Так, на думку деяких українських дослідників, його витоки сягають ще перших додержавних соціальних утворень [2; 3; 4]. З цього приводу В. М. Завгородня, зокрема, відмічає, що місцеве самоврядування «існувало як громадське самоврядування ще до державно-організованого суспільства, пройшло етапи античного світу, середніх віків і

нового часу» [3, с. 50]. Втім, повноцінне концептуальне та правове оформлення воно отримало тільки у XVIII ст., заклавши основний фундамент для свого подальшого розвитку. Водночас, якщо самоврядування в період Середньовіччя, Нових і Новітніх часів є доволі дослідженим явищем, то місцеве управління доби Античності ще досі залишається недостатньо висвітленим феноменом. Отож розглянемо цей аспект.

У сучасній науковій юридичній літературі прийнято вважати, що окремі елементи місцевого самоврядування можна знайти в організації управління міст-держав Античності, зокрема, в Древній Греції та Стародавньому Римі [2, с. 248; 4, с. 53]. Так, наприклад, у Греції існували деми (з грецьк. δήμοι) – невеликі общинні поселення, що пізніше лягли в основу адміністративно-територіальної реформи Клісфена 508-507 рр. до н. е. Згідно з цією реформою, кілька сусідніх дем об'єднувалися в спеціальну округу – триттію (τρίττῳ), а кожні три триттії, що знаходилися в різних частинах Аттики (одна – в Афінах, друга – на континенті, третя – на побережжі), утворювали територіальну філу (φυλαί) [6, с. 210-211].

Аналізуючи становище дема відносно інших територіальних одиниць, російський дослідник І. Є. Суриков зазначає: «В четырехчленной системе «дем – триттия – фила – полис» он являлся, говоря формально, низшим, так сказать, «первичным» звеном. Однако это его кажущееся низким положение не должно вводит в заблуждение. Для реального функционирования Афинского государства дем имел, пожалуй, большее значение, нежели фила или триттия. По своим ключевым параметрам это низшее звено, как ни парадоксально, в наибольшей степени приближалось к высшему, т.е. полису в целом» [1, с. 47].

Особливістю дема було також те, що за його допомогою визначалася належність до громадянства. І. Є. Суриков пояснює це так: «Статус гражданина полиса обуславливался в первую очередь именно членством в деме, поскольку гражданские списки велись по демам. Если даровали гражданские права чужеземцу, то его обязательно приписывали к какому-нибудь дему. Демотик (то есть обозначение принадлежности именно к дему, а не к триттии или филе) был, начиная с реформ Клизфена, обязательным, неотъемлемым компонентом официального гражданского имени каждого афинянина» [1, с. 47-48].

Однак унікальність античного дема полягала, насамперед, у тому, що він функціонував *de facto* як поліс, був своєрідним «полісом у мініатюрі» [1, с. 48]. Зокрема, на чолі кожного дема стояв демарх (Δήμαρχος) – офіційний представник і т. зв. «мер» найменшої адміністративної одиниці Афінівської держави. Демарх щорічно обирався членами своєї громади – демотами (δημόται). Згідно з Енциклопедичним словником Ф. А. Брокгауза та І. А. Єфрона він мав наступне коло своїх функціональних обов'язків: «Демархъ вель метрическую и писцовую книги своего дема, завѣдываль его казной, взыскиваль сборы и подати. При процессахъ отъ лица дема демархъ былъ его представителемъ. Онъ приносилъ жертвы отъ имени дема, заботилъся о святилищахъ и ихъ имуществѣ, завѣдываль полиціей и могъ налагать дисциплинарныя взысканія. Онъ созываль собранія демотовъ, руководилъ ими, слѣдилъ за исполненіемъ ихъ постановленій, налагаль арестъ на имущество государственныхъ должниковъ, завѣдываль продажей имуществъ за долги частнымъ лицамъ» [8, с. 358].

Таким чином, давньогрецький дем не тільки був базовою адміністративною одиницею в ланцюзі «дем – триттія – філа – поліс». По суті, він став важливим осередком формування нового типу управління на місцях, тим самим заклавши підґрунтя для подальшого становлення та розвитку місцевого самоврядування.

Тепер розглянемо деякі аспекти державного устрою Стародавнього Риму в республіканський період. За свідченнями російського спеціаліста в галузі римського права проф. Л. Л. Кофанова, в V ст. до н. е. римляни створили свою *civitas*, тобто громадську общину, державний устрій якої був зафіксований в Законах XII таблиць. У IV-I ст. до н. е. їм вдалося поширити римську *civitas* спершу на територію Італії, а потім і на всю Римську імперію загалом. У результаті Римська держава перетворилася на конфедерацію формально рівних громад, кожна з яких була наділена окремим правовим статусом [5, с. 116].

Значна частина союзних італійських міст отримала тоді статус муніципія (одн. *Municipium*, мн. *Municipia*; від лат. *tunera capere* – нести повинності на користь Риму) [7, с. 47]. Спочатку вони входили до складу Римської держави за умови збереження окремої від римського народу публічної власності (*res publica*) та ритуалів (*sacra*). Жителі муніципіїв – муніципали або муніципси (*municipes*), не мали ще тоді римського громадянства, не вибирали римських магістратів і не брали участі в римських народних зборах, але разом з римлянами вони мали рівні права та виконували *tunera* – загальні громадянські обов'язки [5, с. 113-114].

Як правило, муніципали керувалися власним правом і законодавством, а тому вони не обмежувалися римськими законами крім тих, на застосування яких була надана згода їх народу [5, с. 114]. Щоправда пізніше муніципії почали отримувати окремі муніципальні статuti. Найяскравішими їх зразками в період Республіки були *Lex Tarentina*, *Tabula Heracleensis* (*Lex Iulia municipalis*), *Lex Coloniae Genetivae Iuliae* (*Lex Ursonensis*) [5, с. 118]. Також доволі відомими є варіанти муніципального закону *Lex Flavia Municipalis*, що в I ст. н. е. були надані іспанським колоніям Риму. Йдеться про *Lex municipalis Irnitana*, *Lex municipalis Malacitana* та *Lex municipalis Salpensana* [7, с. 425]. Ці статuti врегульовували найважливіші сторони адміністративного, політичного, соціально-господарського та фінансового життя муніципіїв. По суті, вони стали своєрідними конституціями, основними законами муніципального устрою тогочасних громад Риму.

Загалом правове становище республіканських муніципіїв – союзників римського народу не було однаковим. Це дало підстави Л. Л. Кофанову виділити кілька їх видів: «Первые, к каковым относились, например, народы герников алетринцы, феруланцы и ферентинцы (Liv. IX. 43. 22), в IV-III вв. [до н. э. – Прим.авт.] целиком сохранили собственные законы и магистратуры, обязывались перед римлянами главным образом лишь в поставке войск – *tunera militaria*. Именно они и были в собственном значении этого слова муниципиями, т. е. союзниками, имеющими с римлянами только общие гражданские повинности. Вторые, к которым относилось значительное число муниципиев и все колонии, частично или полностью приняли римские законы и гражданские повинности, но сохранили самоуправление, т. е. собственную *res publica, sacra,*

сенат, народные собрания и магистратуры. Третьи, к каковым относятся описанные Фестом префектуры, утратили также и самоуправление, сохранив лишь свои *res publica* и *sacra* (Liv. IX. 43. 24). Согласно Фесту, целый ряд союзных городов Италии, добровольно принявших римскую юрисдикцию, ежегодно принимали от римлян префектов, которые и осуществляли римское судопроизводство (*qui ius dicerent*). Причем важно отметить, что для одних городов римское народное собрание, а позднее 26 мужей (видимо, ликторов) избирали по 4 префекта, для других же префекта назначал городской претор, и таких городов было неизмеримо больше (*aliaque conplura*). Судя по словам Феста (Р. 262 L), и у этих муниципиев сохранялись какие-то «их законы» (*his legibus*), но скорее всего, это были именно законы, подаренные им римлянами» [5, с. 114-115].

У I ст. до н. е. Рим *de facto* став столицей всего Средиземномор'я. Еліті італійських муніципіїв, як римським союзникам, але ще іноземцям (*peregrini*), недостатньо вже було брати участь у своїх магістратах, сенатах і народних зборах. Тепер їм потрібно було мати своїх римських консулів – вихідців із їх муніципіїв, своїх прямих представників у римському сенаті, своїх виборців у римських народних зборах [5, с. 112]. Для цього на початку I ст. до н. е. італійські союзники об'єдналися та повстали проти Риму. Почалася союзницька війна. Вона закінчилася завдяки прийняттю закону 89 р. до н. е., згідно з яким римське громадянство надавалося всім жителям Італії [7, с. 49]. Таким чином, італійські союзники здобули право на включення їх народів до римських триб, завдяки чому еліта італіків нарешті отримала доступ до магістратур і сенату Риму [5, с. 112].

Отож, як доречно зазначає проф. Л. Л. Кофанов, збереження в муніципіях самоврядування й одночасна уніфікація в них римського права дозволили римлянам не стільки зброєю, скільки за допомогою законів об'єднати велику кількість багатомовних народів в єдину Римську державу [5, с. 116].

ЛІТЕРАТУРА

1. Античный полис. Курс лекций / Отв. ред. В. В. Дементьева, И. Е. Суриков. – М.: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. – 240 с.
2. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: Монографія / Відп. ред. М. О. Баймуратов. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2010. – 656 с.
3. Добродумов П. О., Завгородня В. М., Чернявський А. Л. Правове регулювання місцевого самоврядування: вітчизняний та зарубіжний досвід: Навчально-методичний посібник. – Суми, 2007. – 68 с.
4. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна: монографія. – Київ, 2014. – 414 с.
5. Кофанов Л. Л. Римская *civitas* и муниципальное право эпохи Республики / Л. Л. Кофанов // Вестник древней истории. – 2007. – № 3 (262). – С. 101-119.
6. Лурье С. Я. История Греции / Сост., авт. вступ. статьи Э. Д. Фролов. – СПб.: Издательство Санкт-Петербургского университета, 1993. – 680 с.
7. Строецкий В. М. Римское право: учебное пособие / В. М. Строецкий. – Москва – Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 441 с.

8. Энциклопедический словарь. – Т. X: Давенпортъ – Десминъ / Издатели: Ф. А. Брокгаузъ (Лейпцигъ), И. А. Ефронъ (С. – Петербургъ); Под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевскаго. – СПб.: Типо-Литографія И. А. Ефрона, 1893. – 480 с.

ПЕРСПЕКТИВА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

МЕЛКОНЯН А. Г.

студентка

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Полтава, Україна

Одним із найголовніших та базових прав людини є право людини на життя. Право на життя закріплене у Міжнародних нормативно-правових актах, які гарантують права та свободи людини: Загальна Декларація прав людини від 16 грудня 1948 року, Міжнародний пакт про громадські і політичні права від 4 листопада 1966 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Безпосередньо регулюють це питання Венеціанська декларація щодо невиліковних хвороб (жовтень 1983 року), Декларація про евтаназію (39-та Всесвітня медична асамблея 1987 року), а також Положення про самогубство з допомогою лікаря (44-та Всесвітня медична асамблея, вересень 1992 року), де зазначається, що евтаназія як акт навмисного позбавлення життя пацієнта, навіть на його прохання або на основі звернення з подібним проханням його близьких – неетична. Національним законодавством України, зокрема, Конституція України, ч. 2 і 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я та ч. 4 ст. 281 ЦК, не визнається будь-яка форма евтаназії. До того ж слід згадати і про електронну петицію № 41/000017-1беп Законодавче забезпечення права людини на смерть (евтаназія). Створена ще 29 серпня 2016 року, на сьогодні вона набрала менше 100 підписів із 25000 необхідних. У петиції пропонується Кабінету Міністрів України стати ініціатором законодавчого впровадження а також закріплення у Конституції України права на евтаназію [3]. Але, на сьогодні, ми можемо говорити, що єдиного висновку щодо питання моральності та етичності, а разом з тим і правомірності так званого права на смерть немає. Саме у цьому і полягає актуальність дослідження.

Метою написання тез виступає всебічне вивчення феномену евтаназії, виявлення позицій науковців щодо цього питання, а також готовність держави до її легалізації.

Вихідним з права на життя є право розпоряджатися власним життям, що трактується як можливість піддавати його значному ризику і вирішувати питання

про припинення життя [4, с. 44]. Саме у вимірі реалізації права на розпорядження власним життям виникло таке явище, як евтаназія. Явище евтаназії є досить не однозначним, а тому викликає дискусії серед сучасних науковців.

З огляду на рівень моралі серед сучасного покоління, поширення суспільного зламу, з одного боку, та стрімкий розвиток біології, медицини, психології – з іншого, тема евтаназії достатньо популярна серед науковців. Значний внесок щодо вивчення питання евтаназії зробили С. Бородін, О. Маліновський, С. Хімченко, Б. Юдін, Н. М'яловицька, Г. Анікіна, О. Домбровська, В. Ворона, Ю. Панюхіна, В. Харчук, А. Шпачук, Д. Бондаренко, Н. Борисевич, А. Громова, М. Чорнобровий, Р. Стефанчук, С. Лозінська, А. Мусієнко.

Порушувати в Україні питання легалізації евтаназії не доречно, хоча б тому, що рівень суспільної довіри до ефективності вітчизняної медицини надзвичайно низький. За відсутності належного діагностування можливість застосування евтаназії викличе негативні правові та моральні наслідки в розвитку медичної допомоги України. До того ж слід зазначити, що в ст. 39 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» закріплено: «Пацієнт має право ознайомитись з історією своєї хвороби та іншими документами для подальшого лікування, але в особливих випадках, коли повна інформація може зашкодити його здоров'ю, лікар вправі її обмежити. В такому випадку він інформує членів сім'ї або законного представника пацієнта, враховуючи особисті інтереси пацієнта. Таким же чином лікар діє, якщо пацієнт знаходиться в непридатному стані»[5]. А випадки евтаназії найчастіше і є «особливими», такими, про які зазначено в цьому Законі. У спектрі вирішення цієї проблеми, варто також звернути особливу увагу на розвиток в Україні паліативної медицини. Як полегшення болю самих важкохворих, так і мінімізація рівня страждань їх сімей мають стати пріоритетними напрямками розвитку нашої країни. Оскільки, головною причиною евтаназії є сильний біль, то протистояння цьому болю має бути зроблене, наприклад, за допомогою знеболювального, без будь-яких радикальних дій.

Чималий вплив на проблему евтаназії справляє релігійний чинник, який, фактично, формує мораль суспільства. Християнство розглядає евтаназію на рівні з суїцидом. Основна теза полягає у тому, що життя дано Богом, смерть – також у руках Божих. До речі, саме обурення духовенства, свого часу, не дозволило утвердити евтаназію в Україні.

Отже, не варто прагнути до того, що буде доступне у будь-який час. Легалізація евтаназії має стати останнім кроком, адже ми живемо в епоху найбільшого цивілізаційного розвитку. Можна знайти величезну кількість альтернатив цього жахливого явища. Усі вони мають отримати підтримку держави, наприклад, створення і фінансове забезпечення хоспісів, розробка моделей медичного обладнання та лікарських препаратів, що б полегшували страждання важкохворих. Якщо наша держава буде розглядати своїх важкохворих громадян не як тягар чи проблему, а як особистостей, що будують її майбутнє, то перспективи легалізації евтаназії в Україні навіть не виникатиме.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: станом на 1 вересня 2017 р. – Харків: Право, 2017. – 76 с.
2. Цивільний кодекс України: станом на 1 вересня 2017 року. – Харків: Право, 2017. – 448 с.
3. Законодавче забезпечення права людини на смерть (евтаназія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://petition.kmu.gov.ua/kmu/Petition/View/17>.
4. Панюхіна Ю. Морально-правові аспекти евтаназії / Ю. Панюхіна // Юридичний журнал. – 2009. – № 4. – С. 43-47.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page>.
6. Анікіна Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні/ Г. В. Анікіна// Форум права. – 2009. – № 3. – С. 25-34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf>.

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА ГРАЖДАНИНА КАК ОСНОВА ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЧНОСТИ

ПАРИЙ Б. Б.

*докторант кафедри конституционного права
факультета права и администрации*

*Ягеллонский университет
г. Краков, Польша*

Конституционные (основные) права и свободы человека и гражданина – это неотъемлемые права и свободы, принадлежащие человеку и гражданину от рождения (в надлежащих случаях в результате гражданства), защищаемые государством и составляющие ядро правового статуса личности.

Взаимосвязь государства и личности предполагает и раскрытие содержания понятий «человек» и «личность».

Человек – родовое понятие, употребляемое для характеристики определенных биологических черт homo sapiens, что выделился на определенной стадии развития с биологической среды. Под «человеком» в этом случае также понимается, что это единственное живое существо, наделенное сознанием.

Личность – это прежде всего индивид с собственными неповторимыми свойствами. В некоторых случаях личность определяется как человек, обладающий определенными типичными социальными свойствами, которые отражают черты той среды, к которому она принадлежит [1, с. 688]. На этом основании выделяется принадлежность гражданина к той или иной социальной или

национальной группы, поскольку принадлежность к ней определяет психологические черты, и прежде всего правосознание.

Слово «гражданин» обозначает физическое лицо, чей правовой статус обусловлен принадлежностью к той или иной страны. Граждане в каждой стране составляют самую многочисленную категорию населения. Именно они наделены правами и свободами в самом широком объеме. Однако если права человека вытекают из самой ее природы и не могут быть чем-нибудь обусловлены, то права гражданина определяются факту гражданства [2, с. 400].

Правовой статус гражданина включает совокупность прав и свобод человека, отраженных в нормах действующего права.

Основы правового статуса личности – конституционно закрепленные права и свободы, которые составляют относительно небольшую часть прав и свобод.

Причины, по которым одни права закрепляются конституционно, а другие – в текущем законодательстве, не произвольны. Можно выделить следующие факторы, от которых зависит выбор той или иной формы закрепления прав и свобод:

1. Значимость этого конституционного права и этой свободы для человека и общества.

Конституция закрепляет права и свободы, которые являются жизненно важными и в наибольшей степени социально значимы как для отдельного человека, так и в целом для общества, для государства, то есть основные права и свободы [3, с. 640].

Для человека они являются необходимыми предпосылками обеспечения: условий достойного и свободного существования; естественного права на участие в решении вопросов устройства и управления тем обществом, членом которого она является; экономических и социальных условий, необходимых ей для удовлетворения жизненных материальных и духовных потребностей.

Для государства, общества значимость конституционного закрепления прав и свобод выражается в том, что именно их реализация необходима для воплощения в жизнь сущностных свойств государства как демократического и правового [4, с. 416].

Кроме того, само существование государства, общества обеспечивается совокупной деятельностью людей во всех сферах их жизнедеятельности – политической, экономической, духовной. Так, без реализации права на свободу предпринимательства не могло быть создано экономическую среду, без реализации избирательных прав граждан – невозможно формирование структур управления обществом.

Поэтому основные права и свободы не только признаются государством, но и защищаются им как необходимое условие своего существования.

2. Изначальный или производный характер принадлежности человеку определенного права и свободы. Конституции демократических государств устанавливают, что основные права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения. Именно такого рода права и свободы закрепляются конституционно.

3. Основным правам и свободам присущи особые юридические свойства, специфика их реализации, а именно:

а) конституционные права и свободы составляют ядро правового статуса личности, лежат в основе всех других прав и свобод, закрепляемых в других отраслях права. Например, все права, вытекающие из норм трудового права, основанные на конституционных положениях о труде; права, закрепленные в нормах отрасли права социального обеспечения – на соответствующем конституционно закрепленном праве. Все права и свободы граждан в той или иной сфере жизни производны от основных прав и свобод, поэтому последние являются главными в характеристике правового положения личности;

б) основные права и свободы адресованы самому широкому кругу субъектов. Они закрепляются за каждым человеком и гражданином или за каждым гражданином. Все остальные (неосновные) права и свободы, устанавливаемые нормами других отраслей права, согласуются с различными статусами гражданина – рабочих и служащих, владельцев имущества, нанимателей жилой площади, покупателей, истцов, ответчиков и др.;

в) характерной чертой основных прав и свобод является их универсальность. Они равны и едины для всех без исключения, соответственно для каждого человека, для каждого гражданина. Признавая то или иное право основным, государство исходит из возможности осуществления его всеми. Этим обуславливается процесс расширения основных прав и свобод в мире, создание соответствующих социально-экономических предпосылок;

г) основные права и свободы граждан отличаются от других прав и свобод основанием возникновения. Единственным таким основанием является принадлежность к гражданству данного государства. Они не связаны с осуществлением гражданином своей правосубъектности [5, с. 1056] и у каждого гражданина как субъекта права. Это свидетельствует о том, что основные права и свободы выражают главные связи человека с государством, его статус как гражданина;

д) основные права и свободы гражданина не приобретаются и не отчуждаются по его волеизъявлению. Они принадлежат ему через гражданство, неотделимы от его правового статуса и могут быть утрачены только вместе с утратой гражданства;

е) основные права и свободы характеризуются особым механизмом реализации. Все остальные права и свободы могут стать достоянием человека и гражданина в процессе реализации его правоспособности через участие в конкретных правоотношениях [6, с. 64]. Основные же права и свободы выступают предпосылкой любых правоотношений в конкретной сфере, постоянного, неотъемлемого права каждого участника правоотношений;

ё) специфической чертой основных прав и свобод является особая юридическая форма их закрепления. Они фиксируются в правовом акте государства, имеющий высшую юридическую силу – в Конституции.

Указанные выше признаки характеризуют понятие основных прав и свобод человека и гражданина.

ЛИТЕРАТУРА

1. Конституционное право: Энцикл. слов. / Отв. ред. и рук. авт. кол. С.А. Авакьян. – М.: НОРМА – ИНФРА-М, 2001. – 688 с.
2. Автономов А.С., Сивицкий В.А., Черкасов А.Л. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А.С. Автономова. – М.: Юриспруденция, 2001. – 400 с.
3. Алебастрова И.А. Конституционное право зарубежных стран: Учеб. пособие. – М.: Юрайт-М, 2001. – 640 с.
4. Григонис Э.П., Григонис В.Л. Конституционное право зарубежных стран: Курс лекций. – СПб.: Питер, 2002. – 416 с.
5. Конституционное право зарубежных стран: Учебник / Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. – М.: НОРМА, 2005. – 1056 с.
6. Гринюк Р.Ф., Фесечко Л.Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – Донецк: Дон ГУ, 1997. – 64 с.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕХАНІЗМИ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

ТОРОПОВА К. М.

слухач магістратури

Науковий керівник: САМОЙЛЕНКО Г. В.

докторант, доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

В умовах світової глобалізації важливого значення набуває створення та функціонування механізмів охорони та захисту прав людини. Проблематика прав людини давно вже вийшла за межі національних інтересів і стала одним із пріоритетних напрямків розвитку міжнародних відносин та міжнародного права. Виділяючи із загального масиву досліджень про права людини саме проблематику міжнародного та європейського механізмів охорони та захисту прав людини, потрібно зазначити, що вона є однією з найбільш актуальних та найбільш перспективних галузей правових досліджень та наукового вивчення.

Становлення й розвиток прав людини мають тривалу історію, супроводжуються боротьбою доктрин і традицій, характерних для тієї чи іншої країни. Незважаючи на давнину виникнення самої ідеї прав людини, справжній зміст вони знаходять тільки на основі принципів демократії, свободи, справедливості, рівності, визнання самоцінності людини [1, с. 29; 2, с. 52]. На такій основі стало можливим закріплення основних фундаментальних прав людини в конституціях демократичних держав.

Права людини органічно вплетені в суспільні відносини, вони є нормативною формою взаємодії людей, упорядкування їх зв'язків, координації їх вчинків та діяльності, запобігання протиріччям, протиборствам, конфліктам [3, с. 360]. За своєю суттю вони нормативно формулюють ті умови і способи життєдіяльності людей, які об'єктивно необхідні для забезпечення нормального функціонування індивіда, суспільства, держави.

Отже, проблема сутності й реалізації прав і свобод людини та громадянина є ключовою в життєдіяльності суспільства, яке претендує на статус демократичного та гуманного. Саме тому в сучасному світі не існує більш значущої і разом з тим складної з точки зору втілення в практику існування людства ідеї, ніж права і свободи людини, що обумовлено недостатнім рівнем розвитку морально-світоглядних критеріїв, правової культури й освіти, економічних систем та відносин.

Значним прогресом у розвитку світового співтовариства на ХХ столітті стало розуміння цінності людської особистості, забезпечення гарантій існування й розвитку індивіда. Практичним вираженням цього є прагнення світової спільноти визначити права і свободи, які повинні бути забезпечені кожній людині в будь-якій країні. Основним засобом затвердження цих прав і свобод стали розробка й затвердження відповідних міжнародно-правових документів, обов'язкових для утвердження державами, які є повноправними членами відповідних міжнародних організацій.

Щоб мати уявлення про обсяги міжнародної діяльності, пов'язаної із захистом прав людини, достатньо зазначити, що на початку 90-х років у цій сфері діяли понад 60 різних міжнародних форумів, починаючи від Генеральної Асамблеї ООН і закінчуючи Засіданням експертів із прав людини та Робочою групою з примусових та недобровільних зникнень.

В рамках ООН були створені найбільш авторитетні міжнародні органи із захисту прав людини. Так, з початку 50-х років почали виникати регіональні міжнародні організаційно-правові механізми захисту прав людини, перший з яких створено відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини [4].

Об'єм правових засобів захисту в сучасний період значно розширено завдяки підключенню до національних, внутрішньодержавних механізмів механізму захисту прав та свобод людини міжнародної юрисдикції. Мова йде про міжнародно-правові гарантії прав людини, які закріплені в універсальних та регіональних міжнародних нормативно-правових актах [5, с. 10].

Так, залежно від рівня реалізації механізмів захисту прав людини розрізняються: універсальні механізми, які діють на рівні всього світу (наприклад, Рада з прав людини при Генеральній Асамблеї ООН, Комісія з прав людини ЕКОСОП ООН, Комітет з прав людини, Верховний комісар ООН з прав людини, Верховний комісар ООН у справах біженців і т. д.); регіональні механізми, що діють на території певного регіону (Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Європейський суд з прав людини) [6, с. 71].

Міжнародні організації, що прийняли норми про захист прав людини, передбачили певні механізми аналізу ситуацій і запобігання їх порушень. З точки зору міжнародного права кожен має право відповідно до міжнародних договорів своєї

країни звертатися в міждержавні органи по захисту прав і свобод людини, якщо вичерпані всі наявні внутрішньодержавні засоби правового захисту.

Проблеми, що стосуються дотримання прав людини, розглядаються в принципі у всіх структурах Організації Об'єднаних Націй, але з точки зору захисту прав людини головну роль грає Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, Економічна і соціальна рада, Міжнародний Секретаріат, а також конвенційні (договірні) органи, тобто різні комітети, створені відповідно до пактами, конвенціями, протоколами.

Міжнародна система захисту прав людини проходила в своєму становленні і розвитку довгий і непростий шлях. Забезпечення і захист прав і основних свобод людини, в тому числі різних категорій меншин, маючи не тільки міжнародно-правову, скільки внутрішньодержавну природу, в разі неналежного регулювання, фактично перетворюється на серйозну проблему, і, отже, може створити загрозу не тільки інтересам в рамках національної безпеки, а й станом і стабільності міжнародного миру і безпеки. Тому міжнародна система захисту прав людини послідовно припускаючи створення перш за все юридичних гарантій, що представляють собою створення можливостей для регулюючих реалізації прав і основних свобод, передбачає покладання відповідних завдань на спеціалізовані органи захисту цих прав і свобод.

Спонукальним мотивом для використання в якості міжнародних стандартів міжнародних документів з'явилося не тільки необхідність і прагнення країн розвивати свою правову систему відповідно до сучасних тенденцій, але й офіційна позиція міжнародних провідних організацій.

Важливою проблемою, яка не знайшла поки остаточного рішення є встановлення реального співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Питання полягає в тому, що рівень соціально-економічного розвитку держав і стабільність їх політичних інститутів і структур аж ніяк не однакові. Тому для виключення колізій між загальноприйнятими міжнародними стандартами і внутрішньодержавним правом необхідно знайти модель, яка забезпечує примат міжнародних правових норм над внутрішньодержавними в процесі їх застосування судами, державними установами і організаціями, комерційними структурами та фізичними особами.

При цьому основне призначення міжнародного права полягає не в підпорядкуванні внутрішнього життя країни наднаціональним правовим механізмам, а у формуванні оптимальних міжнародних умов для національного розвитку. Відповідно, головна мета угод, договорів та інших міжнародних актів у системі забезпечення прав людини полягає не в дублюванні національного законодавства, а у встановленні чітких загальних стандартів діяльності держав, у забезпеченні їх усебічного визнання й однакового застосування [7, с. 5].

Україна як суб'єкт міжнародного права, одна із засновниць ООН, проводить активну роботу, спрямовану на використання не тільки національних, а й міжнародних інститутів захисту прав людини [8, с. 117]. Цьому сприяють положення Конституції України, згідно з якими «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ст. 9) [9], а також визначення зовніш-

ньої політичної діяльності України як такої, що «спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальнови-знаними принципами і нормами міжнародного права» (ст. 18) [9].

З огляду на подальшу демократизацію в Україні процесу захисту прав і свобод людини, у ст. 55 Конституції записано, що кожен має право після викорис-тання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасницею яких є Україна.

Підсумовуючи, зауважимо, для системи прав та свобод людини як особли-вого правового інституту загальнолюдських цінностей характерне встановлен-ня єдиних міжнародних та європейських стандартів. На сьогодні у світі існує багато інститутів і механізмів, спрямованих на охорону та захист прав і свобод людини і громадянина, однак все одно мають місце порушення прав людини, наявними є неефективні засоби та способи їх захисту. Саме тому актуалізуєть-ся завдання як удосконалення вже наявних методів і засобів, так і створення нових інститутів, що гарантують і забезпечують дотримання прав людини. Без-умовно, в сучасних умовах важливим є активна участь України в міжнарод-них приватно-правових відносинах з метою наближення до міжнародних та європейських стандартів громадського життя, яке вимагає вдосконалення усіх існуючих засобів захисту прав людини та громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасенко С. І. Права та свободи людини і громадянина / С. І. Афанасенко // Південноукр. правн. часоп. – 2013. – № 2. – С. 28-30.
2. Зубенко Г. В. Конституційні права і свободи людини і громадянина в Україні в аспекті їх взаємозв'язку з громадянським суспільством / Г. В. Зубен-ко // Вісн. Харків. нац. уні-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер.: Право. – 2015. – № 1151, вип. 19. – С. 51-54.
3. Підкуркова І. В. Права і свободи людини як показник зрілості громадян-ського суспільства / І. В. Підкуркова // Гілея: наук. вісн. – 2014. – Вип. 90. – С. 359-362.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лис-топ. 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03>.
5. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина – Ужгород, 2003. – 57 с.
6. Кошеваров В.П. Міжнародне право: навч. посіб./ [Кошеваров В. П.]. – К.: Істина, 2009. – 208 с.
7. Пушкар О. В. Реалізація європейських стандартів публічного управління щодо забезпечення прав людини та напрями їх упровадження в Україні / О. В. Пушкар // Електр. зб. наук. пр. «Публічне адміністрування: теорія та практика». – 2010. – Вип. 1 (3). – С. 1-11.
8. Васюк Н. О. Конвенція про захист прав людини і основних свобод як обов'язковий міжнародний договір про систему наднаціонального контролю за

дотриманням прав людини / Н. О. Васюк, М. Г. Рожкова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 13. – С. 117-119.

9. Конституція України від 28 черв. 1996 р. (зі змін. і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

ЗАХИСТ ПРАВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ТОРОПОВА К. М.

слухач магістратури

Науковий керівник: СКВІРСЬКИЙ І. О.

доктор юридичних наук, професор

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Формування в Україні правової держави та громадянського суспільства безпосередньо пов'язане з проблемою становлення та розвитку інституту місцевого самоврядування, створення міцних гарантій прав місцевого самоврядування, вирішення якої базується на розробці та застосуванні дійових умов, прийомів та механізмів їх реалізації у суспільних відносинах. Норми, які закріплюють права місцевого самоврядування, займаючи пріоритетне положення не лише в Конституції, а у всій системі законодавства України, повинні швидко і ефективно реалізовуватись у фактичних суспільних відносинах, оскільки на сьогоднішній день розвиток місцевого самоврядування є першочерговим завданням будь-якої демократичної держави. Звідси актуальним видається дослідження захисту прав органів місцевого самоврядування Конституційним Судом України як одна з гарантій місцевого самоврядування.

Втілюючи прагнення українського народу побудувати демократичну, правову державу, Конституція України у ст. 5 визначила, що єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює свою владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування займає в політичній системі, тобто в механізмі управління суспільством та державою, особливе місце [1, с. 273].

В Україні необхідність становлення системи місцевого самоврядування є об'єктивною потребою. Демократизація суспільства передбачає участь населення в управлінні муніципальною власністю, що реалізується саме через інститути місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування відкриває можливість для членів територіального колективу брати пряму участь у політичному управлінні спільними справами або здійснювати це через органи, які во-

ни обирають. Територіальний колектив повинен мати право визначати структуру цих органів, комплектувати їх склад та контролювати діяльність.

Система гарантій місцевого самоврядування включає в себе сукупність правових, інституційних та процедурних умов, й засобів забезпечення та реалізації формування, стабільності й динаміки розвитку державно-правових відносин. У сукупності та взаємодії між собою ці складові елементи забезпечення місцевого самоврядування створюють механізм його реалізації із досягненням позитивних результатів, стабільності та ефективності.

Важливо зауважити, що гарантії місцевого самоврядування України – це система загальних умов, факторів та спеціальних (нормативно-правових та організаційно-правових) засобів, які у сукупності та взаємодії між собою забезпечують дієве існування інститутів місцевого самоврядування із подальшим досягненням його стабільності та ефективності.

Відтак, до групи нормативно-правових гарантій відносять сукупність правових норм, принципів, юридичних обов'язків та відповідальності, які утворюють механізм захисту прав органів місцевого самоврядування; натомість, групу організаційно-правових гарантій утворюють державні органи, політичні партії, громадські об'єднання, правозахисні організації, діяльність яких спрямована на забезпечення прав органів місцевого самоврядування, їх ефективність та утвердження всезагальності та вседоступності.

Сьогодні існує один найбільш ефективний інститут захисту прав і свобод людини та громадянина – це конституційне правосуддя. В Україні таким інститутом є Конституційний Суд України. Його діяльність здійснюється відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII [2]. Так, у законі окремо передбачено провадження у справах про захист прав і свобод людини і громадянина в Україні, питання щодо відповідності норм чинного законодавства нормам Конституції України. Наприклад, якщо під час здійснення правосуддя судом загальної юрисдикції виникає спір щодо конституційності тієї чи іншої норми закону, то провадження у такій справі зупиняється. Тоді у справі відкривається конституційне провадження, а справу вже розглядає Конституційний Суд України. Зрештою, конституційне провадження відкривається щодо перевірки конституційності законів або окремих їх норм, які суперечливо, неоднозначно визначають порядок реалізації тих чи інших конституційних прав і свобод людини та громадянина, коли виникає суперечливість між двома законами чи актами міжнародного права, що встановлюють різний порядок застосування однієї і тієї ж свободи чи права [3, с. 63].

Важливим і необхідним для нашого політичного процесу став інститут Конституційного Суду України. На Конституційний Суд України покладається завдання щодо здійснення контролю за відповідністю законів та інших правових актів Конституції України, тлумачення окремих її положень, що у підсумку обумовлює основну мету – додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина (ст. 3 Конституції України).

У процесі становлення, розвитку і вдосконалення конституційної юрисдикції в Україні здійснюється суттєвий вплив на формування громадянського су-

спільства і правової держави, їх модернізація. Що стосується ролі Конституційного Суду у цих процесах, то головним чином він здійснює такий «модернізуючий» вплив через контрольну функцію, під якою ми пропонуємо розуміти специфічну форму перевірки відповідності законів та інших актів Конституції України та позбавлення юридичної сили тих з них, які мають антиконституційний зміст, не правовий характер [4, с. 16]. Отже, Конституційний Суд захищає права органів місцевого самоврядування, інші конституційні цінності притаманними йому засобами.

Однією із центральних функцій Конституційного Суду України в системі правової охорони Конституції України є захист прав і свобод людини і громадянина, в тому числі органів місцевого самоврядування. Виходячи з цього, захист конституційних прав і свобод є одним із головних напрямів діяльності Конституційного Суду України.

Як свідчить аналіз, однією з форм захисту основних прав і свобод людини є конституційний контроль [5, с. 77], а саме діяльність Конституційного Суду України, що полягає в обмеженні влади і розв'язанні конфліктів, що виникають в процесі здійснення державної влади. Звідси головне призначення конституційного контролю полягає в тому, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для втілення в життя захисту прав і свобод людини і громадянина, відіграє важливу роль у формуванні та становленні демократичної правової держави.

Крім того, іншою формою захисту прав і свобод людини Конституційного Суду України є повноваження щодо розгляду конституційних звернень про необхідність офіційного тлумачення Конституції України. Так, на думку А. Головіна, Конституційний Суд України, даючи офіційне тлумачення правових норм, забезпечує захист прав громадян у питаннях, що були предметом розгляду органів судової або виконавчої влади [6, с. 14]. Виходячи з цього, захист прав і свобод людини і громадянина, в тому числі органів місцевого самоврядування, Конституційний Суд України здійснює в процесі реалізації переважної більшості своїх повноважень, тобто шляхом офіційного тлумачення Конституції та законів України, встановлення конституційності правових актів органів влади та міжнародних договорів, перевірки законопроектів про внесення змін до Основного Закону на предмет неприпустимості скасування та звуження прав і свобод.

Конституційний Суд України відіграє надважливу роль у захисті конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Крім цього, є всі підстави стверджувати, що вже сам факт існування такого органу конституційного контролю в Україні значною мірою дисциплінує органи державної влади, змушує їх діяти відповідно до законодавства України, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення й захист прав і свобод людини і громадянина [7, с. 61-62]. Конституційний Суд України є важливим органом, на який покладено завдання із забезпечення верховенства Конституції України, а відтак і захист основних прав і свобод людини та громадянина, в тому числі органів місцевого самоврядування.

Таким чином, викладене вище дає підстави стверджувати, що гарантії місцевого самоврядування відіграють важливу роль у становленні правової дер-

жави, демократії та існуванні громадянського суспільства. При цьому Конституційний Суд України займає провідне місце та відіграє визначну координуючу роль у системі гарантій прав органів місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нестеренко А. С. Система гарантії місцевого самоврядування в Україні / А. С. Нестеренко // Актуал. пробл. держ. і права. – 2006. – Вип. 27. – С. 273-278.
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 лип. 2017 р. (зі змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 35. – Ст. 376.
3. Бліхар М. М. Конституційно-правові гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні / М. М. Бліхар // Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матер. перш. наук.-практ. конф., 30 квіт. 2015 р., Львів / Нац. ун-т «Львів. політех.», Навч.-наук. інст. права та психол., Каф. констит. та міжнар. права. – Львів, 2015. – С. 61-65.
4. Бринь Т.О. Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Бринь Тетяна Олександрівна; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – 19 с.
5. Гусев А. В. К вопросу о роли основных функций органов конституционного правосудия в построении правового государства / А. В. Гусев // Российский судья. – 2006. – № 7. – С. 19-21.
6. Головін А. Захист основоположних прав людини і громадянина під час надання Конституційним Судом України офіційного тлумачення положень / А. Головін // Віче. – 2011. – № 17. – С. 13-16.
7. Карелова Д. А. Захист прав і свобод людини Верховною Радою України / Д. А. Карелова // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер.: Право. – 2014. – Вип. 26. – С. 59-62.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ФЕДОРЧУК Д. Ю.

*курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Верховна Рада України є вищим законодавчим органом України. До повноважень Верховної Ради України належить прийняття законів та постанов, а також низка інших повноважень у всіх сферах суспільного життя країни. Специфіка діяльності Верховної Ради України обумовлена тим, що вона здійсню-

ється як виборними посадовими особами – народними депутатами, так і посадовими особами, призначеними відповідно до законодавства України, які працюють у апараті Верховної Ради України.

Основним нормативно-правовим джерелом, яким регламентується діяльність Верховної Ради України є Конституція України, яка закріплює основні засади діяльності та повноваження зазначеного органу. Верховній Раді України присвячено розділ IV Конституції України, яким серед іншого визначається і порядок обрання народних депутатів (окрім процедури самих виборів), і права та обов'язки народних депутатів, і порядок роботи ради, повноваження, і т. і. Слід зазначити, що останні зміни до Конституції України в розділ IV вносилися Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. Ці зміни серед іншого додали та уточнили повноваження Верховної Ради України щодо процедури призначення Генерального прокурора України та порядку висловлення йому недовіри, повноваження щодо призначення на посади третини складу Конституційного Суду України, а також щодо того, що виключно законами України регулюються питання про судоустрій, судочинство, статус суддів; засади судової експертизи; організація і діяльність прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; порядок виконання судових рішень; засади організації та діяльності адвокатури.

Спеціального закону України про Верховну Раду України наразі немає. Питання щодо прийняття такого закону підіймалося у різні часи, проте так і було прийняте, як і законопроекти «Про нормативно-правові акти», «Про закони та законодавчу діяльність». Відсутність таких законів призводить до неоднозначності трактування законодавства на предмет чіткої визначеності предмету законодавчого регулювання. Виходячи із закріплених у Конституції України норм, предмет законодавчого регулювання визначено в Конституції подвійним чином, а саме: з одного боку, у ст. 92 Конституції України наведено вичерпний перелік питань, який визначається або встановлюється виключно законами, а з іншого боку, у тексті багатьох статей Конституції України є посилення на визначення або встановлення законом «порядку», «меж», «підстав», «питань», «випадків» тощо [1, с. 31].

Наступним джерелом нормативно-правового регулювання діяльності Верховної Ради України є Закон України «Про Регламент Верховної Ради України», який визначає внутрішню організацію роботи Верховної Ради. Регламент встановлює порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради.

Покликання на Регламент Верховної Ради України як на другий після Конституції України установчий правовий документ при визначенні порядку роботи парламенту, його органів і посадових осіб і, крім цього, депутатських фракцій та депутатських груп є цілком обґрунтованим. Оскільки таке місце Регламенту в таблиці рангів організаційно-правових документів, що унормовують діяльність Верховної Ради України підкреслює першочергове значення

Регламенту самою Конституцією. Саме про таку послідовність йдеться в частині четвертій ст. 82 Конституції України: «Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та законом про регламент Верховної Ради України» [2, с. 4].

До наступного джерела нормативно-правового регулювання діяльності Верховної Ради України слід віднести Закон України «Про комітети Верховної Ради України». Цей Закон визначає правовий статус комітетів Верховної Ради України, їх функції та організаційні основи діяльності. Комітет Верховної Ради України (далі – комітет) – орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій [3].

На сьогодні у Верховній Раді 27 комітетів та одна спеціальна контрольна комісія з питань приватизації. Найбільше делегатів у комітетах з питань податкової та митної політики та з питань правової політики та правосуддя – по 32. Також, 3 народних депутати не перебувають у жодному із комітетів. Основна діяльність поза межами сесійної зали відбувається у комітетах, оскільки саме там законопроекти створюються безпосередньо та погоджуються.

Ще одним джерелом нормативно-правового регулювання є Закон України «Про статус народного депутата України», яким визначається права та обов'язки народного депутата, а також гарантії його діяльності.

Серед інших до джерел нормативно-правового регулювання діяльності Верховної Ради України слід віднести міжнародно-правові договори, які ратифіковані Україною, а також низку підзаконних актів, які регулюють деякі аспекти роботи Верховної Ради України.

Отже, нормативно-правове регулювання діяльності Верховної Ради України полягає у наявності ієрархічної системи нормативно-правових актів, які всебічно у всіх сферах роботи корегують та встановлюють норми для забезпечення ефективної та корисної для суспільства і держави діяльності вищого законодавчого органу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Моногр. / О.І. Ющик. – К.: Парлам. вид-во, 2004. – 519 с.
2. Крижанівський В.П. Законотворчість: Коментар до змін у Регламенті Верховної Ради України / С.В. Лінецький, В.П. Крижанівський. – К.: «К. І. С.». – 2009. – 44 с.
3. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 № 116/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80>.

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ЗМІСТ ПРЕДМЕТУ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

БАБАСКІН А. Ю.

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

відділу проблем цивільного, трудового

та підприємницького права

Інститут держави і права

імені В. М. Корецького НАН України

м. Київ, Україна

Під змістом будь-якого цивільно – правового договору в науковій літературі традиційно розуміється сукупність усіх його умов. Такі умови традиційно поділяються на істотні, звичайні та випадкові. Згідно норм ЦК України та ГК України предмет договору є істотною умовою цивільного та господарського договору. ЦК України не надає легального визначення поняття «предмет договору», як прямо не визначає і предмету кредитного договору. Відсутнє посилання на предмет договору і в статті 12 Закону України «Про споживче кредитування», яка встановлює вимоги до змісту такого виду кредитного договору як договір про споживчий кредит. Із норм ЦК України в яких законодавець конкретизував предмет договору (ст. ст. 656, 718, 760, 959, 1030, 1078 ЦК України) бачиться, що визначаючи предмет цивільних договорів ЦК України відносить до нього об'єкти цивільних прав. При цьому закон в одних випадках визначає предмет договору, а в іншому ні.

З огляду на вказане вважаємо за потрібне підтримати позицію С.Шимон, яка вважає, що «предметом договору (як домовленості, юридичного факту) не можуть виступати речі, майно, тому відповідні положення цивільного законодавства не є виваженими» [1, с. 63].

Оскільки предмет договору не визначений законом, в цьому питанні слід звернутись до правової доктрини. Слід визнати, що серед науковців на цей час не має єдиного розуміння предмету цивільного договору та його співвідношення з такими поняттями як «предмет зобов'язання», «матеріальний об'єкт зобов'язання», «предмет виконання». Р. А.Майданик базуючись на аналізі норм ЦК України визначає в якості предмету цивільного договору (майно, майнові права, інформацію, результати інтелектуальної діяльності тощо) [2, с. 165]. На думку М. І. Брагінського «предмет договору виражається у формулі «чого і скільки».

Однак в ряді випадків законодавець визнає це недостатнім, доповнюючи наведену двочленну формулу і іншими даними» [3, с. 224]. Деякі науковці дотримуються компромісного варіанту та вважають, що предметом цивільного договору може бути залежно від виду договору майно або дії [4, с. 158]. Т. В. Боднар вважає, що «предмет договору це зобов'язання як правовідношення; предметом договірною зобов'язання є вчинення конкретних дій (передання майна, сплата грошових коштів тощо), матеріальним об'єктом договірною зобов'язання є майно (товар, гроші), які сторони повинні надати, предметом виконання є майно, яке сторони надають на виконання договору» [5, с. 156]. На думку С. Шимон «предметом договору є основна дія (сукупність дій), яку слід вчинити для досягнення мети договору; для поїменованих в законі договорів ця дія визначена в законодавчій дефініції договору» [6, с. 63]. В. В. Вітрянський визначає предмет договору як дії (бездіяльність) [7, с. 78-79]. А. В. Єгоров вважає, що предмет договору як істотна умова договору – правочину одночасно з цим є об'єктом договірною зобов'язання (договору – правовідношення) [8, с. 87-146].

Отже науковці розглядають предмет договору як: а) об'єкт правовідношення, яке виникає на підставі договору; б) дії, які мають бути здійсненні за договором; в) компромісний варіант – або об'єкт, або дії; г) дії та об'єкт на які вони спрямовані; д) зобов'язання як правовідношення та ін..

Що ж безпосередньо до кредитного договору то погляди науковців на предмет вказаного договору також різняться. На думку українських цивілістів І. А. Безклубого [9, с. 730], Л. П. Оплачко [10], І. В. Дмитрик [11, с. 370], В. П. Янишен [12, с. 551], російських цивілістів О. Г. Братко [13, с. 466], А. С. Жугова [14], С. П. Грішаєва [15, с. 286], білоруських цивілістів В. Шієнка, П. Горбача [16, с. 17-18] предметом кредитного договору є грошові кошти. Л. Г. Єфімова визначає предметом кредитного договору як гроші (готівкові, безготівкові), так і національну або іноземну валюту [17, с. 520], аналогічної точки зору дотримується О. С. Мазур [18, с. 334], Д. А. Медведєв [19, с. 435], Е. О. Суханов [20], А. А. Травкін [21], Ю. В. Вітка [22, с. 75]. Н. М. Арєфьєва [23] розглядає предмет кредитного договору – як суму коштів, що надається в кредит позичальнику. На думку А. В. Лобанова предмет банківського кредиту має складну природу: дії зобов'язаних сторін (юридичний об'єкт) та майно, що підлягає передачі (матеріальний об'єкт) [24, с. 30]. На відміну від вищевказаного В. В. Вітрянський визначає предмет кредитного договора як дії банку – кредитора з надання позичальнику визначеної грошової суми в якості кредиту (зобов'язання на стороні кредитора) та дії позичальника з повернення отриманої суми кредиту та сплати процентів за користування кредитом (зобов'язання на стороні позичальника) [25]. На думку С. Лепех предмет договору про споживчий кредит має характеризувати правову сутність кредитної послуги та конкретизувати майно, яке передається в процесі надання такої послуги. Відповідно з цим, за вказаним договором надається «такий вид фінансової послуги, що полягає в передачі кредитодавцем позичальнику (фізичній особі) національної валюти на умовах її використання для задоволення його особистих потреб споживчого характеру, також повернення зі спливом обумовленого строку такої ж суми коштів і оплатою наданої послуги» [26, с. 30].

З огляду на все вищевказане можна дійти висновку, що під предметом кредитного договору не слід розуміти об'єкти цивільних прав (гроші, іноземна валюта) або абстрактні дії сторін кредитного договору з надання кредиту кредитодавцем, його повернення позичальником та сплати процентів за користування кредитом. Відповідно з цим під предметом кредитного договору слід розуміти – дії кредитодавця з надання позичальнику кредиту за договором, та дії позичальника з повернення отриманого кредиту кредитодавцю та сплати процентів за ним, які мають здійснюватись у відповідності до домовленості сторін договору щодо: виду кредиту за способом його надання (кредит наданий єдиною сумою, кредитна лінія, надання кредиту шляхом кредитування рахунку позичальника), розміру кредиту (сума кредиту, ліміт кредиту за кредитною лінією чи кредитом, що надається шляхом кредитування рахунку позичальника), валюти кредиту (національна валюта України – гривня або іноземна валюта).

ЛІТЕРАТУРА

1. Шимон С. Об'єкт та предмет договору і цивільного правовідношення: нотатки до наукової дискусії [Текст] / С. Шимон // Юридична Україна. – 2011. – № 4. – С. 58-64.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком, 2005. – Т. II. – 1088 с.
3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения; Изд. 4-е, стереотипное. – М.: Статут, 2001. – 842.
4. Цивільне право: Підручник у двох томах: Том 2 / За редакцією професорів В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х.: «Право», 2011. – 816 с.
5. Боднар Т.В. Договірні зобов'язання в цивільному праві (заг. положення): навч. посіб. / Т.В. Боднар. – К.: Юстініан, 2007. – С. 280.
6. Шимон С. Об'єкт та предмет договору і цивільного правовідношення: нотатки до наукової дискусії [Текст] / С. Шимон // Юридична Україна. – 2011. – № 4. – С. 58-64.
7. Витрянский В.В. Существенные условия договора в отечественной цивилистике и правоприменительной практике / В.В. Витрянский / Вестник Высшего Арбитражного суда РФ. = 2002. – № 6. – С. 75-83.
8. Егоров А.В. Предмет договора комиссии / Актуальные проблемы гражданского права. Вып. 5 / Под ред. В.В. Витрянского. – М.: 2002. – С. 87-146.
9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т./За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком, 2005. – Т. II. – 880 с.
10. Оплачко Л.П. Правове регулювання відносин за кредитним договором: дис. канд. юр. наук: 12.00.03 / Л.П. Оплачко. – Київ, 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/44/8289.html>.

11. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.
12. Цивільне право. Підручник У двох томах. Том 2 / За редакцією професорів В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Харків: Право, 2011. – 816 с.
13. Братко А.Г. Теория банковского права: монография. – М.: Проспект, 2014. – 517 с.
14. Жугов А.С. Проблемы гражданско-правового регулирования отношений по кредитному договору: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03 / А.С. Жугов. – Москва, 2004. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lawbook.org.ua/aa/12.00.03/2016/02/01/050040029.doc.html>.
15. Гражданское право. Часть вторая: Учебник / Под. общ. ред. А.Г. Калпина. – М.: Юристъ, 2002. – 536 с.
16. Шиенок В., Горбач П. Проблемные вопросы кредитного договора / В. Шиенок, П. Горбач // Банкаўскі веснік. – 2006. – Май. – С. 17-21.
17. Ефимова Л.Г. Банковские сделки: право и практика: Монография. – М.: НИМП, 2001. – 654 с.
18. Мазур О.С. Цивільне право України. Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384с.
19. Гражданское право. Учебник. Ч. 2. / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М.: «Проспект», 1997. – 784 с.
20. Гражданское право: В 4 т. Обязательственное право: Учебник (том 4) (3-е издание, переработанное и дополненное) (под ред. Е.А. Суханова). – М.: «Волтерс Клувер», 2008. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lawmix.ru/commlaw/1953>.
21. Банковское право (Н.Н. Арефьева, И.А. Волкова, К.И. Карабанова и др.; Под ред. проф. А.А. Травкина). Волгоград: изд. ВолГУ, 2001. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uristinfo.net/bankpravo/171-bankovskoe-pravo-rod-red-prof-aa-travkina/4065-kreditnye-pravootnoshenija.html?start=1>.
22. Вітка Ю.В. Правове регулювання споживчого кредитування: стан та перспективи / Ю.В. Вітка // Фінаси України. – 2013. – № 10. – С. 75-86.
23. Арефьева Н.Н. – Договор банковского кредитования: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.Н. Арефьева. – Волгоград, 2000. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lawbook.org.ua/aa/12.00.03/2016/01/27/020002548.doc.html>.
24. Лобанов А.В. Правовые проблемы правового регулирования предмета договора банковского кредитования / А.В. Лобанов // Политика и общество. – 2012. – № 1 (85). – С. 30-36.
25. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга 5. Т. 2. – М.: 2006. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jurisprudence.club/pravo-grajdanskoe/suschestvennyie-usloviya-kreditnogo4557.html>.
26. Лепех С. Умови договору споживчого кредиту / С. Лепех // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 9. – С. 29-33.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: КОМІТЕТ ООН ЧИ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД

КАТАЄВА Т. М.

студентка юридичного факультету

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Європейський Суд з прав людини – міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючи міждержавні справи і скарги окремих осіб.

Рада Європи була заснована 5 травня 1949 року 10 державами. Сьогодні до Ради Європи входить 47 держав-учасниць, серед яких і Україна.

Ст. 19 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає створення Суду «для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї» [6]. Відповідні органи Ради Європи відповідають за формування Суду, його утримання і надання допомоги у виконанні ним своїх функцій. Крім того, вони є елементами самої системи нагляду і контролю.

До юрисдикції Суду належить розгляд скарг, що подаються як фізичними особами, так і державами-учасницями. У період з 1959 по 2016 рік, Суд виніс більш ніж 19500 мотивованих рішень і постанов. Більше ніж 40% порушень прав й свобод, які розглядалися Судом, стосуються порушення ст. 6 Конвенції, яка наголошує право кожного «на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом» [6], друге за цим – порушення права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5) й на третьому місці – майже 15% – порушення права на життя, застосування тортур або нелюдського поводження або покарання. (ст. 2 й 3). Та слід зазначити, що близько 95% скарг, поданих за весь період до Суду, були визначені Судом неприйнятними. У 2016 році Європейський суд ухвалив 39 рішень за скаргами проти України (для порівняння: у 2015 р. – 36 рішень, у 2014 р. – 40, у 2013 р. – 69, у 2012 р. – 71, у 2011 р. – 105, у 2010 р. – 109). На початок 2017 року, верхню частину списку країн за кількістю скарг про порушення тих чи інших прав та свобод, які перебували на розгляді, обіймали: Україна – 18131 (22,8%), Туречина – 12600 (15,8%), Угорщина – 8950 (11,2%), Росія – 7400 (9,3%). Останні місця традиційно займають Іспанія, Данія, Велика Британія, Ірландія.

Контроль за виконанням рішень Суду, щодо яких офіційно засвідчено факт порушення, є у віданні Комітету Міністрів. Комітет Міністрів зокрема здійснює нагляд за тим щоб Держави вживали заходів загального характеру – зміни законодавства, судочинства, правового регулювання або такої практики, як

будівництво тюрем – з метою запобігти новим порушенням. Він також здійснює контроль за тим, щоб справедливе відшкодування, встановлене Судом, було сплачене заявникові і, в певних випадках, щоб інші конкретні заходи було вжито щодо заявника для забезпечення йому повного відшкодування (поновлення провадження у справі, скасування постанови про заборону або конфіскацію, вилучення зі списку судової реєстрації, надання дозволу на проживання у певній місцевості тощо).

Громадянин України має право на подання індивідуального звернення до Європейського суду тільки після подання позову до суду першої інстанції, потім другої інстанції та потім – до Верховного Суду України. І якщо в цих інстанціях він не отримає позитивного висновку щодо порушених своїх прав та свобод, він може звернутись із індивідуальним зверненням до Європейського суду. Підставою для звернення є порушення прав та свобод з боку публічної влади, тобто дії чи бездіяльність державних органів. Дії з боку фізичних чи юридичних недержавних осіб не можуть бути безпосередньою підставою для звернення. Вони є такими, якщо держава не в змозі захистити людину від протиправних дій, після відповідного звернення до неї такої особи, на що приймається відповідне рішення вищою судовою інстанцією держави. Отже неправомірні дії тих чи інших державних, зокрема правоохоронних органів чи судів, судово тяганина, що найчастіше є предметом скарг громадян, самі по собі не утворюють підстав для звернення до Європейського суду.

Ще одним з міжнародних засобів захисту прав та свобод є звернення до Комітету ООН з прав людини.

23 березня 1976 року набрав сили Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Особливостями Пакту є те, що він є обов'язковим для виконання міжнародно-правовим актом й передбачив створення Комітету з питань прав людини – експертного органу для нагляду за реалізацією положень Пакту.

На сьогоднішній день одним з основних завдань Комітету є одержання і розгляд повідомлень від окремих осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушень тією чи іншою державою-учасницею положень Пакту. Ця функція Комітету була закріплена у Факультативному протоколі до Пакту, який набрав чинності одночасно з Пактом – 23 березня 1976 р.

Скарга приймається тільки на державу, що є учасником Пакту про громадянські та політичні права і Факультативного протокол до нього. УРСР ратифікувала Пакт 12 листопада 1973 р. (хоча в силу він вступив 23 березня 1976 р.). Україна ратифікувала Факультативний протокол до Пакту про громадянські та політичні права 25 жовтня 1991 р., і визнала компетенцію Комітету приймати і розглядати скарги від осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушень якого-небудь із прав, викладених у Пакті. Учасниками Факультативного протоколу є 88 держав з 133 держав-учасниць Пакту. Комітет приймає заяви від осіб, що у момент порушення підпадали під юрисдикцію держави-учасниці Пакту.

Петицію можуть подавати громадяни, групи громадян, що були безпосередніми жертвами порушень їх прав, але перед зверненням у Комітет особа повинна вичерпати всі національні засоби захисту права. Порушення, зазначене в повідомленні, не повинно розглядатися відповідно до якої-небудь іншої про-

цедури міжнародного розгляду чи врегулювання, наприклад, у Європейському суді. Скарга оцінюється спеціальною робочою групою Комітету з питань роботи з повідомленнями, і якщо повідомлення визнається допустимим, Комітет переходить до подальших етапів розгляду. На основі скарги й відповіді від держави-учасниці, Комітет формулює свою остаточну думку і повідомляє її відповідній державі та автору скарги. Усі засідання Комітету проводяться в закритому режимі. Після того, як Комітет винесе остаточну думку, вона направляється заявнику і державі. У своїй думці Комітет визначає наявність чи відсутність порушень Пакту у фактах заяви, а також може зробити рекомендації державі і запропонувати ряд мір, що допоможуть уникнути нанесення невідновної шкоди жертві порушення. Хоча думки Комітету юридично не обов'язкові, їхнє дотримання державою контролюється одним із членів Комітету. У результаті прийнятих Комітетом рішень по скаргах, представленим відповідно до Факультативного протоколу, деякі держави внесли зміни у свої законодавства. У ряді випадків мали місце звільнення ув'язнених і компенсації жертвам порушення прав людини.

Згідно офіційним звітам Комітету, які публікуються на відповідному порталі [8], лідерами по кількості звернень є Канада, Беларусь, Данія й Ямайка. Тільки за март 2016 року від осіб з кожної з цих країн було надіслано більше 150 скарг. Та є й такі країни, громадяни яких майже зовсім не скаржаться до Комітету: Словенія, Сомалі, Сан-Марино, Туніс, тощо. Україна також посідає одне з останніх місць по кількості звернень до Комітету. За той же період – март 2016, з України було надіслано 19 звернень, з яких тільки в одному було виявлено порушення цивільних прав й його було прийнято до подальшого розгляду.

Окрім Комітету та Європейського Суду, ще функціонують інші правозахисні організації, які здійснюють захист окремих груп прав та свобод, серед яких зокрема Комітет проти катувань, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації у відношенні до жінок та інші, але в данній статті розглянуто дві найпоширеніші за обсягом прав та свобод, а також за можливістю звернення, інституції.

Отже, куди краще звертатися у разі порушення цивільних прав: до Європейського Суду чи до Комітету ООН з прав людини?

Безперечно, що повноваження Суду стосовно держав-учасниць Європейської конвенції, значно ширші, ніж у Комітету. Стаття 46 Конвенції наголошує, що «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами» [6]. Факультативний протокол не містить подібного роду положень. Настільки ж переконлива перевага Суду у питаннях участі громадян у розгляді справ, де заявнику дозволяють безпосередньо брати участь у розгляді справи, у той час, як в Комітеті процес закритий й не припускає особистої участі заявника в розгляді.

Однак, існує й ряд характеристик Комітету, що вигідно відрізняють його від Суду. До них, зокрема, відноситься більш широкий обсяг прав, що захищаються: Пакт містить ряд прав, не закріплених у Конвенції, а саме: право народів на самовизначення (ст. 1), право на роздільний зміст арештованих, обви-

нувачуваних і засуджених до позбавлення волі (ст. 10), таємниця кореспонденції та захист від незаконних посягань на честь та репутацію (ст. 17), право на рівний допуск до державної служби (ст. 25), тощо.

Другою важливою особливістю Комітету є те, що процес у його рамках триває в цілому від двох до трьох років, у той час як Європейський суд може розглядати справу від чотирьох до шести років.

Нарешті перевагою процедури в рамках Комітету з питань прав людини перед Європейським судом є відсутність шестимісячного терміну після останнього рішення національних судових органів у справі, протягом якого петиціонер повинен встигнути подати скаргу до Суду. Звертатися в Комітет можна після закінчення будь-якого терміну після розгляду справи національними органами.

Отже, вибір організації для захисту цивільних прав та свобод залежить від інтересів заявника і характеру його справи. При цьому варто пам'ятати про те, що і Конвенція, і Факультативний протокол забороняють Суду і Комітету приймати до розгляду справи, що раніше уже розбиралися чи розбираються в рамках іншої міжнародної процедури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини від 1948 р.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 1966 р.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 1966 р.
4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 1979 р.
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання від 1984 р.
6. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 1950 р.
7. Головний Портал ООН – <http://www.un.org>.
8. Портал Комітету ООН з прав людини – <http://www.ohchr.org>.
9. Офіційний сайт Європейського Суду з прав людини <http://www.echr.coe.int>.

АПЕЛЯЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА УХВАЛ ЗА ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ УНІФІКАЦІЇ

ЩЕРБИНА Є. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового
та господарського права*

КРИВОШЕЯ В. В.

студент

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Динамічні зміни, які відбуваються у законодавчій та соціальній сфері, зумовлюють необхідність пошуку шляхів удосконалення механізму апеляційного перегляду. Так як, інститут апеляційного перегляду у цивільному процесі функціонує на території України понад 16 років, виникає необхідність перегляду здобутків вітчизняного процесуального законодавства та приведення його у відповідність сучасним тенденціям.

Важливим є врегулювання питання упорядкування та уніфікації норм процесуального права у цивільному процесі, а також адаптування цих норм відповідно до міжнародних стандартів країн Європейського Союзу

На сьогоднішній день існує думка щодо єдності процесу. У цьому випадку можна відзначити створений напрям щодо меж уніфікації процесуального законодавства та порівняльно-правові дослідження судочинства в межах наявної моделі цивілістичного процесу [7, с. 111].

У науковій спільноті існують різні погляди на уніфікацію процесуального законодавства. З одного боку, існує думка, що через наявність соціально-правових відмінностей та правосвідомостей громадян, уніфікація є неможливою. З іншого, вважається, що уніфікація має право на життя, через те, що суспільство активно розвивається у правовому просторі завдяки безлічі чинників, тому така можливість забезпечить рівний рівень юридичних гарантій [5, с. 74].

Одним із підходів до розуміння уніфікації цивільного процесу є аналіз принципів здійснення процесуальної діяльності, які виступають базисом для формування цивілістичного процесу. Цивільний процес в Україні базується на принципах, які закріплені безпосередньо в його нормах. Аналіз процесуального законодавства України в суміжних галузях дає підстави стверджувати, що процесуальне право будь-якої галузі використовує фундаментальні засади, які є однаковими. Тобто універсально-уніфіковане поняття процесуальних принципів притаманне як цивільному так і господарському та адміністративному процесу [8, с. 93].

Удосконалення сучасного стану апеляційного перегляду у цивільному процесі доцільно проводити через реформування, шляхом модернізації певних процедур, зокрема у напрямку уніфікації норм, якими регулюються відносини, що виникають у суді апеляційної інстанції. Найбільш ваговим підходом до процесу уніфікації є закріплення єдиних засад правового регулювання процесуальних відносин із подальшою диференціацією [6, с. 67].

Відносно структури, уніфікація норм апеляційного перегляду справ поділяється на внутрішню та зовнішню. Об'єктами зовнішньої уніфікації виступають норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, в свою чергу як внутрішня уніфікація реалізується в державі через приведення апеляційного перегляду у цивільному процесі до однотипності [6, с. 68].

Змага А.О. вбачає необхідність у проведенні уніфікації термінології процесуального законодавства. Так як, відповідно ст. 185 КАС України в апеляційному порядку оскаржуються постанови суду першої інстанції, а у ст. 292 ЦПК України та ст. 91 ГПК України – рішення суду першої інстанції [3; 1; 2]. Такі розбіжності створюють проблеми для теоретичного сприйняття та подальшої практичної реалізації. Тому, можна стверджувати, що уніфікація полягає у забезпеченні тотожності підходів у фіксації правової природи одного і того ж явища.

Під час уніфікації процесуального права слід почати із наукової синхронізації не лише окремих процесуальних норм законодавчих джерел, а й провести стандартизацію процедур усіх судових проваджень [4, с. 74].

Таким чином, уніфікація процесуальних норм сприяла б підвищенню ефективності судочинства, захисту прав та інтересів суб'єктів звернення до суду, так по суті, уніфікація цивільного процесу являється логічним продовженням процесів, які відбуваються в уніфікації матеріального права взагалі [7, с. 70].

Підвівши підсумки, варто зауважити, що на сьогоднішній день існує велика кількість підходів до удосконалення інституту апеляційного перегляду судових рішень у цивільному процесі. Одним із таких підходів являється проведення уніфікації всього процесуального законодавства. Вважаємо, що подібні зміни слід проводити шляхом дослідження вже існуючих міжнародних стандартів, а не лише національних, аналізу теоретичної і практичної діяльності судових установ у процесуальному плані, так як розмежування процесуального права є питанням доцільності, а не сутності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492. (ред. 03.08.17 р.).
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст. 56 (ред. 03.08.17 р.).
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Щакон України від 06.07.2005р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446. (ред. 03.08.17 р.).

4. Бобрик В.І. Міжнародна уніфікація і гармонізація процесуального права як напрям оптимізації цивільного і господарського судочинства.: наукова стаття / В.І. Бобрик. – Часопис Київського університету права, – 2014. – С. 133-139.

5. Гетьманцев М.О. Уніфікація процесуального права як один із наукових підходів до вдосконалення науки цивільного права.: наукова стаття / М.О. Гетьманцев 2016. – С. 72-75.

6. Змага А.О. Апеляційний перегляд судових актів за цивільним, господарським та адміністративним процесуальним законодавством: питання уніфікації та диференціації.: наукова стаття. / А.О. Змага. – Юридичний науковий електронний журнал, – 2015. – С. 67-70.

7. Курило М.П. Наука цивільного процесу на межі століть: нарис розвитку ідеї єдності процесу.: наукова стаття / М.П. Курило. – Судова апеляція № 3 (40). – 2015. – С. 104-112.

8. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М.М. Ясинюк, М.П. Курило, О.В. Кіріяк, О.О. Кармаза, С.І. Запара та ін.; За заг. ред. д. ю. н. професора М.М. Ясинюка. – К.: Алерта, – 2016.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ШЛЮБ» ТА «СІМ'Я» ЗА ЧИННИМ СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

РЕЗНИКОВА М. О.

*доцент, кандидат філософських наук,
доцент кафедри цивільного, трудового
та господарського права*

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Чинний сімейний кодекс, якого дуже чекали, покладали на нього багато надій, бо, як зауважує З. Ромовська, «немає людини, якої б не торкнулися його норми» [1, с. 5], суттєво відрізняється від попереднього кодексу про шлюб та сім'ю Української РСР від 20 червня 1969 року як структурно, так і змістовно.

У чинному сімейному кодексі багато норм, запозичених з європейського законодавства, а також введених з традицій і культури українського народу, звичаєвого права.

На наш погляд, чинний сімейний кодекс має багато позитивних моментів, це дійсно той закон, що сприяє виконанню сім'єю різних соціальних функцій, але деякі норми викладені декларативно, потребують уточнень.

Ставлення держави до сім'ї в різні періоди було неоднаковим. Сучасне уявлення про сім'ю, її нові економічні, політичні, соціальні та громадянські статуси, система нових відносин в сім'ї між чоловіком та жінкою, батьками і дітьми, між членами родини складалися десятиріччями. Дуже багато вчених,

мислителів, керівників держав відзначали, що сім'я є основною ячею будь-якого суспільства. І тому в державі, яка дійсно хоче зміцнити сім'ю, основну ячею держави, необхідно розумно регулювати сімейні відносини. А для цього, на наш погляд, необхідно мати чіткий понятійний апарат.

Для науковців і практиків дуже важливе значення має понятійний апарат, чітке визначення понять. Для надання кваліфікованої юридичної допомоги громадянам та захисту їх законних прав та інтересів необхідно, щоб одні й ті самі поняття тлумачилися однозначно і суддями, і громадянами, і фахівцями в галузі права. Для цього необхідно чітко визначення понять в нормах права.

Як вже зазначалося, для регулювання сімейних відносин (як і будь-яких) необхідно мати чітко визначені поняття, тому, на наш погляд, одним з недоліків чинного сімейного кодексу є те, що не визначено чітко поняття сім'ї. Ми пропонуємо ст. 3 чинного сімейного кодексу доповнити таким поняттям: «Сім'я – це природне середовище осіб, пов'язаних взаємними правами і обов'язками, які виникають на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення та на інших підставах, не заборонених законом», а частину 3 ст. 3 «Права члена сім'ї має одинока особа» – усунути взагалі. Не зовсім зрозуміло, яким чином одинока особа має права члена сім'ї, так як однією з ознак сім'ї є спільне проживання двох чи більше осіб: матері та сина, подружжя, братів і сестер і таке інше. Якщо ж одна з перелічених осіб залишилася одна і проживає сама, то це означає, що сім'я розпалася, а раз так, то одинока особа не може бути членом сім'ї, якої не існує.

У главі 3 розділу 2 чинного сімейного кодексу регулюються шлюбні відносини. Метою поточного сімейного законодавства є не тільки запозичення досвіду іноземних держав, але й створення правової бази регулювання шлюбних відносин на історичному досвіді України.

Незважаючи на те, що Україна протягом тривалого часу перебувала у складі різних держав, що не могло не вплинути на її політичний та соціально-економічний розвиток, не можна не зазначити, що в Україні існували єдині цінності сімейного життя. В Україні сімейна людина завжди мала вищий авторитет у суспільстві, ніж, наприклад, неодружений чоловік, до якого не тільки ставилися зневажливо, а навіть позбавляли спадщини. Основою сім'ї будь-якого суспільства, основним способом її створення є шлюб.

В XIX ст. в Україні шлюби укладалися за звичаєвим правом на підставі шлюбних угод. Існувало три основні форми укладення шлюбу:

- за домовленістю між батьками;
- за домовленістю між молодими;
- за рішенням землевласника (так зване «панське право») [2, с. 335].

Слово «шлюб» походить від старослов'янського «сьлюбъ» – урочиста обіцянка: «сьлюбитись» означає «домовитись». У більшості слов'янських народів (українського, білоруського, польського, чеського та ін.) цим словом, як відомо, називають союз чоловіка й жінки. Саме така назва в українській мові є, на думку багатьох авторів [3, с. 43], «більш вдалою», на відміну від назви такого ж союзу в російській мові – «брак».

У чинному законодавстві України поняття шлюбу хоч і визначено, але воно не є змістовним. В науці сімейного права існує декілька визначень шлюбу. Різні вчені акцентують увагу на різних ознаках шлюбу, тому і визначення шлюбу суттєво відрізняються одне від одного.

Найпоширенішим є визначення шлюбу як «союзу чоловіка і жінки з метою створення сім'ї». Таке загальне визначення, зазначають автори, підкреслює специфічні й найбільш характерні риси постійного зв'язку осіб різної статі. Для шлюбних відносин між чоловіком і жінкою характерним є стійкий зв'язок, міцний союз, метою якого є створення сім'ї. Можна цілком погодитись з М. Оридорогою та тими авторами, які головну мету шлюбу вбачають у продовженні людського роду, тобто у народженні й вихованні дітей. Так М. Оридорога вважає, що шлюб – юридично визнана і заснована на любові духовна й фізична спільність чоловіка та жінки, яка забезпечує народження і виховання дітей [4, с. 36]. І справді, у переважній більшості випадків шлюбні відносини виникають саме з цією метою. До того ж народження дітей, як правило, цементує шлюб, робить його більш міцним, стійким і щасливим. Суспільство бере під особливий захист та всіляко заохочує той шлюб, де народжуються діти, але водночас визнає шлюбом і такий союз чоловіка та жінки, де немає дітей. Найпоширенішим можна вважати твердження, в якому шлюб розуміється як «укладений у встановленому порядку з дотриманням вимог закону добровільний і рівноправний союз чоловіка й жінки, який спрямований на створення сім'ї і який породжує взаємні права та обов'язки» [5, с. 67].

В. Кисіль акцентує увагу на таких характерних ознаках шлюбу, як свобода, рівноправність.

Справжня мета шлюбу (союзу) – забезпечення стійких відносин між чоловіком і жінкою, які спрямовані на народження та виховання дітей. Такий союз вважається довічним, тому законодавство не передбачає укладення шлюбу на якийсь відрізок часу. Досить змістовним, на наш погляд, є визначення шлюбу як юридично оформленого, добровільного, рівноправного, довічного союзу чоловіка й жінки, заснованого на їхній взаємній любові та симпатії й укладеного з метою створення сім'ї, народження й виховання дітей. Зрозуміло, що головна мета шлюбу – народження дітей та їх виховання – не може бути досягнута сповна при короткочасному союзі чоловіка й жінки.

Таким чином, на підставі аналізу визначень шлюбу, які існують в науці, можна визначити такі ознаки шлюбу:

- а) союз жінки й чоловіка, який перебуває під захистом держави;
- б) вільний, моногамний (одношлюбний) союз;
- в) рівноправний союз жінки й чоловіка;
- г) союз, який укладається у встановленій державою формі з дотриманням певних вимог;

д) у принципі довічний союз, його мета – створення сім'ї, народження й виховання дітей, взаємна моральна і матеріальна підтримка.

Отже, шлюб – це вільний, рівноправний і, в принципі, довічний союз жінки й чоловіка, укладений у встановленому законом порядку, метою якого є створення сім'ї.

Взаємна любов, моральна і матеріальна підтримка, спільне виховання дітей подружжям є характерними особливостями шлюбу. Дотримання правил моралі й правових норм у питаннях шлюбу та сім'ї є важливою й досить істотною вимогою, яку наше суспільство ставить до людей, що одружуються.

Як вже зазначалося, попереднє шлюбно-сімейне законодавство не містило поняття шлюбу, але чинний сімейний кодекс усунув цю прогалину. Ч. 1 статті 21 СК України дає наступне поняття шлюбу: «Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану» [6, с. 39]. Законодавче поняття шлюбу дається вперше і є важливим кроком для встановлення правового статусу подружжя, але, на наш погляд, поняття шлюбу, викладене в ч. 1 ст. 21 нового СК України, не відображає ті ознаки, які характерні для шлюбу. Пропонуємо ч. 1 ст. 21 СК України викласти таким чином: «Шлюбом є заснований на любові вільний, рівноправний союз чоловіка та жінки, направлений на створення сім'ї та зареєстрований в органі реєстрації актів цивільного стану». Таке визначення не тільки підкреслює свободу укладення шлюбу, не тільки визначає рівні права чоловіка та жінки в союзі, але й акцентує головну увагу на те, що шлюб засновується на взаємній любові і направлений на досягнення основної мети – створення сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003.
2. Гримич М.В. Звичаєве цивільне право українців ХІХ – початку ХХ століття. – К.: Арістей, 2006. – 560 с.
3. Матвеев Г.К. Советское семейное право. М., 1985.
4. Оридорога М.Т. Вопросы семейного права. – К.: КВШ МВД СССР, 1969.
5. Харчев А.Г. Брак и семья. – М., 1997.
6. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Судова практика з питань сімейних стосунків [текст] Станом на 03.09.2014 р. / Булецька С.Б., Іванов Ю.Ф., Ієвіня О.В., та ін. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2014. – 480 с.

НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

ГРЕБЕНЮК А. А

студентка

Науковий керівник: ЛЮТІКОВ П. С.

доктор юридичних наук, доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Актуальність даної теми полягає у тому, що останнім часом господарські відносини все більш ускладнюються, тому використання нових технологій постає найбільш важливою проблемою у процесі доказування.

Це пов'язане з недосконалістю законодавства, недостатнім рівнем правосвідомості у державі і складністю економічних стосунків. Важливою проблемою є можливість використання новітніх технологій у процесі доказування, зокрема, при проведенні судових експертиз.

Судова експертиза є самостійним науковим напрямом, у межах якого розроблена загальна теорія і визначено її місце в системі наукового знання.

Вагомий внесок у вивчення та дослідження зазначеної теми зробили такі видатні вчені, як М. К. Треушников, С. С. Бичкова, А. О. Власов, М. С. Шакарян, М. Й. Штефан та багато інших.

Конституція України передбачає, що засади судової експертизи визначаються виключно законами України [1].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [2].

Призначення експертизи в господарському процесі є засобом забезпечення доказів, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань в галузі науки, мистецтва, техніки або ремесла. Цивільний процесуальний кодекс України (ч. 1 ст. 143) конкретизує сферу спеціальних знань: до них відносяться спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо [3].

Згідно зі ч. 1 ст. 41 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) зазначено, що для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу [4]. Отже, судова експертиза в господарському процесі зав-

жди призначається судом й проводиться спеціальним суб'єктом – судовим експертом, котрий набуває процесуального статусу в силу юридичного факту – наявності ухвали суду про призначення судової експертизи, а сутність експертизи можна визначити як проведення обізнаною особою (експертом) спеціального дослідження. В зв'язку з цим судовою експертизою використовуються спеціальні знання не у будь-якій формі, а лише у формі дослідження. Судова експертиза – це спосіб дослідження фактичної інформації, доказів з метою отримання нових доказів. Вона не існує поза процесуальною формою, тобто не можна отримати висновок експерта як джерело доказів, якщо при провадженні експертизи були допущені принципові порушення будь-якої процесуальної норми при призначенні та/або проведенні експертизи. Учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертам [5].

Виходячи зі змісту ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ.

До державних спеціалізованих установ належать:

1) науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

2) науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;

3) експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України.

Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз. Для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, можуть залучатися крім судових експертів також інші фахівці з відповідних галузей знань [2].

Судова експертиза призначається лише у разі дійсної потреби у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування, тобто у разі, коли висновок експерта не можуть замінити інші засоби доказування.

Якщо наявні у справі докази є взаємно суперечливими, їх оцінку в разі необхідності може бути здійснено господарським судом з призначенням відповідної судової експертизи.

Питання про призначення судової експертизи повинно вирішуватися лише після ґрунтовного вивчення обставин справи і доводів сторін щодо необхідності такого призначення.

У вирішенні відповідного питання (до призначення судової експертизи) слід:

– визначитися з конкретною установою або конкретним експертом, якими проводитиметься експертиза. З цією метою господарський суд, зокрема, ви-

требує у сторін пропозиції стосовно таких установ та/або судових експертів, у тому числі тих, які не є працівниками зазначених установ;

– визначити об'єкти, що підлягають експертному дослідженню;

– максимально конкретно визначити питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом, та сформулювати їх у логічній послідовності;

– за необхідності визначити вид (підвид) судової експертизи, до компетенції якої відноситься роз'яснення відповідних питань. Якщо визначення такого виду (підвиду) саме по собі потребує спеціальних знань, його слід віднести на розсуд експертної установи (експерта);

– визначити обсяг необхідних та достатніх для експертного дослідження матеріалів;

– здійснити перевірку (огляд) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу;

– у разі потреби забезпечити відібрання зразків, у тому числі за необхідності – з участю спеціаліста;

– у необхідних випадках розглянути можливість виклику судового експерта для уточнення питань, які ним мають бути роз'яснені;

– з'ясувати усі інші обставини, пов'язані з проведенням судової експертизи.

Про призначення судової експертизи виноситься ухвала, в якій, крім відомостей, передбачених частиною другою статті 86 ГПК, зазначаються, зокрема:

1) обставини справи, які мають значення для проведення судової експертизи;

2) підстави та мотиви призначення судової експертизи, у тому числі додаткової, повторної, комісійної, комплексної експертизи;

3) організація або особа, якій доручається проведення судової експертизи;

4) перелік питань, що потребують роз'яснення;

5) мотиви, за якими відхилено пропозиції учасників судового процесу стосовно проведення судової експертизи;

6) об'єкти експертного дослідження (предмети, матеріали, документи тощо), які надаються судовому експерту, а якщо йдеться про об'єкти, які не може бути доставлено до суду чи судовому експерту (наприклад, нерухоме майно), – їх місцезнаходження;

7) обов'язок експертної організації (експерта) надіслати копії експертного висновку сторонам згідно з частиною першою статті 42 ГПК;

8) сторона, на яку покладено оплату витрат з проведення судової експертизи;

9) про попередження судового експерта про кримінальну відповідальність, передбачену статтями 384 і 385 Кримінального кодексу України.

Питання, які ставляться перед експертом, мають бути сформульовані чітко, ясно і таким чином, щоб вони виключали неоднозначне їх розуміння й тлумачення та відповідали тим об'єктам і матеріалам, які направляються на експертизу. Формулювання питань, які ставляться перед експертом, повинно, як правило, здійснюватись з урахуванням згаданих Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень і атестованих експертних методик, у яких зазначаються питання, на вирішення яких спрямовані ці методики та реєстр яких ведеться Міністерством юстиції України [6].

Отже, можна зробити висновок, що судова експертиза в господарському процесі є одним із різновидів експертизи, для якої притаманні такі ознаки: – використання спеціальних знань; проведення досліджень для встановлення обставин (фактів), що мають значення для правильного вирішення справи; наявність певної процесуальної форми; проводиться тільки на підставі ухвали суду; здійснюється особливим суб'єктом – судовим експертом; має на меті отримання нового доказу; висновок експерта як результат судової експертизи є засобом доказування у господарському процесі; результат судової експертизи використовує тільки суд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про судову експертизу: Закон України № 4038-ХІІ від 25.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
3. Янчук О.Ю. Проблемні питання призначення судової експертизи в господарському судочинстві[Електронний ресурс] / О.Ю. Янчук // Криміналістика и судебная экспертиза. – 2013. – № 58 (2). – С. 76-80. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58(2)_17).
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 6. – Ст. 5.
5. Прокопанич Г.К. Сучасні проблеми використання спеціальних знань в господарському процесі України[Електронний ресурс] / Г. К. Прокопанич // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – Число 3. – С. 60-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_3_10.
6. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Постанова вищого господарського суду України від 23.03.2012 року. № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12>.

ОСОБЛИВОСТІ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ІСТОТНИХ УМОВ ТЕНДЕРНОГО ДОГОВОРУ

ЖУКОВ М. С.

студент II курс магістратури

юридичного факультету

Науковий керівник: СКВІРСЬКИЙ І. О.

доктор юридичних наук, професор

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади встановлюються Законом України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон). Позитивним результатом проведення закупівлі є укладання договору із переможцем.

Згідно з частиною першою статті 36 Закону договір про закупівлю укладається в письмовій формі відповідно до положень Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України з урахуванням особливостей, визначених цим Законом [1].

Відповідно до частини четвертої статті 36 Закону України «Про публічні закупівлі», умови договору про закупівлю не повинні відрізнятися від змісту тендерної пропозиції за результатами аукціону (у тому числі ціни за одиницю товару) переможця процедури закупівлі або ціни пропозиції учасника у разі застосування переговорної процедури. Істотні умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків:

1) зменшення обсягів закупівлі, зокрема з урахуванням фактичного обсягу видатків замовника;

2) зміни ціни за одиницю товару не більше ніж на 10 відсотків у разі коливання ціни такого товару на ринку, за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі;

3) покращення якості предмета закупівлі за умови, що таке покращення не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі;

4) продовження строку дії договору та виконання зобов'язань щодо передавання товару, виконання робіт, надання послуг у разі виникнення документально підтверджених об'єктивних обставин, що спричинили таке продовження, у тому числі непереборної сили, затримки фінансування витрат замовника, за умови, що такі зміни не призведуть до збільшення суми, визначеної в договорі;

5) узгодженої зміни ціни в бік зменшення (без зміни кількості (обсягу) та якості товарів, робіт і послуг);

б) зміни ціни у зв'язку із зміною ставок податків і зборів пропорційно до змін таких ставок;

7) зміни встановленого згідно із законодавством органами державної статистики індексу споживчих цін, зміни курсу іноземної валюти, зміни біржових котирувань або показників Platts, регульованих цін (тарифів) і нормативів, які застосовуються в договорі про закупівлю, у разі встановлення в договорі про закупівлю порядку зміни ціни;

8) зміни умов у зв'язку із застосуванням положень частини п'ятої цієї статті [1].

Однак, найбільш цікавою підставою для зміни істотних умов договору є зміна його ціни.

Так, відповідно до п. 2. ч. 4 ст. 36 Закону України «Про публічні закупівлі», істотні умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків: зміни ціни за одиницю товару не більше ніж на 10 відсотків у разі коливання ціни такого товару на ринку, за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі.

При цьому норма пункту 2 частини четвертої статті 36 Закону поширюється на договори про закупівлю, у разі якщо предметом закупівлі є товар.

Разом з тим, виходячи зі змісту частини першої статті 653 Цивільного кодексу України, у разі зміни договору зобов'язання сторін змінюються відповідно до змінених умов.

Таким чином, у залежності від коливання ціни товару на ринку сторони протягом дії договору про закупівлю можуть вносити зміни декілька разів в частині ціни за одиницю товару не більше ніж на 10 відсотків кожного разу з урахуванням попередніх змін, внесених до нього, сукупність яких може перевищувати 10 відсотків від ціни за одиницю товару, визначеної сторонами на момент укладання договору про закупівлю та за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної у договорі, і виконати свої зобов'язання відповідно до такого договору з урахуванням зазначених змін.

Ураховуючи викладене, при кожному внесенні змін до договору про закупівлю у вищезазначеному випадку шляхом укладання додаткової угоди до договору, сторони договору зобов'язані належним чином виконувати умови такого договору з урахуванням змінених його умов кожного разу.

Водночас внесення таких змін до договору про закупівлю повинно бути обґрунтованим та документально підтвердженим.

Поряд з цим відповідно до Положення про Державну службу статистики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.2014 № 481, Держстат України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі статистики, одним з основних завдань якого є реалізація державної політики у сфері статистики. Держстат України відповідно до покладених на нього завдань, зокрема організовує і проводить статистичні спостереження за соціально– економічними та демографічними явищами і процесами, екологічною ситуацією в Україні та її регіонах шляхом збирання форм державної статистичної звітності та проведення спеціально організованих статистичних спостережень.

Утім перелік органів, установ, організацій, які уповноважені надавати відповідну інформацію щодо коливання ціни товару на ринку, не є вичерпним. Так, до відповідних установ відноситься і Торгово-промислова палата України та її територіальні представництва.

Однак, на практиці трапляються випадки, коли учасники зловживаючи своїм правом, намагаються збільшити ціну договору, порівнюючи її не з ціною на ринку, що існувала на момент укладання договору, а із ціною самого Договору, які в багатьох випадках не співпадають. А отже, з метою усунення протиріччя та можливих зловживань, пропонується внести зміни до п. 2 ч. 4 ст. 36 Закону України «Про публічні закупівель» та викласти норму у наступній редакції:

– зміни ціни за одиницю товару не більше ніж на 10 відсотків у разі збільшення/зменшення ціни такого товару на ринку, порівнюючи із тією ринковою ціною такого товару, що існувала на момент укладання договору, за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі.

В цілому ж, підстави для зміни істотних умов договору є чітко регламентованими статтею 36 Закону України «Про публічні закупівлі». Однак, з метою більш ефективного функціонування інституту публічних закупівель, доцільним було б усунути можливі протиріччя, які закладені у підставах зміни ціни Договору. Деталізуючи відповідну норму, інститут публічних закупівель стане функціонувати ще більше ефективніше та з усуненням можливих зловживань, корупційних проявів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 9. – Ст. 89.

ТЕОРІЇ ФУНКЦІЙ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

ІВАНЮТА Н. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права

та публічного адміністрування

Маріупольський державний університет

м. Маріуполь, Донецька область, Україна

Вперше термін «функція» був введений в науковий обіг як логіко-математична категорія у 1692 р. відомим німецьким філософом Лейбніцем Г. В. Питання функцій розроблялися і в межах кібернетичної, соціологічної науки.

В різні часові періоди поступово розширювалися підходи до пізнання державно – правився явищ, на основі чого виник та був сформульований функціо-

нальний метод. Представниками функціонального підходу в антропології (Радкліфф-Брауном А., Малиновським Б., Парсонсом Т., Мертоном Р.) була сформована теорія щодо сукупності теоретичних уявлень про культуру як системі взаємопов'язаних елементів, де жоден елемент не може бути зрозумілий в ізоляції від інших, або без вивчення його функцій [1]. Мертон Р. сформулював основи функціонального підходу, у якому виділив наступні ведучі постулати: 1) функціональної єдності цілого; 2) універсального функціоналізму; 3) функціональної необхідності; 4) універсальності функціоналізму; 5) примусовості. Він докладно розкрив різні сторони поняття «функція» – як ті спостережувані наслідки, які слугують саморегуляції даної системи або пристосуванню її до середовища [2, с. 388].

Пізніше функціональний підхід отримав широке застосування у різних юридичних школах як один із головних у юриспруденції. Навіть у радянські часи існувала впевненість в його постійній затребуваності при здійсненні наукового пізнання та необхідності робити подальші енергійні заходи для розвитку тих чи інших його форм не тільки з метою пошуку засобів для вирішення актуальних завдань сучасності, але й для побудови стрункої системи наукового знання, де не буде міжвідомчих бар'єрів. Тоді наукове знання знайде ті риси органічної цілісності, які ми бачимо в складних системах, і буде відповідати предмету, на який воно спрямоване [3, с. 6]. Сучасні розуміння сутності цього підходу складаються у виділенні елементів взаємодій різноманітних суб'єктів або елементів, і визначенні їх місця і значення (функції).

На початку ХХ століття в межах функціонального підходу з'являється теорія функцій права, яка пов'язується із науковими працями Дюги Л. «Держава, об'єктивне право та позитивний закон» (1901 р.) та Реннера К. «Правові інститути права власності та їх соціальні функції» (1905 р.).

I. Окрема група авторів розглядають функції з точки зору ролі самого права в регулюванні певних суспільних відносин. Соціальна роль господарського процесуального права (далі – ГПК) проявляється в наданні реальної можливості захисту в господарському судочинстві прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, держави, фізичних осіб; забезпеченні справедливого судового захисту порушених або оспорюваних прав та інтересів господарськими судами; досяганні бажаного позитивного результату вирішення господарської справи.

II. В літературі окремо від соціальної ролі виокремлюють інтегративну роль права та функцій в частині впливу на соціальну реальність. Інтеграційний підхід в праві первинно було сформовано в межах американської соціологічної школи. ГПП саме забезпечує необхідний юридичний режим вирішення конфліктних проявів спірних господарських правовідносин в порядку здійснення господарського судочинства. В цьому і проявляється певна інтегративність функцій ГПП в розумінні соціально-правової теорії. Крім того, вирішення практичних завдань щодо оптимального стану такого сегменту регулювання як «господарські конфлікти» в господарському судочинстві не є можливим без врахування реальних суспільних потреб «споживачів» відповідної судової послуги. Тому при формуванні та дії галузі господарського процесуального права задля забезпечення якісного функціонування всієї господарської системи

фундаментальними питаннями стають визначення ролі господарських інтересів, її впливу на позначенні пріоритетних напрямів, окреслення шляхів їх фактичного врахування в нормативному масиві та формах реалізації.

Заслуговує на увагу й той факт, що вирішальний соціальний вплив в оцінці затребуваності господарських судів та спеціальної процесуальної форми вирішення господарських спорів має відповідний «попит» суспільства на існування професійно орієнтованих судових органів

III. В основі наступного підходу до розуміння функцій права знаходиться розуміння їх як напряму правового впливу на суспільні відносини. Природа ГПП, безумовно, також має свій прояв як соціального так і нормативного регулятора. Ненормативний вплив соціального характеру здійснюється через політичні, економічні, виховні, інформаційні, культурні функції. Нормативний вплив ГПП на суспільні відносини проявляється через особливі юридичні правові засоби для їх регламентування

IV. Розуміння функцій ГПП через сутність функцій держави. Як відзначав Аржанов М. О., питання про співвідношення держави і права звужується і обмежується тим, що відносини розглядаються однобічно – як зіставлення сутностей. Співвідношення береться в статичі, а не в динаміці, в спокої, а не в змінах. Звісно ж, що при розгляді співвідношення функцій держави і права як раз є можливість з'ясувати зв'язок і відмінність держави і права в дії, в розвитку, оскільки функції характеризують їх активну сторону (діяльність держави, вплив права) [4, с. 46].

Згідно ст. 6 Конституції України [5] державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Традиційно функції процесуального права втілюються в основних напрямках діяльності української держави. Результатом такого втілення стають розробка та прийняття Господарського процесуального кодексу України та змін до нього, Закону України «Про судоустрій та статусу суддів», затвердження Державного бюджету України, концепції судово – правової реформи, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, концепцій удосконалення діяльності судів (наприклад, Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи), державних програм (наприклад, Програми USAID з реформування сектору юстиції «Нове правосуддя»), інших політичних та правових документів.

Згідно ст. 1 Конституції України Україна є суверенною й незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1). Безумовно, зміст господарського процесуального права, механізми їх реалізації також можна вважати показником демократичності української правової системи та успішності будівництва правової держави.

Важливо підкреслити, що господарське процесуальне право виступає одним із видів реалізації державної влади в сфері захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, держави, фізичних осіб на всіх стадіях господарського судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фонд знаній «Ломоносов» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru/encyclopedia:0150:article?vnum=27522>.
2. Мертон Р. Явніє і латентні функції. В кн.: Американська соціологічна думка. Тексти. М.: МГУ, 1994. – 414 с.
3. Марков Ю.Г. Функціональний підхід в сучасному науковому пізнанні / Ю.Г. Марков. – Новосибірськ. – 1982. – С. 6.
4. Аржанов М.А. Державність і право в їх відношенні / М.А. Аржанов. – М., – 1960. – С. 46
5. Конституція України 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ

ЛЕВІТ А. Р.
студентка

*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Апеляція є одним із видів оскарження рішень суду, які не набрали законної сили і передбачає новий розгляд справи по суті судом другої (вищої) інстанції та винесення нового рішення у справі. У порядку апеляції суд вищої інстанції перевіряє суть рішення місцевого суду, повторюючи спочатку дослідження доказів, що є у справі, та знову поданих, після чого або затверджує оскаржуване рішення, або, відмінивши його, приймає нове [1, с. 207].

Питання, щодо перегляду судових рішень в апеляційному порядку в господарських судах досліджували такі вчені як Т. В. Степанова, Т. Л. Лузан, С. В. Сенік, В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос та інші.

Саме на другу – апеляційну – інстанцію припадає основний обсяг роботи з перегляду судових рішень. Право на подання апеляційної скарги на судові рішення є однією із гарантій, що забезпечують захист порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів [2, с. 38].

Метою цієї статті є визначення правового регулювання та основних понять, які пов'язані із здійсненням права на апеляційне оскарження в господарському судочинстві.

На думку, Чернадчука В. Д. апеляційне провадження – це сукупність дій господарського суду апеляційної інстанції та осіб, які беруть участь у справі, що здійснюється з метою перевірки законності й обґрунтованості актів господарського суду першої інстанції, що не набрали законної сили і повторного розгляду справи по суті. Метою апеляційного провадження, яке являє собою самостійну

стадію судового процесу, є перевірка законності і обґрунтованості рішення місцевого господарського суду в повному обсязі (що зазначено в ч. 2 ст. 101 ГПК України), виправлення помилок, які допущено місцевим господарським судом [3, с. 380].

XII Розділ Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) повністю присвячено питанню, щодо перегляду судових рішень в апеляційному порядку. А саме стаття 91 ГПК України проголошує, що сторони у справі, прокурор, треті особи, особи, які не брали участь у справі, якщо господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення місцевого господарського суду, яке не набрало законної сили. Ухвали місцевого господарського суду оскаржуються в апеляційному порядку окремо від рішення господарського суду [4].

Виходячи зі змісту частина 3 статті 101 ГПК України, апеляційна скарга повинна містити заперечення на рішення тільки в частині тих вимог, що були предметом розгляду в суді першої інстанції. Згідно з частиною 2 статті 91 ГПК України апеляційна скарга подається через місцевий господарський суд, який розглянув справу [4].

Реалізація права на апеляційне оскарження може бути здійснене на за таких умов: забезпечено дотримання встановленого для подання апеляційної скарги або внесення апеляційного подання строку (ст. 93 ГПК України); скаргу подано уповноваженою особою (статті 91, 94 ГПК України); скаргу спрямовано тільки на рішення, яке підлягає оскарженню (статті 85, 88, 90 ГПК України).

Право апеляційного оскарження або внесення апеляційного подання прокурора зумовлено насамперед об'єктом оскарження, що є однією з основних об'єктивних передумов апеляційного оскарження. Основним об'єктом апеляційного оскарження є рішення суду першої інстанції, яке не набрало чинності або ухвали суду, що містить, на думку особи, яка подає апеляційну скаргу (подання), несприятливі для неї наслідки вирішення спору [5, с. 240].

Харитонова О. І. до об'єкта апеляційного оскарження також відносить ухвали щодо забезпечення позову (ст. 67), додаткові рішення (ст. 88), ухвали про відхилення заяви щодо прийняття додаткового рішення (ст. 86) [5, с. 248].

В юридичній літературі характерними ознаками апеляції в господарських судах визнані такі:

1. апеляція подається на рішення господарського суду, яке не вступило в законну силу;

2. справа за апеляцією передається на розгляд вищого суду;

3. подання апеляції зумовлюється неправильністю рішення господарського суду першої інстанції, що дістає прояв, на думку особи, яка подає апеляційну скаргу, або в неправильному встановленні фактичних обставин справи або в неправильному застосуванні закону;

4. апеляційний господарський суд, переглядаючи справу, розглядає як питання факту, так і права, тобто має право перевірити як юридичний, так і фактичний аспекти справи в тому обсязі, що і суд першої інстанції;

5. апеляційний господарський суд в результаті розгляду справи, як правило, не має права повернути справу до суду першої інстанції на новий розгляд і винесення рішення, а зобов'язаний винести нове рішення;

6. виконання рішення, яке оскаржено в апеляційному порядку, призупиняється;

7. повноваження апеляційного господарського суду під час перегляду справи обмежені доводами апеляційної скарги і предметом рішення суду першої інстанції. Нові вимоги, які не були предметом рішення суду першої інстанції, не можуть бути пред'явлені в апеляційному провадженні [5, с. 250].

Водночас, для апеляційної скарги, законодавець встановив форму і зміст. Згідно статті 94 ГПК України, апеляційна скарга, подається у письмовій формі і повинна містити: 1) найменування апеляційного господарського суду, до якого подається скарга; 2) найменування місцевого господарського суду, який прийняв рішення, номер справи та дату прийняття рішення; 3) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, а також підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення, з посиланням на законодавство і матеріали, що є у справі або подані додатково; 4) перелік документів, доданих до скарги. Апеляційна скарга підписується особою, яка подає скаргу або її представником [6, с. 220].

Можна зробити висновок про те, що забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, відповідно до Конституції України, є однією з основних засад судочинства. Згідно ст. 91 ГПК право апеляційного оскарження мають сторони у справі, прокурор, треті особи, особи, які не брали участь у справі, якщо господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки. Вказані особи мають право подати апеляційну скаргу на рішення місцевого господарського суду, яке не набрало законної сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степанова Т.В. Окремі питання апеляційного оскарження в господарському судочинстві (стосовно перегляду рішень у разі відновлення пропущеного строку) // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 3. – С. 206-212.

2. Лузан Т.Н. Здійснення права на апеляційне оскарження судових рішень у господарському судочинстві / Т.Л. Лузан, С.В. Сенік // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 11. – С. 37-42.

3. Господарське процесуальне право: підручник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, В.П. Нагребельний, Д.М. Лук'янець; за заг. ред. В.Д. Чернадчука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 378 с.

4. Господарський процесуальний кодекс України Верховна Рада України від 03.08.2017 № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

5. Господарське процесуальне право України: підручник / За ред. О.І. Харитонові. – К.: Істина, 2008. – 360 с.

6. Світличний О.П. Господарський процес: підручник / за заг. ред. Світличного О.П. – К.: НУБіП України, 2016. – 337 с.

ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

ОВЧАРЕНКО К. В.

студентка

Науковий керівник: ЛЮТІКОВ П. С.

доктор юридичних наук, професор

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Тривалість судового розгляду справ і проблематичність виконання рішень суду спонукає учасників процесу врегульовувати спір шляхом застосування такого процесуального інструмента, як мирова угода. Сьогодні, з огляду на зумовлене економічною кризою складне фінансове становище, йти на поступки все частіше змушені й суб'єкти господарювання, щоб хоча б частково задовольнити свої вимоги та зменшити розмір судових витрат.

Атуальність обраної теми полягає у визначенні правових, фінансових проблем укладання мирової угоди в господарському процесі, аналіз нормативно-правових актів національного законодавства.

Вагомий внесок у вивчення та дослідження зазначеної проблеми зробили такі видатні вчені, як Д. Притика, В. Писаренко, О. Чупрун, М. Закаблук, К. Сташків.

Проведені останнім часом дослідження як теоретиками, так і практиками, продемонстрували значимість ролі інституту мирової угоди в правовому механізмі впливу на економічні конфлікти сторін. В усіх правових країнах світу намітилася тенденція до впровадження спрощених судових процедур і полегшення доступу до правосуддя. Зокрема, на вищезазначене звернув увагу Комітет Міністрів Ради Європи в своїй рекомендації, в якій вказується про доцільність прийняття заходів щодо полегшення або заохочення примирення сторін або дружнього врегулювання спору до прийняття його до провадження або в ході розгляду [1].

Поняття мирової угоди у господарському процесі є визначеним на законодавчому рівні тільки в процедурі банкрутства. Так, відповідно до ст. 77 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції Закону України від 04.06.2017 р., мировою угодою є домовленість між боржником та кредиторами стосовно відстрочки та /або розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється шляхом укладення угоди між сторонами [2].

Визначення мирової угоди в проекті нової редакції Господарського процесуального кодексу України (Далі ГПК України) (реєстраційний номер № 6232) також не наведено, проте в ч .1 ст. 193 проекту закріплено, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок [3].

У ст. 78 ГПК України передбачено, що умови мирової угоди викладаються в адресованих господарському суду письмових заявах, що долучаються до справи. На практиці мирова угода найчастіше оформлюється у вигляді єдиного підписаного сторонами документа, який подається до суду із заявою про її затвердження [4]. У п. 3.19 постанови «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» від 26.12.2011 р. № 18 Вищий господарський суд України вказує, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, користуються усіма правами позивача, і отже, вправі укласти мирові угоди на загальних підставах [5].

Мирова угода має бути затверджена господарським судом, про що вказується в постановленій ним ухвалі. В ухвалі про затвердження мирової угоди в резолютивній частині докладно й чітко викладаються її умови, вирішується питання про розподіл між сторонами судових витрат. Цією ж ухвалою припиняється провадження у справі.

На початку процесу позивач, впевнений у своїй позиції, рішуче налаштований змагатися в суді аж до останньої інстанції, розраховуючи на ухвалення рішення на свою користь та на його виконання, а відповідач у свою чергу непохитно заперечує проти позову. Однак затягування процесу на місяці або навіть на роки, збільшуючи фінансові витрати, пов'язані з розглядом справи, спонукає виснажених судовою тяганиною учасників процесу шукати компроміс. Із реалізацією такого бажання сторін до винесення рішення у справі проблем немає, адже місцеві суди затверджують мирові угоди, якщо їх умови не суперечать законодавству або не порушують прав і охоронюваних законом інтересів інших осіб.

Проте ГПК України, на відміну від Цивільного процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства, чітко не визначає, на якій стадії процесу позивач та відповідач можуть укласти мирову угоду. Так, у ст. 80 ГПК (розділ XI «Вирішення господарських спорів у першій інстанції») зазначається, що господарський суд припиняє провадження у справі, якщо «сторони уклали мирову угоду і вона затверджена господарським судом». В кодексі немає жодного слова про порядок «досягнення згоди», затвердження його судом.

Статтями 103 та 1119 ГПК (повноваження апеляційної та касаційної інстанції) передбачено право скасовувати рішення й припинити провадження у справі, однак серед підстав скасування рішення такої підстави як укладення мирової угоди та її затвердження судом не передбачено.

Тобто якщо сторони захочуть «припинити суперечку» на стадії апеляційного чи касаційного перегляду справи, то їм не вдасться це зробити. І правова позиція Вищого господарського суду, викладена в інформаційному листі № 01-8/2351 від 20.10.2006 р., – цьому підтвердження. Так, у п. 4 листа зазначається: «затвердження апеляційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі апеляційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення місцевого господарського суду з відповідної справи, що допускається виключно з підстав, передбачених статтею 104 ГПК» [6].

Проектом нової редакції ГПК України (№ 6232) передбачена можливість укладання мирової угоди на будь-якій стадії судового провадження. Якщо мирову угоду укладено на етапі оскарження та перегляду судового рішення, суд відповідної інстанції затверджує таку угоду з одночасним визнанням судового рішення не чинним і закриває провадження у справі.

Отже, господарським процесуальним законодавством, ще існує низка прогалин, які суттєво обмежують диспозитивні права сторін. Запровадження новел наведених у законопроекті розв'язало б усі згадані вище проблеми. Суд має виступати реальним гарантом прав і надійним захисником законних інтересів сторін та сприяти їх реалізації. Наприклад, у судочинстві багатьох зарубіжних країн суддя сам ініціює укладення мирової угоди, вказуючи як перевагу те, що це не лише збереже сторонам нерви, а й допоможе запобігти витратам у процесі. Справді, досягнення згоди шляхом укладення мирової угоди в більшості випадків вигідно обом сторонам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рекомендация Комитета Министров Совета Европы государствам– членам относительно путей облегчения доступа к правосудию № R (81)7 от 14.05.1981 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_133.

2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закону України № 2343-ХІІ від 04.06.2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Проект Закону № 6232 від 23.03.2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.

4. Господарський процесуальний кодекс України від № 1798-ХІІ від 03.08.2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

5. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова Пленуму ВГС України № 18 від 14.07.2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

6. Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2005 році та в першому півріччі 2006 року: Інформаційний лист ВГС України № 01-8/2351 від 20.10.2006 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v2351600-06>.

СТАДІЇ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ХОВЯКОВА Ю. Ю.
студентка VI курсу

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»
імені Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна*

Для того, щоб юридична особа з'явилася як така, необхідно, щоб її засновники вчинили низку передбачених законом юридичних дій. Виділено такі стадії створення юридичної особи: ініціативну, організаційну та легалізаційну. З моменту внесення юридичної особи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, юридична особа є створеною. Це означає можливість отримати відкриту інформацію про юридичну особу, з моменту отримання свідоцтва про державну реєстрацію виникає її право та дієздатність. Досі цілісної концепції створення юридичної особи не висунуто [1], а в літературі одні і ті самі підходи до створення юридичної особи йменуються різними термінами, що призводить до непорозумінь та ускладнень і їх розуміння. Практика давно потребує науково виваженого підходу до створення юридичних осіб як учасників правовідносин. Опорна позиція полягає у тому, що при створенні юридичної особи засновники стикаються із складнощами і досі не мають науково виважених та практично придатних рекомендацій. Законодавець в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»: приділяє лише увагу реєстрації цих учасників правовідносин і залишив поза увагою ті дії, які повинен вчинити засновник до подання документів на реєстрацію та після здійснення такої реєстрації. Виділення ініціативної, організаційної та легалізаційної стадій створення юридичної особи засновано на розвитку послідовних дій засновників юридичної особи, які забезпечують її створення та подальше успішне функціонування. Кожна із цих стадій має свій зміст і має обов'язкові та варіативні елементи. Перші є обов'язковими, а другі можуть змінюватися в залежності від організаційно-правової форми та виду юридичних осіб. Ініціативна стадія характеризується тим, що на цій стадії вчиняються підготовчі дії і вони не спричиняють правових наслідків для тих хто їх вчинив, а лише є передумовою їх виникнення. Організаційна стадія призводить до виникнення внутрішніх та появи деяких зовнішніх, зокрема інвестиційних правовідносин як передумови утворення юридичної особи. Легалізаційна стадія є основною і полягає у реєстрації юридичної особи [2, ст. 660].

Для посилення регулювання порядку створення юридичної особи було б доречним внести деякі уточнення в Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». Це сприятиме усуненню прогалин в цьому законі та подальшій дискусії у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 01.01.2017 р. № 755-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.help/law/755-IV/edition01.01.2017/page3>.
2. Касяненко Ю. Я. Порядок // Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – С. 660.

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОВИЙ СТАТУС ТОРГОВЦЯ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

ШЕВЧУК О. Р.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права
юридичного факультету*

ЗІНЯР В. Ю.

*магістр другого року навчання
юридичного факультету*

*Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна*

В умовах активного розвитку інформаційних технологій, фінансових ринків та інструментів захисту прав й законних інтересів учасників правовідносин цінні папери набувають особливого значення, оскільки здатні виконувати одразу ряд функцій – способу збереження й примноження грошових накопичень, інструмента інвестування, форми фіксації корпоративних прав тощо. Разом із тим, активний розвиток фінансового ринку передбачає участь в ньому професійних учасників (дилерів, брокерів, клірингів, торговців, управителів тощо), які мають підвищити протекційні механізми забезпечення прав власників грошових коштів й осіб, які їх залучають й опрацювати оптимальні моделі відносин між різними учасниками фінансового ринку.

На шляху розкриття змісту правового статусу торговця цінними паперами знаходяться такі близькі за значенням категорії як «правове положення», «повноваження», «господарська компетенція», «правосуб'єктність» співвідношення яких закладає передумови для чіткого розуміння аналізованої нами правової категорії.

З огляду на наведене, вбачається, що правосуб'єктність є базовим елементом господарсько-правового статусу торговця цінними паперами. Саме вона формує загальний правовий статус будь-якого учасника господарсько-правових відносин незалежно від сфери його діяльності, її характеру й право-

вих зв'язків з іншими суб'єктами прав. І хоча саму правосуб'єктність визначають не права і обов'язки, а тільки здатність їх мати і набувати, тим не менше, без цієї здатності правовий статус втрачає свій зміст, оскільки ніколи не зможе наповнитися реальними правами і обов'язками суб'єкта – носія правосуб'єктності.

Оскільки торгівля цінними паперами включає дилерську діяльність, брокерську діяльність, андеррайтинг та діяльність з управління цінними паперами необхідно приймати до уваги ту обставину, що будь-який учасник господарських правовідносин може мати як рівний зі всіма іншими суб'єктами господарсько-правовий статус, так і такий, що відрізняє його від інших учасників майнового обороту. Зокрема, в юридичній літературі поширеним є поділ правового статусу на окремі різновиди, зокрема на загальний й спеціальний.

Отже, в окресленому ракурсі торговець цінних паперів в будь-якому разі є суб'єктом господарського права, а тому для участі в господарських правовідносинах йому необхідно мати достатній обсяг правосуб'єктності, який формує загальний господарсько-правовий статус такого суб'єкта. Водночас, категорія «торговець цінними паперами» є системоутворюючою, адже передбачає виконання відповідним суб'єктом декількох різних ролей в різних господарсько-правових відносинах з різним набором прав й обов'язків. У зв'язку з цим можна стверджувати, що дилер, брокер, андеррайтер та управитель мають самостійні спеціалізовані господарсько-правові статуси в межах спеціального статусу торговця цінними паперами, навіть в межах здійснення відповідної діяльності одним суб'єктом, а тому категорія «торговець цінними паперами» одночасно поєднує в собі позначення загального господарсько-правового статусу відповідного суб'єкта, а також його спеціального господарсько-правового статусу як учасника ринку цінних паперів. У свою чергу категорії дилер, брокер, андеррайтер та управитель позначають окремі спеціалізовані (особливі) господарсько-правові статуси учасника господарських правовідносин з врахуванням їх чітко визначеної ролі в господарських правовідносинах.

Водночас, в контексті проведеного нами розмежування спеціального й загального господарсько-правових статусів, а також їх особливостей, вважаємо, що більш раціональною і обґрунтованою є позиція віднесення до змісту таких статусів правосуб'єктності, прав, свобод, законних інтересів, обов'язків, їх гарантії і відповідальність. Зокрема, питання правосвідомості, правової культури не можуть характеризувати правовий статус суб'єкта господарювання, оскільки мають суб'єктивний характер, в той час як правовий статус характеризує об'єктивне становище особи і її правові можливості.

Порядок набуття суб'єктом господарських правовідносин відповідного господарсько-правового статусу (загального або спеціального) прямо залежить від положень загального та спеціального господарського законодавства. Зокрема, відповідно до сформованої в науці господарського права позиції, набуття юридичною особою господарської правосуб'єктності відбувається в процедурі державної реєстрації суб'єкта господарювання – юридичної особи. У свою чергу набуття статусу торговця цінними паперами, крім того, безпосередньо

залежить від легітимації відповідної діяльності, що відбувається в процесі ліцензування.

У свою чергу торговцем цінними паперами може бути, наприклад, господарське товариство, яким, відповідно до статті 1 Закону України «Про господарські товариства» є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений між учасниками [1]. Таким чином, як вбачається з наведених положень законодавства, набуття суб'єктом господарського права правового статусу юридичної особи в організаційно-правовій формі господарського товариства відбувається в процедурі державної реєстрації юридичної особи, а набуття таким господарським товариством спеціального господарсько-правового статусу торговця цінними паперами відбувається в процедурі ліцензування.

Водночас, необхідно приймати до уваги і ту обставину, що самий лише факт отримання ліцензії на зайняття діяльністю з торгівлі цінними паперами не пов'язується з набуттям правового статусу андеррайтера, дилера, брокера чи управителя цінними паперами. Адже, наприклад, підставою виникнення відносин з довірчого управління майном, у тому числі цінними паперами, є відповідний договір, який укладається між власником та управителем на підставі якого останній фактично і отримує статус управителя в розумінні положень Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [2]. У зв'язку з наведеним можна однозначно стверджувати про те, що у сфері обігу цінних паперів, професійні учасники ринку цінних паперів мають як загальну, так і спеціальну правосуб'єктність, які визначають загальний й спеціальний господарсько-правові статуси торговця цінними паперами, однак подальше набуття конкретного господарсько-правового статусу пов'язується з окремими юридичними фактами, зокрема укладенням договорів на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів. Іншими словами, загальною передумовою здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів є загальна господарська правосуб'єктність з якою пов'язується набуття відповідною особою здатності мати права й обов'язки, що в цілому є загальним господарсько-правовим статусом [3, с 52].

Отже, з наведеного вбачається, що загальний та спеціальний господарсько-правові статуси торговця цінними паперами виникають не одночасно, хоча і можуть існувати паралельно. Зокрема, загальний статус є обов'язковим елементом участі відповідного суб'єкта в господарських правовідносинах у зв'язку з чим може існувати сам по собі. У свою чергу, спеціальний правовий статусу передбачає існування загального, адже для того, щоб виконати ліцензійні умови відповідний суб'єкт спочатку має набути статусу суб'єкта господарювання – юридичної особи у відповідній організаційно-правовій формі. При цьому припинення відповідних статусів відбувається в такому самому порядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682 (зі змінами).
2. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268 (зі змінами).
3. Лісова Д. О. Складові елементи господарсько-правового статусу торгівця цінними паперами [Текст] / Д. О. Лісова // Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності: матеріали міжн. наук.– практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21–22 серпня 2015 року). – Дніпропетровськ, 2015. – С. 51-55.

НАПРЯМ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ГНУЧКИЙ РЕЖИМ РОБОТИ ЯК НЕТИПОВА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

ГОМЛЯ І. А.
студентка

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Полтава, Україна*

Нині, у сучасному суспільстві поступово змінюється становище працівника, а саме – збільшується його прагнення до незалежності, децентралізації та індивідуалізації. У зв'язку з цим виникає потреба у створення такого графіку робочого часу, за якого будуть враховані і потреби виробництва, і особисті бажання та потреби кожного працівника. Одним із таких нетипових режимів робочого часу є гнучкий режим праці.

Актуальність даної теми полягає у тому, що в українському законодавстві відсутнє чітке та повне регулювання нетипових моделей режиму роботи, що у свою чергу в сучасних соціально-економічних умовах призводить до порушення прав працівників, зменшення рівня їх соціальної захищеності. З огляду на це дана проблема потребує більш детального аналізу та вивчення.

Насамперед, гнучким режимом робочого часу є така форма організації праці, за якою для деяких категорій працівників, для працівників окремих підприємств або їх структурних підрозділів встановлюється режим праці з саморегулюванням часу початку, закінчення та тривалості робочого часу впродовж робочого дня [1, с. 17]. Тобто, працівники самостійно встановлює момент початку та закінчення роботи, у межах встановлених роботодавцем. Таким чином, зростає продуктивність праці, знижується втомлюваність працівника, зберігається його здоров'я та працездатність. Працівник може оптимально поєднувати виконання роботи з особистим інтересом, сімейними справами, навчанням тощо. На жаль, гнучкий режим роботи можна застосувати не на всіх установ, та лише для окремих груп працівників.

З кожним днем праця в умовах неповного робочого часу набирає все більшої популярності за кордоном. За даними статистичної звітності Міжнародної Організації Праці, частка працівників, які працюють неповний робочий день, складає: в Австралії – 27,9%, у Японії – 26,0%, у Канаді – 18,8%, у Великобританії – 23,3%, у Німеччині – 19,6% [2]. Зважаючи на це, закордоном відбува-

ється поступовий відхід від традиційного порядку праці. Найбільшої популярності у Америці набуває «стиснутий робочий тиждень», а в країнах Європи – гнучкий (змінний) графік роботи, зокрема у Франції, ФРН, Бельгії тощо. Загалом, даний вид неповного робочого часу в європейських країнах оформлюється у вигляді індивідуальних трудових договорів, у яких регулюється тижнева, місячна, квартальна чи річна тривалість робочого часу. Річна тривалість може зменшуватися чи збільшуватися у межах закріпленого максимуму протягом облікового періоду.

Щодо законодавчого закріплення гнучкого режиму в Україні, то у чинному Кодексі законів про працю наявна лише загальна норма щодо неповного робочого часу. Відповідно до статі 56 Кодексу законів про працю за угодою між працівником і власником або уповноваженим ним органом може встановлюватися при прийнятті на роботу, так і згодом неповний робочий день або неповний робочий тиждень [3]. Також 4 жовтня 2006 році Міністерством праці та соціальної політики було прийнято Наказ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу. Відповідно до даних рекомендацій гнучкий режим роботи встановлюється у правилах внутрішнього трудового розпорядку установи чи організації. Його особливістю є те, що тривалість гнучкого робочого дня, перерви встановлюються в залежності від виробничих та інших умов, головне це відпрацювання підсумованої кількості робочих годин протягом прийнятого облікового періоду. Робочий день за даними цього акту поділяється на такі елементи: фіксований (працівник зобов'язаний бути присутнім на робочому місці), змінний (працівник за власним бажанням починає та закінчує робочий день) час та перерви на відпочинок і харчування. Цікавим є те, що загалом тривалість робочого дня бути більшим ніж 12 годин на добу [1, с. 19]. У свою чергу, закордоном не встановлено жодних меж щодо тривалості, оскільки в угоді між працівником та роботодавцем цей факт завжди індивідуалізується. Як правило, до уваги береться вік, психічний та сімейний стан. На жаль, даний акт носить рекомендаційний характер, тому його використання не є обов'язковим для роботодавця, який в свою чергу може зловживати своїм правом на встановлення гнучкого режиму роботи.

Також розуміючи актуальність застосування гнучкого графіку роботи законодавець прийшов до рішення закріпити дану категорію у проекті Трудового Кодексу. Відповідно до статті 135 проекту за погодженням між працівником і роботодавцем може запроваджуватися гнучкий режим робочого часу з визначенням часу, коли працівник зобов'язаний перебувати на своєму робочому місці, часу, коли працівник має право на свій розсуд визначати час початку і закінчення роботи, а також часу використання, в межах цього часу, перерви для відпочинку і харчування [4]. На нашу думку, це положення є позитивним моментом, однак детальна регламентація важливих умов запровадження даного режиму все одно буде закріплюватися на рівні підзаконних актів, листів та відповідних рекомендацій.

Хоча нині практика використання гнучкого режиму робочого часу є більш поширеною в зарубіжних країнах, українські підприємці теж використовують даний режим, однак через недостатнє правове регулювання виникають правові

спори. Наприклад, у рішенні Новоодеського районного суду Миколаївської області у справі № 2-101/2010 р. від 29.10.2010 р. [5] позивачка, яка працювала за гнучким графіком була звільнена за систематичне невиконання трудових обов'язків та звернулася до суду щодо поновлення її на роботі. Відповідач стверджував, що вона самовільно покидала місце роботи до закінчення робочого дня. Під час судового засідання з'ясувалося, що роботодавцем не було встановлено проміжок часу з якого позивач приступає до виконання своїх обов'язків, також відсутнє фіксування початку робочого дня працівників, що працюють за цим спеціальним видом режиму робочого часу, обліку відпрацьованого робочого часу і т. д. Таким чином було порушено вищезазначені рекомендації, які і лягли в основу рішення, яким позовні вимоги працівника було задоволено. Тобто якщо б законодавець закріпив імперативні норми щодо порядку закріплення гнучкого робочого часу, то на практиці не виникало б подібних проблем.

Отже, можна прийти до висновку, що в Україні існує необхідність повного нормативного врегулювання питання запровадження гнучкого режиму робочого часу на підприємствах, установах, організаціях, оскільки його застосування сприятиме узгодженню особистих інтересів працівників з інтересами роботодавця, що у свою чергу підвищить продуктивність праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу: затв. наказом М-ва праці та соціал. політики України 4 жовт. 2006 р. № 359. – 2006. – № 12. – С. 17-19.

2. Восьмое региональное совещание. Доклад Генерального директора МБТ: Т. 1. – Ч. 1. – МБТ, Женева, 2009. – [Електронний ресурс]: <http://www.refworld.org.ru/pdfid/54d0cd9e4.pdf>.

3. Кодекс законів про працю України: затв. Законом України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII // Відом. Верхов.Ради УРСР. – 1971. – Дод. до № 50. – [Електронний ресурс]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

4. Проект Трудового Кодексу № 1658 від 27.12.2014 р. [Електронний ресурс]: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.

5. Рішення Новоодеського районного суду Миколаївської області у справі № 2-101/2010 р. від 29.10.2010 – [Електронний ресурс]: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66911054>.

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНИМ ПРИНЦИПОМ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПОГОРЕЛОВА О. В.

студентка IV курсу

факультету публічного права та адміністрування

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Громадяни України, які проживають за її межами, та громадяни інших країн, які переїхали на постійне проживання до України мають право на призначення і виплату пенсій згідно із пенсійним законодавством України та за умови, що це передбачено міжнародним договором України з тією державою, куди виїхав на постійне місце проживання пенсіонер.

Враховуючи збільшення процесів міграції за останні роки, проблема отримання пенсій за кордоном є досить актуальною та потребує детального регулювання.

У статті 9 Конституції України зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [1]. Тобто, своє право на зароблену пенсію громадянин України може реалізувати лише в тій державі, з якою Україна уклала міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. На практиці, з цього питання можуть виникнути проблеми, оскільки Україна є учасницею багатьох, але далеко не всіх міжнародних договорів та угод щодо пенсійного забезпечення.

З цього приводу, Конституційний Суд України зазначає у своєму рішенні, що реалізація конституційного права громадян на соціальний захист, як вважає суб'єкт права на конституційне подання, законодавчо поставлена в залежність від факту укладення Україною з відповідною державою міжнародного договору з питань пенсійного забезпечення та створено правову ситуацію, у якій громадяни, які працювали на території України, сплачували страхові внески і отримали право на пенсію, але обрали постійним місцем проживання державу, з якою Україна не уклала міжнародний договір щодо виплати громадянам України пенсій, зароблених в Україні, позбавлені можливості їх одержувати. Таким чином держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх осіб, що мають право на отримання пенсії у старості, на законодавчому рівні позбавила цього права пенсіонерів у тих випадках, коли вони обрали постійним місцем проживання країну, з якою не укладено відповідного договору. Виходячи із правової, соціальної природи пенсій право громадянина на одержання призначеної йому пенсії не може пов'язуватися з такою умовою, як постійне проживання в Україні; держава відповідно до конституційних

принципів зобов'язана гарантувати це право незалежно від того, де проживає особа, якій призначена пенсія, – в Україні чи за її межами. Тому Конституційний Суд вирішив визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2].

Відповідно до статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», у разі виїзду пенсіонера на постійне місце проживання за кордон, пенсія, призначена в Україні, за заявою пенсіонера може бути виплачена йому за шість місяців наперед перед від'їздом, рахуючи з місяця, що настає за місяцем зняття з обліку за місцем постійного проживання. Під час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [3]. Це положення свідчить про забезпечення прав пенсіонерів, які виявили бажання виїхати на постійне місце проживання за кордон та про значущість міжнародних договорів у цій сфері.

Міжнародні договори (угоди), в частині призначення та виплати пенсій, розподіляються на два види: договори, за якими витрати на виплату пенсій здійснює держава, на території якої проживає отримувач (територіальний принцип) та договори, за якими кожна договірною стороною призначає та виплачує пенсію за відповідний страховий (трудоий) стаж, набутий на території держави цієї сторони (пропорційний принцип).

Особливості пенсійного забезпечення за територіальним принципом полягають у тому, що пенсійне забезпечення громадян та членів їх сімей здійснюється за законодавством держави, на території якої вони проживають; виплата здійснюється за рахунок держави яка призначає пенсію (крім випадків, коли законодавством нової країни проживання пенсіонера зазначений вид пенсії не передбачений і лише до набуття права на пенсію за законодавством цієї країни). Обчислення пенсій проводиться із заробітку (доходу) за періоди роботи, які зараховуються до трудового стажу [4].

Зокрема, за територіальним принципом, у сфері пенсійного забезпечення існують такі міжнародні угоди: Угода про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення (Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Росія, Україна) [5], Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про гарантії прав громадян у галузі пенсійного забезпечення та інші.

На сьогодні основним принципом вищезазначених міжнародних угод є те, що держави домовляються між собою про збереження пенсійних прав громадян, які працюють на територіях цих держав. У кожній угоді визначаються положення, за яким це право буде гарантуватись.

Отже, міжнародні договори та угоди, якими регулюються питання пенсійного забезпечення за територіальним принципом відіграють важливе значення для призначення та нарахування пенсій громадянам України, які виявили бажання виїхати за кордон на постійне місце проживання. Перелік таких договорів є досить чисельним, але на території далеко не всіх держав громадяни України можуть реалізувати свої права через недостатньо розроблений механізм правового

регулювання нарахування пенсій на території багатьох держав. Про це зазначається також у рішенні Конституційного Суду, який визнав неконституційним положення другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Тому доцільно проводити гармонізацію законодавства України із законодавством інших держав та привести у відповідність до Конституції положення законодавства з цього питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // ст. 9.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 07.10.2009 N 25-рп/2009/ м. Київ // п. п. 1; 3.3.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року N 1058 / ст. 51.
4. Міжнародні договори (угоди) які регулюють питання пенсійного забезпечення за територіальним принципом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pensia.ua/ua/baza-znan/pensiyna-enciklopedia/item/590-mizhnarodni-dohovory-uhody-iaki-rehuliuut-pytannia-pensiinoho-zabezpechennia-zaterytorialnym-pryntsyom>.
5. Угода про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав в галузі пенсійного забезпечення від 13 березня 1992 року № 997_107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/997_107.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕНСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

ПОНОМАР І. О.

студентка IV курсу

факультету публічного права та адміністрування

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Кожна людина має право на отримання пенсії. Це право гарантоване Конституцією України та Законами України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення», «Про недержавне пенсійне забезпечення» та ін.

Пенсійне забезпечення є однією з основних гарантій соціального захисту, зміст якого зводиться до підтримки матеріального добробуту громадян та їхніх сімей при виході на пенсію за віком, інвалідністю або в разі втрати годувальника.

Пенсійні правовідносини є одним з самостійних видів правовідносин, що існують на теренах України при наявності відповідних законодавчих актів. Вступаючи в пенсійні правовідносини людина реалізує своє право на отримання пенсійного забезпечення.

Проблематиці пенсійних правовідносин приділена значна увага наукової спільноти, зокрема, їх досліджують вітчизняні Андріїв В. М., Болотіна Н. Б., Бойко М. Д., Пилипенко П. Д., Прилипко С. М., Стаховська Н. М., Сташків Б. І., Сирота І. М. та інші.

Так, Н. М. Стаховська пропонує розглядати пенсійні правовідносини як тривалі майнові правовідносини, що виникають з приводу надання престарілим та непрацездатним категорія громадян (сім'ям) у визначених законом страхових або інших випадках пенсійного забезпечення відповідними державними та недержавними органами за рахунок суспільних цільових (страхових) фондів [1, с. 105].

Досліджуючи поняття правовідносин соціального забезпечення, П. Д. Пилипенко підкреслює їх складну структуру, наявність взаємопов'язаних окремих видів суспільних відносин, які в комплексі і утворюють цілісну будову даних правовідносин [4, с. 127]. Автор вказує, що до структури правовідносин соціального забезпечення входять соціально-забезпечувальні (матеріальні), соціально – страхові та процедурні правовідносини [3, с. 129].

Пенсійні правовідносини носять владно – імперативний характер, так як вони виникають лише при наявності відповідних норм пенсійного законодавства. У цих нормах чітко закріплюються права та обов'язки сторін пенсійних правовідносин, підстави їх виникнення, зміни та припинення.

Загальними підставами виникнення пенсійних правовідносин є юридичний склад, який являє собою комплекс юридичних фактів. У якості найбільш універсальних юридичних фактів, властивих пенсійним правовідносинам, можна назвати волевиявлення громадянина на призначення пенсійного забезпечення, рішення компетентного органу про призначення пенсії, досягнення пенсійного віку особою, наявність страхового стажу, втрата годувальника, інвалідність тощо. Що ж до спеціальних юридичних підстав, то вони мають значення для окремих категорій громадян (статусних категорій): потерпілих від Чорнобильської катастрофи; інвалідів, учасників війни і сімей загиблих воїнів; багатодітних матерів і матерів інвалідів з дитинства; жінок, які працювали в текстильному виробництві, механізаторами, а також на деяких видах робіт у сільському господарстві; сліпих і хворих гіпофізарним нанізмом (ліліпутів) тощо.

У якості об'єкта пенсійних правовідносин виступає матеріальне благо – пенсія, з приводу якої виникають правовідносини. Пенсія (як грошова форма пенсійного забезпечення) визначається як залежна від тривалості страхового стажу і величини заробітку, з якого сплачуються страхові внески, щомісячна грошова виплата особі у випадках настання пенсійних ризиків зі спеціально створених для цього фондів за умов і в порядку, які передбачені законодавством чи договором.

В. А. Ачаркан визначає пенсію як «грошове забезпечення отримуване з суспільних фондів споживання громадянами за наявності в них постійної чи стійкої непрацездатності, або за віковою ознакою, у зв'язку з вислугою років, або встановлюване через медичне обстеження (для визначення інвалідності), пенсія призначається громадянам за їхню працю в минулому чи іншу суспільно корисну діяльність і покликана служити для них постійним і основним джерелом засобів до існування» [3, с. 68].

Найважливішими особливостями пенсійних правовідносин можна назвати: соціальну спрямованість, періодичність, тривалість, у більшості випадках довічність правовідносин; персоніфікацію (індивідуалізацію); неможливість існування поза сферою правого регулювання; наявність особливих підстав виникнення, зміни, припинення; специфічний суб'єктний склад і зміст; тісний взаємозв'язок із процедурними правовідносинами; розширення сфери договірного регулювання пенсійних правовідносин; набуття пенсійними правовідносинами соціально-страхової природи [2, с. 34].

Отже, пенсійні правовідносини – це врегульовані нормами права соціального забезпечення майнові відносини, які виникають при настанні страхових або інших визначених законом випадків для матеріального забезпечення громадян (або членів їх сімей) на умовах, визначених законом або договором, за рахунок спеціальних страхових фондів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стаховська Н.М. Відносини у праві соціального забезпечення: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. – К., 2000. – 203 с.
2. Право соціального забезпечення: Підр. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін. / За ред. П.Д. Пилипенка. – 2-ге вид., прероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2008. – 496 с.
3. Ачаркан В.А. Государственные пенсии. – М.: Юрид. лит., 1967. – 165 с.
4. Бойко М.Д. Право пенсійного забезпечення в Україні: Навчальний посібник. – вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: Атіка, 2006. – 356 с.

ДОСВІД ФРАНЦІЇ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ: КОРИСНЕ ДЛЯ УКРАЇНИ

ПУХ А. О.

студентка VI курсу

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Прийнята нещодавно Верховною Радою України медична реформа актуалізувала питання медичного страхування в нашій державі. Важливу роль у гарантії забезпечень прав людини на охорону здоров'я має загальнообов'язкове медичне страхування. Зараз медичне страхування в Україні може здійснюватись у двох формах – добровільній та обов'язковій.

В багатьох країнах Європи розвинена система охорони здоров'я, медична галузь ефективно та якісно працюють, завдяки існуванню системи загальнообов'язкового медичного страхування. На жаль, в Україні ця галузь майже не розвинена. В цій статті, я хочу виявити проблеми, які виникли у сфері медичного страхування та запропонувати підходи, щодо подолання цих недоліків, адже Україна потребує змін в цій сфері, а якщо точніше, вона потребує взагалі створення законодавчої бази у сфері медичного страхування.

Відповідно до ст.6 Закону України «Про страхування» одним із видів добровільного страхування є медичне, тобто страхування на випадок хвороби та страхування медичних витрат. Але у ст. 7 цього ж Закону зазначається, що медичне страхування є видом обов'язкового страхування, проте немає прийнятого жодного Закону чи нормативно – правового акту, які могли б розмежувати ці види медичного страхування.

Законопроект № 4981 – 2 від 02.08.16 «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» за мету визначає, що медичне страхування має встановити та відновити гарантії щодо захисту прав громадян на отримання безоплатної медичної допомоги на засадах соціальної рівності і доступності незалежно від віку, статі, стану здоров'я за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування в обсягах, визначених у програмах загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування та відповідно до стандартів надання медичної допомоги [1].

При цьому для розвитку медичного страхування доцільно врахувати також досвід інших країн, зокрема Франції.

Саме у Франції система обов'язкового медичного страхування забезпечує високий рівень медичної допомоги. Всі основні програми медичного страхування реалізуються Національним фондом медичного страхування і відповідними місцевими структурами. Всього в межах загальної програми страхування працюють: 129 місцевих медичних фондів страхування, які оформлюють страхування і відшкодовують витрати на лікування; 16 регіональних фондів, які

займаються виробничим травматизмом і професійними захворюваннями; Національний фонд медичного страхування найманих працівників, який контролює діяльність регіональних і місцевих фондів [2].

Враховуючи досвід Франції і відповідальне ставлення держави до соціального захисту населення, для розвитку сфери медичного страхування в Україні доцільно було б запровадити:

1) систему страхових фондів, якими б були приватні компанії, які жорстко контролювалися б державою та які змогли б регулювати діяльність медичного страхування та фінансувалися за рахунок податків, що сплачують всі працюючі громадяни та з податку на тютюнові вироби та алкоголь;

2) оплату за послуги надані лікарем (тобто кожний хворий має сплатити певну суму за надану послугу медичного закладу, та потім за цією квитанцією отримати компенсацію від держави). В той же час соціальна група з найменшими доходами має безкоштовний універсальний доступ до медичного забезпечення, який повністю фінансується податками;

3) обов'язкове медичне страхування, яке б фінансувалась за рахунок здійснення страхових внесків громадян, а страхові виплати виплачувались з Фонду медичного страхування.

Саме завдяки запровадженню медичного страхування постає можливість вирішити низку проблем медичної сфери, зокрема, її фінансування. Проте, це дуже складний та багатоетапний процес. Перш за все, в Україні необхідно сформуванати ґрунтовну законодавчу базу. Сподіваємось, що на цьому шляху Україна скористається позитивним досвідом інших країн, зокрема Франції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування».
2. Sandier S. Health care systems in transition: France, 2004.

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ

РУБЕЛЬ М. А.

студентка VI курсу

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Важливою категорією населення, для якої передбачені спеціальні гарантії у сфері охорони праці є неповнолітні особи. Традиційно поняття «неповнолітній» на сьогодні є загальноживаним як в трудовому праві, так і в інших галузях вітчизняного права. За чинним законодавством неповнолітніми є особи віком до 18 років.

Основне право неповнолітнього на працю може здійснюватися особою поза межами правового регулювання. Тоді трудова діяльність є наслідком застосування нею своїх розумових та фізичних здібностей у тій чи іншій сфері своєї життєдіяльності. Тому форма, у якій особа реалізує своє право на працю мала б відповідати поняттю способу здійснення трудової діяльності. Тобто форма реалізації права на працю – це передусім будь-які способи здійснення трудової діяльності (фізичної чи розумової) особи у певній сфері її життєдіяльності [1, с. 37].

До форм реалізації права на працю неповнолітніми особами належить трудова діяльність, яка відбувається шляхом підприємницької діяльності, оскільки з досягненням шістнадцятирічного віку неповнолітня особа може бути зареєстрована приватним підприємцем та здійснювати не заборонену законом підприємницьку діяльність на свій ризик. Також особливою формою реалізації неповнолітніми громадянами права на працю є членство у фермерському господарстві. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про фермерське господарство» членами фермерського господарства можуть бути діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства. Проте членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом). Цим же законом у ч. 1 ст. 34 передбачено обов'язок членів фермерського господарства загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і пенсійному забезпеченню. Таким чином, членство у фермерському господарстві неповнолітньої особи також є повноцінним видом трудової діяльності та окремою формою реалізації права на працю [2, с. 155].

Зрозуміло, що основною формою реалізації права на працю неповнолітніх є трудовий договір (контракт). Однак на практиці нерідко укладаються так звані «трудові правочини» – договір підряду, договір про надання послуг тощо. Проте за своєю суттю такі правочини є цивільно-правовими договорами і не встановлюють трудових відносин. Тому їх укладення з неповнолітніми особами для їхнього залучення до праці є грубим порушенням трудового законодавства України роботодавцем (ч. 2 ст. 172 КК України). Це пов'язано з тим, що трудовий договір (на відміну від інших цивільно-правових угод, які передбачають виконання певної роботи) відрізняється соціальними гарантіями зайнятості особи. Саме соціально-правовий статус працівників за трудовим договором зумовлює актуальність відмежування трудових відносин від цивільно-правових (предметом договору є безпосередній процес праці, діє внутрішньо-трудова розпорядок та штатний розпис, забезпечуються умови праці, діють гарантії оплати праці, гарантії права на відпочинок тощо).

Державна статистика не наводить точних статистичних даних щодо динаміки використання праці неповнолітніх в недержавних секторах економіки, домашніх і сільських господарствах, але констатує той факт, що кількість працюючих підлітків зростає. Особливо широко використовується праця підлітків у «тіньовій» економіці, де значного поширення набуває використання, а точніше нелегальна експлуатація дітей, їх використовують на перенесенні всіляких вантажів, на підсобних роботах у будівництві, нелегальних майстернях, на

сезонних і всіляких тимчасових роботах, митті приватних автомобілів тощо, що призводить до зростання травматизму, різних захворювань [3, с. 44]. Життя свідчить, що багато неповнолітніх часом працюють не тільки на важких, небезпечних роботах, у нічний час, без урахування вимог трудового законодавства, без укладення трудового договору, а й без соціального страхування.

Неповнолітні, з огляду на фізіологічні, фізичні та інші властивості свого організму, об'єктивно не можуть працювати на рівних з повнолітніми працівниками. Я. А. Малихіна вказує на важливе місце, яке посідають особи віком до 18 років, у життєдіяльності суспільства та держави. На думку фахівця, ця особлива соціально-демографічна група людей, яка перебуває в стані духовного, професійного та фізіологічного формування, становлення певних життєвих пріоритетів, має власні інтереси, орієнтації і потреби, тому цій групі осіб потрібна особлива увага, опіка, підтримка, як зі сторони суспільства так і з боку держави. Я. А. Малихіна відзначає, що особи віком до вісімнадцяти років є, з одного боку, важливою складовою трудових ресурсів країни, а з іншого – основним джерелом поповнення їх [4, с. 8].

За трудовими і фізіологічними характеристиками праця неповнолітніх може розглядатися як негативне соціальне явище в разі, якщо має ознаки протиправної діяльності, забороненої законодавством. При цьому потрібно мати на увазі, що не всі види праці шкідливі для дітей – легка праця допомагає засвоїти корисні трудові навички та розглядається як елемент виховання, є складовою розвитку та соціалізації дитини [5, с. 100].

Таким чином, участь неповнолітніх в трудовій діяльності є об'єктивним фактом сучасності, але водночас така діяльність не повинна негативно впливати на стан здоров'я неповнолітнього, його соціалізацію та перешкоджати отриманню освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мокрицька Н. П. Реалізація права на працю за трудовим договором: проблеми правового регулювання: монографія / Н. П. Мокрицька. – Львів: Видавництво «Растр-7», 2014.
2. Павлійчук В. А. Особливості захисту прокурором права на працю неповнолітніх осіб / В. А. Павлійчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014.
3. Барабаш О. Т. Правові проблеми праці підлітків в Україні / О. Т. Барабаш // Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2001.
4. Малихіна Я. А. Юридичні гарантії реалізації права на працю особами віком до 18 років: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Я. А. Малихіна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009.
5. Лисюк М. О. Безпека праці неповнолітніх / М. О. Лисюк // Проблеми охорони праці в Україні. – 2014.

**ПРОБЛЕМНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДТВЕРДЖЕННЯ
СТРАХОВОГО (ТРУДОВОГО) СТАЖУ
В ПЕРІОД З 4 ТРАВНЯ 1998 ДО 1 ЛИПНЯ 2000 РОКУ**

РУЧКІН В. Р.

студент I групи

факультету публічного права та адміністрування

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Проблема підтвердження страхового (трудового) стажу завжди була і буде актуальною. Часто буває так, що особа працювала, однак внаслідок певних обставин у Пенсійного фонду України немає необхідного підтвердження цього факту.

Так, до 1998 року, стаж, необхідний для отримання пенсійних виплат, підтверджувався записом у трудовій книжці. Однак 4 травня 1998 року Президентом України був виданий указ «Про заходи щодо впровадження персоніфікованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування», яким було доручено розробити і затвердити комплекс заходів щодо поетапного впровадження протягом 1998–2000 років у Пенсійному фонді України автоматизованого персоніфікованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування. Того ж дня було видано постанову КМУ, якою було затверджено Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Так, відповідно до Положення, Персоніфікований облік полягає в збиранні, обробленні, систематизації та зберіганні передбачених законодавством про пенсійне забезпечення відомостей про фізичних осіб, що пов'язані з визначенням права на виплати з Пенсійного фонду та їх розмір за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням [4].

Із липня 2000 року в країні було створено унікальну систему, що обліковує відомості про всіх застрахованих осіб, інакше кажучи, про всіх працюючих і самозайнятих осіб. Тобто на сьогодні кожен, хто працює, має персональну облікову картку в системі персоніфікованого обліку, в якій за весь період трудового життя накопичуються відомості, що потім і є основою для обчислення пенсії. Ці облікові картки знаходяться в електронному вигляді в Пенсійному фонді. Де б не працювала людина, незалежно від підприємства чи території, весь заробіток (якщо звичайно він офіційний) накопичується в системі так званого персоніфікованого обліку. Так от, виписка з системи персоніфікованого обліку, так звана форма ОК-5, містить дані особи, які будуть використовуватись для розрахунку пенсії [5].

Однак, так як персоніфікація працівників проводилась поступово, протягом 2 років, цей процес відбувався нерівномірно по всій території України.

Такий випадок описаний статтею 24 Закону № 1058. Так, у п. 2 зазначено: «Страховий стаж обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду відповідно до вимог цього Закону за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку – на підставі документів та в порядку, визначеному законодавством, що діяло до набрання чинності цим Законом».

Так, статтею 62 Закону України «Про пенсійне забезпечення» передбачалось, що основним документом, що підтверджує стаж роботи, є трудова книжка. Порядок підтвердження наявного трудового стажу при відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній встановлюється Кабінетом Міністрів України [2].

І тут виникає питання, як документально підтвердити, що особа дійсно працювала у цей період, якщо трудова книжка з певних обставин, таких як ліквідація підприємства чи знищення архівів внаслідок стихійних явищ, відсутня?

В такому випадку, працівникам Пенсійного Фонду необхідно роз'яснювати громадянам, що в нагоді останнім можуть стати такі документи, як: довідки – підтвердження, що людина працювала на підприємстві в конкретний період; витяги з наказів про прийняття на роботу та звільнення; особові рахунки і відомості на видачу заробітної плати; посвідчення співробітника підприємства; характеристики з місця роботи, що підтверджують працевлаштування; письмові трудові договори і угоди з відмітками про їх виконання; інші документи, які містять відомості про періоди роботи [3].

На крайній випадок, коли навіть ці документи неможливо надати, трудовий стаж встановлюють на підставі показань не менш як двох свідків, які працювали разом із заявником на одному підприємстві або в одній системі. Вони повинні мати документи, що підтверджують їхню роботу на час, стосовно якого вони підтверджують роботу заявника.

Таким чином, підсумовуючи наведені міркування, необхідно зазначити, що проблема підтвердження трудового стажу за перехідний період дійсно існує, і фахівцям Пенсійного фонду необхідно доводити до відома майбутніх пенсіонерів інформацію, яким саме чином вони можуть підтвердити власний трудовий стаж, окрім пред'явлення трудової книжки з відповідними записами. Така інформаційно-роз'яснювальна робота провадиться фахівцями управлінь Пенсійного фонду у перебігу виїзних засідань, особистих прийомів громадян тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 49-51. – Ст. 376.

2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11. 1991 р. № 1788 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.

3. Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних запи-

сів у ній: Постанова КМУ від 12.08.1993 р. № 637 // Зб. постанов України. – 1993. – № 12. – Ст. 273.

4. Про затвердження Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Постанова КМУ від 04.06.1998 р. № 794 // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 22. – Ст. 809.

5. Росса Н.Зареєструйтеся та контролюйте! [Електронний ресурс]: режим доступу <http://lityn-administratsia.gov.ua/index.php/organy-vlady/teritorialni-organi/pensiynyi-fond-1>.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТРУДОВИЙ СТАЖ» ТА «СТРАХОВИЙ СТАЖ»

ХАВЕР К. С.

студентка II групи

факультету публічного права та адміністрування

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Страховий стаж і трудовий внесок працівників складають основу пенсійної системи, що запроваджена в Україні. Страховий стаж працівників є складовою багатьох інститутів не тільки трудового права, а й права соціального забезпечення. На даний час страховий стаж став визначальною категорією у сфері соціального забезпечення. У науці трудового права і права соціального забезпечення відсутнє комплексне співвідношення понять «страховий стаж» і «трудо-вий стаж», що свідчить про актуальність даної теми.

Питанням дослідження трудового (страхового) стажу в різних їх аспектах приділяли увагу такі науковці як: В. М. Андрійв, Н. Б. Болотіна, С. В. Вишновецька, О. І Кисельова, С. М. Прилипко, В. І. Прокопенко, І. М. Сирота, Н. М. Швець, О. М. Ярошенко та інші.

Слово «стаж» в юридичній науці зародилося в трудовому праві і тільки згодом почало застосовуватися у праві соціального забезпечення як невід'ємний елемент трудової діяльності людини [1, с. 143].

До ведення в законодавство такого поняття як загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» означає систему прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення, страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, бралася до уваги тільки трудова й інша суспільно корисна діяльність особи, тобто трудовий стаж мав превалююче значення.

Страховий стаж – відносно нове поняття, яке вперше було введено в дію ст. 9 Основ законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98 – ВР: страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов’язковому державному соціальному страхуванню та сплачує внески (нею, роботодавцем) на страхування, якщо інше не передбачено законодавством.

Страховий стаж – важливе поняття для кожного працівника та потенційного пенсіонера. Страховий стаж – відносно нова правова категорія, якою оперують фахівці у сфері пенсійного забезпечення як складовою права соціального забезпечення. Стало звичним поняття страхового стажу вже й для пересічних громадян, які замислюються над розміром допомоги по безробіттю, по тимчасовій непрацездатності, а також пенсії. Стаж є одним із найважливіших юридичних фактів, з яким законодавець пов’язує виникнення більшості правовідносин у сфері соціального забезпечення [2, с. 77].

У ст. 1 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» деталізується зазначене поняття, а саме страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов’язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов’язковому державному пенсійному страхуванню згідно із цим Законом і за який сплачено страхові внески [3].

Проаналізувавши дані визначення, можна виділити наступні ознаки, які є характерними для страхового стажу: розмір страхових внесків (не менше мінімального страхового внеску), період сплати страхових внесків, безпосереднє та опосередковане страхування (сплачувати страхові внески може і сама особа, і її роботодавець чи інші особи у порядку, визначеному законодавством), обов’язкова та добровільна участь осіб у державному соціальному страхуванні, наявність спеціальних фондів, які здійснюють конкретний вид державного страхування.

Що стосується поняття «трудоий стаж» то деякі вчені вважають, що страховий стаж повністю замінив трудовий, проте це не правильна думка, адже він залишається до сих пір актуальним у пенсійних правовідносинах. На думку Н. Н. Бодерскової, при визначенні трудового стажу доцільно використовувати формулювання «тривалість роботи та іншої трудової діяльності робітників і службовців», оскільки в ньому підкреслюється та обставина, що трудовий стаж – категорія не пасивна, обмежена такими рамками, як «період», а активна, що володіє динамічними властивостями (тривалістю) [4, с. 9]. Тобто, можна зробити висновок, що трудовий стаж – це періоди офіційної роботи, які підтверджуються записами в трудовій книжці.

Колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного суду України у постанові від 22.04.2014 р. по справі № 21-65а14 зауважила, що зміст поняття «загальний трудовий стаж» є ширшим, ніж поняття «страховий стаж», оскільки до першого включаються також періоди суспільно корисної діяльності, коли особа не підлягала загальнообов’язковому соціальному страхуванню.

Відповідно до п. 2 Прикінцевих положень Закону «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» до запровадження пенсійного забезпечення че-

рез професійні та корпоративні фонди особам, які мають право на призначення пенсії за вислугу років, пенсії призначаються за нормами цього Закону в разі досягнення пенсійного віку та наявності трудового стажу, передбачених Законом України «Про пенсійне забезпечення». Тобто для призначення пенсії за вислугу років особі необхідна наявність страхового та трудового стажу одночасно.

Стосовно співвідношення вищезазначених понять, то якщо особа вступила у трудові відносини, за умови, що роботодавець дотримується законодавства і вчасно й у повному обсязі перераховує соціальні внески до Пенсійного фонду України, то загальний трудовий стаж і страховий стаж працівника є однаковими, але періоди, протягом яких особа (чи за особу) сплачує страховий внесок, однак при цьому не перебуває в трудових правовідносинах, можуть бути зараховані тільки до страхового стажу, проте, якщо особа перебуває у трудових відносинах, але за неї не здійснюються перерахування до Пенсійного фонду, то згаданий період може бути зараховано тільки до трудового стажу [5, с. 14]. Принциповою відмінністю між страховим та трудовим стажем є те, що до стажу зараховуються лише ті періоди, за які сплачуються страхові внески. Однак саме трудовий стаж відіграє переважну роль при реалізації працівниками своїх трудових прав. В цьому випадку визначальними є тривалість стажу роботи та характер виконуваної роботи.

Таким чином, проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що хоча «страховий стаж» став визначальною категорією у сфері соціального забезпечення у зв'язку з реформуванням пенсійного законодавства, і деякі вчені вважають, що він повністю замінив собою «трудова стаж», проте ця точка зору є не зовсім правильною, адже трудовий стаж залишається важливим елементом при визначенні права на відпустку, на отримання страхових виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, на зайняття певних посад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хуторян Н.М., Шумило М.М., Стадник М.П. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні. Київ: Ін Юре, 2012. – С. 143
2. Швець Н.М. Страховий стаж: поняття і юридичне значення // / Н. М. Швець // Юридичний науковий електронний журнал / Запоріж. нац. ун-т. – 2015. – № 1. – С. 77-81.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49. – Ст. 376.
4. Бодерскова Н. Н. Трудовой стаж рабочих и служащих / Бодерскова Н. Н. – М.: Юридическая литература. – 1975. – 232 с.
5. Кучма О. Л. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Ольга Леонідівна Кучма. – К., 2011. – 19 с.

НАПРЯМ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НЕСАНКЦІОНОВАНИХ ЗАБУДОВ УЗДОВЖ РІКИ ДНІПРО

ГЛУЩЕНКО Н. О.

студентка юридичного факультету

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Дніпро – третя за площею басейну ріка у Європі та четверта за довжиною після Волги, Уралу, Дунаю. На цій водній артерії влаштувалося наше місто, яке б мало плекати її. Натомість усе навпаки [2].

Хоч Україна посідає 44 місце із 180 країн у рейтингу країн світу 2016 року за рівнем екологічної ефективності (дані надані Центром екологічної політики та права при Єльському університеті (Yale Center for Environmental Law and Policy) і такі результати свідчать про певну ефективність чинного екологічного законодавства, але не у всіх сферах, зокрема *стан водних ресурсів країни*, санітарних норм, природи і навколишнього середовища бажають кращого [1]. Такому неналежному стані водних ресурсів сприяє несанкціоноване будівництво на прибережних захисних смугах уздовж р. Дніпро, що суперечить чинному законодавству.

Частиною 2 ст. 3 Водного кодексу України від 06.06.1995 року (у редакції від 04.06.2017 р.) (далі – ВКУ) встановлюється, що до водного фонду України належать:

- поверхневі води: природні водойми (озера), водотоки (річки, струмки), штучні водойми (водосховища, ставки) і канали, інші водні об'єкти;
- підземні води та джерела;
- внутрішні морські води та територіальне море [3].

Частина 1 ст. 58 Земельного кодексу України від 25.10.2011 року (у редакції від 28.09.2017 р.) (далі – ЗКУ) та ст. 4 ВКУ зазначають, що до земель водного фонду належать землі: зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами; землі, зайняті прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів [4].

Таким чином, до земель водного фонду України відносяться землі, на яких хоча й не розташовані об'єкти водного фонду, але за своїм призначенням вони

сприяють функціонуванню та належній експлуатації водного фонду, виконують певні захисні функції.

Чинним законодавством встановлено особливий правовий режим використання земель водного фонду.

Так, положеннями ст. 59 ЗКУ передбачено обмеження щодо набуття таких земель у приватну власність та встановлено можливість використання таких земель для визначених цілей на умовах оренди.

Частиною 4 ст. 84 ЗКУ визначено, що землі водного фонду взагалі не можуть передаватись в приватну власність, крім випадків, передбачених законодавством.

Випадки передачі земель водного фонду в приватну власність, зокрема громадянам, передбачені положеннями ч. 4 ст. 59 ЗКУ, так громадянам та юридичним особам органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування *із земель водного фонду можуть передаватися на умовах оренди земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення і берегових смуг водних шляхів, а також озера, водосховища, інші водойми, болота та острови для сінокосіння, рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт, догляду, розміщення та обслуговування об'єктів портової інфраструктури і гідротехнічних споруд тощо, а також штучно створені земельні ділянки для будівництва та експлуатації об'єктів портової інфраструктури та інших об'єктів водного транспорту* [4].

У нашому випадку є забудови на березі Дніпра, які:

1. навряд чи орендують ці земельні ділянки – власникам забудов вигідніше їх приватизувати, що не допускається законами України;

2. створені явно не для перерахованих у ч. 4 ст. 59 ЗКУ цілей.

Слід зазначити, що згідно із ст. 61 ЗКУ, ст. 89 ВКУ прибережні захисні смуги є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності.

Отже, як зазначає Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України у своїй постанові від 29.03.2017 року, *у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється: розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво; зберігання та застосування пестицидів і добрив; влаштування літніх таборів для худоби; будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів тощо. Об'єкти, що знаходяться в прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується її режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг* [5].

Прибережну захисну смугу ВКУ визначає як частину водоохоронної зони відповідної ширини вздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони.

Згідно ст. 88 Водного кодексу України з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.

Так, прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період – період річного циклу, протягом якого спостерігається низька водність) шириною:

- для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів – 25 метрів;
- для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше 3 гектарів – 50 метрів;
- для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів [3].

Звертаємо увагу й на те, що у межах населених пунктів прибережна захисна смуга встановлюється з урахуванням конкретних умов, що склалися.

Частинами 1, 3 ст. 60 ЗКУ встановлено, що вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності у межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги. Розмір та межі прибережної захисної смуги уздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюються за проектами землеустрою, а в межах населених пунктів – з урахуванням містобудівної документації [4].

У свою чергу, відсутність окремого проекту землеустрою щодо встановлення прибережної захисної смуги не свідчить про відсутність самої прибережної захисної смуги, оскільки її розміри визначені законом.

Таким чином, залишається не зрозумілим, чому здійснюється тотальне порушення зазначених норм національного законодавства з цього питання. Тому, щоб попередити або виключити порушення у сфері екологічного законодавства треба або вносити зміни у чинне законодавство, наприклад, скасувати заборони щодо таких забудов, але зобов'язати дотримуватися санітарних умов, платити додатковий податок за особливе розміщення забудов (ці ж кошти могли б піти на відновлення, очищення р. Дніпро), або очистити прибережні захисні смуги від подібних забудов.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Environmental Index. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.yale.edu./country/ukraine#change-page>.
2. Річки України. Дніпро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://geoknigi.com/book_view.php?id=798.
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
5. Постанова Верховного Суду України від 29.03.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-viznannja-rozporjadzhennja-nezakonnim-viznannja-nediisni-doc315231.html>.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

КОМПАНІЄЦЬ А. І.

студент IV курсу

Науковий керівник: ТРОЦЬКА М. В.

кандидат юридичних наук, доцент

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

м. Полтава, Україна

Право власності є тією юридичною категорією, яка потребує поглибленого дослідження, адже серед науковців існує багато розбіжностей щодо природи правового режиму власності в Україні. Відповідно до положень поресурсового законодавства земля, ліси, об'єкти тваринного світу та інші природні ресурси можуть перебувати на праві власності у відповідних суб'єктів. Це визначено Конституцією України (ст. 13), Земельним кодексом України (ст. 78), Лісовим кодексом України (ст. 7), Законом України «Про тваринний світ» (ст. 5) тощо. Одним із об'єктів екологічного права виступає атмосферне повітря. Дослідженнями сутності правового режиму атмосферного повітря займалися такі науковці: Лушпаєв С. О., Брінчук М. М., Виноградов С. В. та ін.

Аналізуючи ст. 1 Закону України та «Про охорону атмосферного повітря» [2, ст. 678]: атмосферне повітря слід визначати, як життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень.

За ст. 13 Конституції України [1, ст. 141]: атмосферне повітря, поряд із іншими об'єктами, визначається об'єктом, що належить на праві власності народу України. В інтересах Українського народу, від його імені, право власника реалізують уповноважені на це державою органи, в межах, що визначені законодавством. Кожному громадянину нашої держави належить право користуватися таким ресурсом, як атмосферне повітря в тому порядку, що визначений законодавством України. Право власності народу нашої держави на атмосферне повітря не відмінює невіддільність атмосферного повітря від навколишнього середовища загалом, інших природних ресурсів зокрема, виключення атмосферного повітря із товарного та господарського обігу, невідокремленість цього ресурсу у будь-якій натуральній або ж речовій формі.

Поряд із зазначеними вище ознаками головною особливістю атмосферного повітря є те, що воно не може бути індивідуалізованим окремим суб'єктом або ж суб'єктами. Воно не може мати конкретного власника – фізичну або ж юридичну особу. Як вже зазначалося, атмосферне повітря належить на праві власності всьому українському народу, а кожен громадянин має право користуватися цим природним ресурсом, в порядку, визначеному законодавством. У зв'язку з чим виникає питання, що стосується обсягу його використання ко-

жним громадянином. У даному аспекті слід розрізняти використання атмосферного повітря та користування цим природним ресурсом. Використання його являє собою екологічну та економічну категорію, а користування – юридична категорія, яка полягає у забезпеченій державою можливості українського народу користуватися атмосферним повітрям для задоволення власних потреб, як приклад, побутових та соціальних [4, с. 344].

Окрім цього необхідно зазначити, що атмосферне повітря – це природний ресурс, який не має речового, майнового характеру, не існує в матеріальній формі. Зважаючи на такі його властивості, атмосферне повітря не можна розцінювати як об'єкт права власності.

Таким чином, необхідно підсумувати, що атмосферне повітря є особливим природним ресурсом, порядок використання якого визначено законодавством України. На законодавчому та науковому рівнях не достатньо досліджено чи є атмосферне повітря об'єктом права власності взагалі. Дослідивши основні ознаки атмосферного повітря як правової категорії, слід підсумувати, що цей природний ресурс не можна розцінювати як об'єкт права власності. Атмосферне повітря не наділене рядом ознак, які визначають цей об'єкт як об'єкт права власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30 // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 4. – Ст. 141.
2. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 678.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 25-266. – Ст. 131.
4. Лушпаєв С.О. Питання правового регулювання використання атмосферного повітря // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 343-346.

ПРОБЛЕМА ПРОЛОНГАЦІЇ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

КОНДРАШОВА А. О.

студентка

Науковий керівник: ТРОЦЬКА М. В.

кандидат юридичних наук, доцент

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

м. Полтава, Україна

Захист права власності та користування гарантовано ст. 152 Земельного кодексу України [1]. Однак реалізуючи свої права, учасники земельних відносин можуть стикнутися з проблемами правового регулювання реалізації права власності та користування, зокрема, в аспекті пролонгації договору оренди земельної ділянки.

Питаннями договірних відносин у вказаній сфері займалися Г.О. Аксеньюк, І. І. Каракаш, М. І. Краснов, А. М. Мірошніченко, М. В. Шульга та інші дослідники земельного права.

У ч. 1 ст. 33 Закону України «Про оренду землі» [2] міститься норма про привілейоване право орендаря на поновлення договору оренди землі. Однак положення, що визначені в ч. 6 цієї ж статті, про неодмінність укладення договору за бажанням орендаря частково нівелює таке переважне право. Це пояснюється тим, що орендодавець, розглядаючи запропоновану додаткову угоду, може відмовитися від неї, мотивуючи це тим, наприклад, що інший орендар запропонував кращі умови.

У своїй правовій позиції Верховний Суд України наводить таку інтерпретацію Закону України «Про оренду землі»: ... необхідна наявність таких юридичних фактів для поновлення договору оренди землі на основі ч. 6 ст. 33 вказаного Закону: орендар далі все ж використовує виділену земельну ділянку; орендар добропорядно виконує свої обов'язки за договором; немає письмового повідомлення орендодавця про відміну поновлення договору оренди, сторони укладають і підписують додаткову угоду про поновлення договорів оренди» [3].

Тобто якщо орендар не виявив ініціативи для пролонгації договору протягом 1 місяця після закінчення попереднього договору, то орендодавець може відмовитися від договірних зобов'язань.

Кулинич П. Ф., акцентував увагу на тому, що орендарі (зокрема, раніше) могли зловживати своїм переважним правом [4, с. 362]. Й натомість, як зазначає О. І. Баран, переважне право орендаря і право власності орендодавця мають перебувати у гармонійному стані [5, с. 102]. Погоджуючись з вище наведеними позиціями, зазначимо, що саме така гармонійність і передбачена в ст. 33 Закону України «Про оренду землі», оскільки ч. ч. 1-5 містять норми про

можливості для орендаря, а у ч. 6 цієї статті вказано на право орендодавця відмовитися від договірних відносин.

Цікавою, з огляду судової практики, є ч. 8 ст. 33 Закону України «Про оренду землі» мова йде про обов'язковість укладання додаткової угоди. Так, при розгляді справ іноді суд мав зобов'язувати укладати такі угоди, оскільки ч. 8 ст. 33 Закону України «Про оренду землі» передбачено, що укладення додаткової угоди є обов'язковою (а умовою укладання договору є добровільність сторін). Водночас, суд не міг вплинути на волю сторін. У такому разі суди посилаються на Рекомендації № R (80) 2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами, прийняті Комітетом Європи 11.03.1980 року. Зокрема, таке посилення містилося у Рішенні Господарського суду Кіровоградської області від 21 лютого 2017 року у справі № 912/244/17 [6]. Текст додаткової угоди містився у самому рішенні, зокрема, у Рішенні Господарського суду Кіровоградської області від 07 листопада 2016 року у справі № 912/3752/16 [7]. В останньому рішенні суд вказав істотну умову договору – строк договору оренди.

Таким чином, можемо констатувати, що нині законодавець закріпив переважне право орендаря земель на пролонгацію договору, однак така можливість перебуває у логічному поєднанні з ч. 6 ст. 33 Закону України «Про оренду землі». Цією нормою гарантується право на відмову орендарю в поновленні договору. Для суддів проблемним аспектом такого поновлення залишається можливість вплинути на волевиявлення сторін, оскільки в деяких рішеннях суди мали укласти додаткові угоди, й в них відобразити таку істотну умову як строк договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
2. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161-14/paran234#n234>.
3. Постанова Верховного Суду України від 25 лютого 2015 року № 6-219цс14 [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/898bf55749e90ec3c2257df9003ed0e4/\\$FILE/6-219%D1%86%D1%8114.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/898bf55749e90ec3c2257df9003ed0e4/$FILE/6-219%D1%86%D1%8114.doc).
4. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія / П. Ф. Кулинич. – К.: Логос, 2011. – 688 с.
5. Баран О. І. Зміни в правовому регулюванні договору оренди землі: спроба наукового аналізу / О. І. Баран // Право і суспільство. – 2015. – № 5. – С. 97-105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5_19.
6. Рішення Господарського суду Кіровоградської області від 21 лютого 2017 року у справі № 912/244/17 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64950794>.
7. Рішення Господарського суду Кіровоградської області від 07 листопада 2016 року у справі № 912/3752/16 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62630874>.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРАВА ЗЕМЕЛЬНОГО СЕРВІТУТУ

КОРЧАК О. О.

студент

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю [1], в нашому випадку мова йде про земельну ділянку. Однак, згадана вище норма Основного закону містить в собі слушне застереження з приводу того, що використання власності (в тому числі і земельної ділянки) не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі [1].

Саме з метою уникнення суперечностей між правами громадян, законодавцем було введено поняття права сервітуту. Відповідно до ст. 401 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом [2]. Необхідність введення права користування чужим майном, а саме земельною ділянкою обґрунтовується тим, що право власності одного громадянина на таку може певним чином обмежувати будь-яке з прав іншого (наприклад, свобода пересування передбачена ст. 33 Конституції України). Гарантування цього права певним чином можна врегульовувати за допомогою одного із видів земельного сервітуту, передбаченого п. «а», п. «б» ч. 1 ст. 99 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ), а саме наданням користувачу сервітутом права проходу та проїзду на велосипеді та відповідно права проїзду на транспортному засобі по наявному шляху [3].

З вище викладеного вбачаємо, що ЦКУ не дає визначення земельному сервітуту, а пояснює дане поняття через коло об'єктів, на які може надаватися право користування чужим майном. Визначення самого ж поняття сервітуту (в тому числі і конкретно земельного) законодавством не встановлено, натомість ЗКУ надає визначення праву земельного сервітуту.

Відповідно до ст. 98 ЗКУ право земельного сервітуту – це право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками). Встановлення земельного сервітуту не веде до позбавлення власника земельної ділянки, щодо якої встановлений земельний сервітут, прав володіння, користування та розпорядження нею. Земельний сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлений [3].

Р. І. Марусенко виділяє наступні істотні ознаки земельного сервітуту. Так, земельний сервітут: 1) є результатом волевиявлення сторін правовідношення, котре втілюється в угоді, або рішенні суду; 2) є обтяженням земельної ділянки, а також; 3) є обмеженням інших прав на земельну ділянку; 4) допускає тільки часткове користування земельною ділянкою як за способами, так і за територіальним поширенням; 5) складає поліфункціональну категорію, яка налічує багато різновидів; 6) земельний сервітут якнайменше обмежує права інших осіб, не позбавляючи власника (користувача) земельної ділянки належних йому прав володіння, користування та розпорядження цією ділянкою; 7) має відношення до конкретної земельної ділянки, і не може бути перенесений на іншу, 8) неподільний та невідчужуваний; 9) має здебільшого постійний характер [4, с. 7-8].

Дослідивши правову природу земельного сервітуту та спираючись на сучасні тенденції розвитку правової регламентації прав на землю Р. І. Марусенко формулює його поняття. Земельний сервітут може бути визначений як юридично визнана можливість землевласника чи землекористувача земельної ділянки, яка позбавлена певних благ чи вигод, з метою ефективного і раціонального використання належної цій особі земельної ділянки користуватися земельною ділянкою іншого [4, с. 8].

У ст. 99 ЗКУ передбачається невичерпний перелік видів права земельних сервітутів серед яких виділено 9 основних, найбільш застосовуваних у земельному праві видів, один з них, а саме п. «в» ч. 1 ст. 99 право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм) було введено нещодавно Законом України № 191-VIII від 12.02.2015 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» [5].

Закріплення даного положення викликає сумніви в його необхідності, адже не пройшло й двох років, як думка законодавця різко змінилася і 26 грудня 2016 року було зареєстровано Проект Закону про внесення зміни до ст. 99 ЗКУ щодо уточнення видів права земельного сервітуту, який ВРУ включила до порядку денного від 03.10.2017 р.

Законопроектом пропонується виключити пункт «в» ст. 99 ЗКУ, яким до видів права земельного сервітуту віднесено право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм) [6].

На думку ініціаторів законопроекту, народних депутатів України VIII скликання П. О. Різаненко та А. В. Шинькович, пункт «в» ст. 99 ЗКУ суперечить правовій природі інституту земельного сервітуту [7].

Так, тимчасові споруди (малі архітектурні форми), як правило встановлюються з метою ведення підприємницької діяльності: торгівлі, надання населенню побутових та інших видів послуг тощо.

Згідно ст. 82, 93 ЗКУ юридичні особи для провадження підприємницької та іншої діяльності можуть набувати земельні ділянки у власність або користуватися земельними ділянками на праві оренди [3].

Частиною першою ст. 134 ЗКУ визначено, що земельні ділянки державної чи комунальної власності або права на них (оренда, суперфіцій, емфітевзис), у

тому числі з розташованими на них об'єктами нерухомого майна державної або комунальної власності, підлягають продажу окремими лотами на конкурентних засадах (земельних торгах), крім окремих випадків, перерахованих у частині другій зазначеної статті (не підлягають продажу на конкурентних засадах (земельних торгах) земельні ділянки державної чи комунальної власності або права на них у разі розташування на них об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, використання земельних ділянок для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, та спеціального водокористування відповідно до отриманих дозволів та ін.) [3].

На думку законодавця, можливість встановлення земельного сервітуту на право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм) дозволяє ухилятися від необхідності проведення земельних торгів та несе ризики вчинення корупційних правопорушень [7].

Враховуючи вищезазначене, доцільно виключити право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм) з переліку видів права земельного сервітуту. Шляхом виключення з переліку видів права земельного сервітуту невластивого цьому правовому інституту такого виду права, як право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм), положення законопроекту захистить інтереси держави та територіальних громад у питанні розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності та усуне наявні корупційні ризики у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1401-VIII від 02.06.2016, ВВР, 2016, № 28, ст. 532) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV (із змінами внесеними згідно із законом № 1999-VIII від 05.04.2017, ВВР, 2017, № 24, ст. 277) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

3. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III (із змінами внесеними згідно із законом № 2145-VIII від 05.09.2017, ВВР, 2017, № 38-39, ст. 380) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

4. Марусенко Р. І. Правові аспекти земельних сервітутів в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук. / Р. І. Марусенко. – Київ: Б. В., 2005. – 19 с.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон від 12.02.2015 р. № 191-VIII (із змінами внесеними згідно із законом № 1404-VIII від 02.06.2016, ВВР, 2016, № 30, ст. 542) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/191-19>.

6. Проект Закону про внесення зміни до статті 99 Земельного кодексу України щодо уточнення видів права земельного сервітуту: проект Закону від

26.12.2016 № 5606 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=60821&pf35401=411351>.

7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення зміни до статті 99 Земельного кодексу України щодо уточнення видів права земельного сервітуту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=60821&pf35401=411528>.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОДАЖУ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ОБ'ЄКТАМИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ПРИВАТИЗАЦІЇ

ОЗМИТЕЛЬ О. В.

студентка

Науковий керівник: ТРОЦЬКА М. В.

кандидат юридичних наук, доцент

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

м. Полтава, Україна

Важливий фактор у підвищенні результативності використання земельних ресурсів в Україні – це відчуження земельних ділянок на якнайвигідніших для держави умовах. Найкращий результат від продажу земель можна досягнути застосовуючи конкурентні способи продажу, які мають переваги для України, так як земельні торги сприяють зростанню обсягів дохідної частини державного бюджету. Актуальність обраної тематики обумовлена насамперед тим, що в теперішній час, істотно змінені підходи до регламентації процедури передачі прав на земельні ділянки на конкурентних засадах.

Вищеназвана проблематика досліджувалася такими вченими, як: Богачов С., Таран О., Гуцало Л., Караханян К. та ін.

Метою зазначеної роботи є аналіз законодавства щодо окремих аспектів продажу земельних ділянок державної власності під об'єктами, що підлягають приватизації.

Перелік даних об'єктів визначений в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» (далі – ЗУ) [2]. До них віднесені: підприємства як єдині майнові комплекси, окреме індивідуально визначене майно, об'єкти незавершеного будівництва та ін.

У ч. 1 ст. 128 Земельного кодексу України (далі – ЗК) [1] передбачено, що землі під об'єктами державної власності, що підлягають приватизації, відчужуються державними органами приватизації, у визначеному Урядом України порядку.

Враховуючи наведену статтю, розпочинаючи з 2006 року Кабінет Міністрів України розробив відповідні акти, що регламентують процедуру продажу земельних ділянок державної власності під об'єктами приватизації: Порядки продажу земельних ділянок державної власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації 2006 [6], 2007 [7], 2008 років [8]. Останній визначив, що державні органи приватизації формують список земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти приватизації і звертаються до центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів із запитом про надання відповідної земельно-кадастрової документації, витягу з технічної документації про грошову оцінку та відомостей про наявність земельних сервітутів і обмежень (обтяжень) прав на земельні ділянки, які внесені до переліку (п. 4) [8].

Слід підкреслити, що до 2006 року процеси приватизації об'єктів та земельних ділянок, на яких вони розташовані, були юридично і процедурно роз'єднані.

З метою усунення протиріч та вдосконалення законодавства відносно придбання у власність земельних ділянок під потенційними об'єктами приватизації, на підставі п. 30 ст. 11 ЗУ «Про державний бюджет України на 2006 рік» [5, ст. 96] до ЗУ «Про приватизацію державного майна» були внесені зміни. Так земельні ділянки під об'єктами приватизації включені до групи об'єктів державної власності, які підлягають приватизації, а державні органи приватизації забезпечують відчуження земельних ділянок, на яких розміщені об'єкти, що підлягають приватизації після визначення розміру та меж відповідної земельної ділянки (ч. 1 ст. 18-1 ЗУ «Про приватизацію державного майна»).

Отже, були об'єднані процедури реалізації земельних ділянок та розташованих на них об'єктів приватизації (ч. 3 ст. 18-1 ЗУ «Про приватизацію державного майна»).

Варто зазначити, що у ч. 3 ст. 18-1 ЗУ «Про приватизацію державного майна» міститься бланкетна норма, відповідно до якої об'єкти приватизації разом із земельною ділянкою державної власності продаються з урахуванням положень актів, які регулюють питання приватизації. При цьому, необхідно відмітити, що вищевказаним Законом дане питання було частково врегульоване лише в 2012 році після доповнення його двома статтями, які в загальному вигляді закріплюють процедуру підготовки лотів до продажу на аукціоні. Вони, зокрема, присвячені питанням землеустрою, виготовленню землепорядної документації, визначенню переліку об'єктів державної власності, які підлягають приватизації та збору даних щодо земельних ділянок під вказаними об'єктами, оцінці об'єктів, що виставляються на торги тощо (ст. ст. 18-1, 18-2 ЗУ «Про приватизацію державного майна»).

Окремі особливості конкурентного відчуження деяких із закріплених у ЗУ «Про приватизацію державного майна» об'єктів приватизації, перелік яких наведений вище, встановлюється також спеціальними законами: наприклад, ЗУ «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва» [3], ЗУ «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» [4].

Дослідження законодавчих актів з питань приватизації, дає можливість зробити висновок про фрагментарний характер урегулювання даного питання. Подальшого врегулювання потребують такі питання, як: особливості формування лоту торгів (земель разом з об'єктами приватизації) та їх оцінка, оформлення результатів аукціону, укладення договору купівлі-продажу лоту тощо. Належна правова регламентація вказаних питань забезпечила б учасникам торгів додаткові гарантії, а також знизила б до мінімуму вірогідність признання конкурентного відчуження земельних ділянок недійсними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27.
2. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04.03.1992р. № 2163-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 348.
3. Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва: Закон України від 14.09.2000р. № 1953-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 45. – Ст. 375.
4. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України від 06.03.1992 р. № 2171-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 350.
5. Про Державний бюджет України на 2006 рік: Закон України від 20.12.2005 р. №3235-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 9 / № № 9, 10-11 с. – Ст. 96.
6. Про затвердження Порядку продажу у 2006 році земельних ділянок державної власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2006р. № 1360 // Офіц. вісник України. – 2006. – № 39. – Ст. 2622.
7. Порядок продажу у 2007 році земельних ділянок державної власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. №710 // Офіц. вісник України. – 2007. – № 37. – Ст. 1464.
8. Порядок продажу у 2008 році земельних ділянок державної власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2008 р. № 110 // Офіц. вісник України. – 2008. – № 17. – Ст. 30.

АНАЛІЗ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

ПІЩАНСЬКА М. О.

студентка факультету № 6

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Аграрний сектор завжди був пріоритетним напрямом у розвитку економіки, адже саме від його стану і перспектив розвитку залежить забезпечення життєдіяльності людини. Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця. Незважаючи на те, що Україна володіє сприятливими кліматичними умовами і якісними земельними ресурсами, розвиток сільського господарства в нас не на найвищому рівні.

Україна є однією з країн Європи, яка має могутній земельно-ресурсний потенціал для інтенсивного розвитку сільського господарства. Із 60,3 млн. гектарів земель майже 70% становлять землі сільськогосподарського призначення з найкращим чорноземом у світі. Аграрний сектор охоплює цілі системи сільськогосподарських підприємств, їх об'єднань, комбінатів, промислових переробних, будівельних, науково-дослідних, сервісних підприємств, організацій та установ, діяльність яких потребує належного правового забезпечення і законодавчого врегулювання [1, с. 3].

Питанням розвитку стану аграрного сектора України та визначенням основних напрямів його подальшого розвитку приділена значна увага в роботах багатьох науковців, таких як, В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, Ю. В. Кернасюк, П. Т. Саблук та ін.

Як зазначає Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період 2020 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 року «аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, є системоутворювальним у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій» [4].

Сільське господарство підтримують в усьому світі, адже від його стану розвитку залежить не лише продовольча безпека держави і стабільність роботи харчової промисловості, але й збереження добробуту сільських мешканців і якість життя багатьох жителів міст [2].

Результати розрахунку індексу аграрного бізнес-клімату (АВІ), що проводиться спільно Німецько-українським агрополітичним діалогом (АПД) та бізнес-асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) за лютий 2016 рік показують, що бізнес-клімат в аграрному секторі України, з точки зору сільськогосподарських виробників, знову негативний. Важливими факто-

рами, які призупиняють розвиток бізнесу, є мала державна підтримка фермерів, економічні рамкові умови та загальна політика. У зв'язку з цим, індекс аграрного бізнес-клімату значно погіршився [3].

Перевагами аграрного сектору України є родючі землі, вигідне географічне розташування, накопичений досвід. Недоліками – низький технологічний рівень виробництва, переробки і зберігання продукції, чутливість до змін погодних умов, сезонність виробництва і попиту тощо. Обставинами, якими можна скористатися, є зростання світової потреби у продовольстві, достатність земельних угідь, зростання попиту на продукцію, вирощену без хімічної обробки. Труднощі, які потрібно подолати, багато в чому залежать від стратегічного планування розвитку аграрного сектору, яке повинно опиратися на обґрунтовані прогнози обсягів виробництва у цьому секторі [5, с. 289].

Щодо проблем, які потрібно вирішити Україні для того, щоб аграрний сектор розвивався і достойно функціонував на світовому ринку, то можна виділити такі основні із них: 1) не визначено місце землі в системі економічного обігу; 2) не створено належних умов для реалізації громадянами права власності на землю; 3) потребує удосконалення інфраструктура ринку землі.

Щоб вирішити ці проблеми, в першу чергу, необхідно звернути увагу на розвиток фермерських господарств. Держава повинна запровадити заходи, які б сприяли збільшенню кількості такого виду господарств. Найважливішою проблемою у створенні фермерських господарств є відсутність стартового капіталу, на основі якого можна було б побудувати ефективно функціонуюче виробництво. Цю проблему можна усунути шляхом надання підприємцям вигідних кредитів. Значним бар'єром для успішного розвитку і функціонування аграрного сектору в Україні є недосконалість законодавства, нормативно-правових актів щодо аграрної політики держави. Тому їх необхідно переглянути і сформуванати нову правову базу. Значну роль повинна відігравати інноваційна діяльність. Пріоритетним напрямом інноваційної діяльності в аграрному секторі має бути запровадження найбільш перспективних агротехнологій і на цій основі підвищення продуктивності виробництва та зміцнення її конкурентоспроможності на світовому та власному ринках [6].

На основі вищенаведеного можна зробити висновок, що Україна – це країна з потужним агропромисловим потенціалом, вона володіє якісними земельними ресурсами, наявність яких свідчить про можливість ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Незважаючи на певні досягнення в розвитку аграрної сфери, в Україні ще багато питань чекають на вирішення. Для того щоб аграрний сектор в нашій державі набував розвитку потрібні зміни. А тому незважаючи на проблеми, які притаманні сучасному етапу розвитку аграрного сектору, Україна повинна розвивати сільське господарство, щоб у найближчі декілька років наша сільськогосподарська продукція могла вийти на світовий ринок і конкурувати з продукцією інших розвинутих країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін.; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. – Х.: Право, 2010. – 296 с.
2. Ю. В. Кернасюк Світовий досвід державної підтримки агробізнесу [Текст] / Ю. В. Кернасюк // Агробізнес Сьогодні. – червень, 2016. – № 11 (330) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vipovyna/5581-svitovyi-dosvid-derzhavnoii-pidtrymky-agrobiznesu.html>.
3. Бізнес-клімат в аграрному секторі значно погіршився [Текст] // Німецько-український агрополітичний діалог. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apd-ukraine.de/ua/nd-arkhiv/476-biznes-klimat-v-agrarnomu-sektori-znachno-pogirshivsya>.
4. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 806-р від 17.10.2013 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
5. Є. Матвіїшин, О. Заброцька, Ю. Фабрика Підхід до прогнозування обсягів виробництва в аграрному секторі України [Текст] / Є. Матвіїшин, О. Заброцька, Ю. Фабрика // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління» – 2015. – Вип. 42 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_42/fail/35.pdf.
6. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 3-13.

ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ТОЛМАЧЕВСЬКА Ю. О.

студентка

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Відповідно до Конституції України – земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Землі України включають всі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які розділені за цільовим призначенням на дев'ять різних категорій [1].

Відповідно до вимог Земельного кодексу України (далі – ЗК України) землі сільськогосподарського призначення – є пріоритетними з усіх категорій зе-

мель. Згідно з ч. 1 ст. 23 ЗК України, землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватись насамперед для сільськогосподарського використання [2]. Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей [2]. Відповідно до п. 15 глави X «Перехідні положення» ЗК України не допускається купівля-продаж земельних ділянок, що належать фізичним та юридичним особам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв) до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2018 року, згідно з новим законом прийнятим Верховною Радою України від 06.10.2016 [3].

В свою чергу у Естонії, держава безпосередньо не бере участі в регулюванні цін на землі сільськогосподарського призначення, і з 2011 року усунуто будь-які обмеження на придбання таких земель. Податок на продаж земель сільськогосподарського призначення становить 2%. Але, незважаючи на це, більш ніж 60% земель сільськогосподарського призначення знаходяться в оренді. Іноземні інвестори мають ті самі права, що і громадяни Естонії, але за умови використання таких земель виключно для сільськогосподарських цілей, тобто за цільовим призначенням [4].

Що стосується Болгарії, то в даний час громадяни цієї країни та Європейського Союзу, юридичні чи фізичні особи, які проживають у країні понад 5 років, можуть придбати землю сільськогосподарського призначення. Вартість землі держава регулює частково, і не встановлено обмежень на розмір земельної ділянки, яку може придбати у власність юридичні або фізичні особи. Польський уряд, за аналогією з Болгарією та Естонією, не здійснює заходів щодо безпосереднього контролю та втручання у формування ринкової вартості землі. Виняток становить площа земельної ділянки, яка може передаватись у власність одній фізичній особі – 500 гектарів сільськогосподарських угідь. Податок на продаж земельної ділянки сільськогосподарського призначення, сплачується покупцем у розмірі 2-5%. З 1 травня 2016 року було остаточно розблоковано обмеження для громадян ЄС, що призвело до збільшення вартості землі сільськогосподарського призначення до 10 300 доларів за 1 га.

Хорватія закрила ринок для іноземців і в володінні громадян цієї країни знаходяться на даний момент 65% земель сільськогосподарського призначення, але, нажалі, 1/3 цих земель не обробляються взагалі. Вартість землі на внутрішньому ринку прямо не регулюється з боку держави. Слід зазначити, що в Сербії, на початок 2016 року, 92% земель сільськогосподарського призначення зосереджено в приватній власності. Іноземцям забороняється купувати землі сільськогосподарського призначення, а для їх громадян встановлюється обмеження на придбання – мінімум 50 акрів (20,23 га). Австрія – це федеративна країна, де кожен регіон має свої закони, і більше 50% сільськогосподарських

земель є приватною власністю. Спадкоємцем землі може бути тільки одна дитина у сім'ї. Податок (3,5%) на продаж землі сільськогосподарського призначення сплачуються покупцем [4].

У Великобританії на сільське господарство попит не високий, тим не менш ринок земель сільськогосподарського призначення є стабільними та безпечними інвестиціями за британськими стандартами. Стати власником землі сільськогосподарського призначення може будь-який громадянин Сполученого Королівства, ЄС та іноземці.

Ірландія відрізняється самим ліберальним ринком земель сільськогосподарського призначення. Держава надає довгострокові кредити, що дало змогу зосередити 90% земель сільськогосподарського призначення в приватних руках. Придбання землі не обмежується, тільки для юридичних осіб – нерезидентів потрібно отримати окреме рішення спеціальної земельної комісії [4].

До ефективної земельної реформи в Іспанії наприкінці ХХ століття багато фермерів були змушені покинути країну, що призвело до різкого падіння частки агробізнесу у ВВП Іспанії. На даний момент податок на передачу права власності на землю сільськогосподарського призначення становить 6% від вартості самої угоди.

Німеччина – безумовний лідер з продажу сільськогосподарських земель в ЄС. Німеччина славиться традиційно високим рівнем автоматизації, механізації та впровадження екологічних технологій у сільськогосподарському виробництві. Податок на продаж земель сільськогосподарського призначення не перевищує 3,5% від ціни угоди. Обмеження щодо для власних та іноземних громадян, юридичних осіб, які можуть придбати землі сільськогосподарського призначення у власність абсолютно відсутні.

У Нідерландах майже 90% земель сільськогосподарського призначення зосереджено в приватних руках, тоді як жодних обмежень на право розпоряджатися землею немає. Покупцями можуть бути як резиденти так і нерезиденти, але важливо лише сплатити 6% податку від вартості угоди про продаж земель сільськогосподарського призначення.

Швейцарія – одна з країн де 100% власності на землі сільськогосподарського призначення знаходиться в приватних руках. Держава прямо не впливає на ціноутворення в сфері купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення. Для придбання земель необхідно бути громадянином Європейського Союзу або мати дозвіл на проживання. Максимальна площа земель сільськогосподарського призначення, яка може перебувати у власності особи регулюється місцевими органами влади. Зміна цільового призначення сільськогосподарських земель після продажу суворо заборонена. Швейцарія віддає перевагу сімейному бізнесу, де власник землі повинен отримати нотаріально засвідчений дозвіл від усіх родичів, які мають право на спадщину, якщо він має намір здійснити операції по продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення [5].

У 2017 році Грузія прийняла закон «Про власність на землі сільськогосподарського призначення» у новій редакції, де законодавець розширив перелік обмежень щодо продажу земель сільськогосподарського призначення для іно-

земців. Згідно з цим законом набувати землю у власність зможуть тільки іноземці які зареєстрували шлюбні відносини з громадянином або громадянкою Грузії. Наразі, громадяни іноземних країн зможуть купити не більше 200 000 квадратних метрів землі сільськогосподарського призначення, а іноземні компанії можуть володіти ділянками землі, площа яких становить не менше двох квадратних кілометрів [6].

Автори законопроекту заявляють, що він захищає національні інтереси Грузії оскільки це маленька гірська країна, з мізерною площею сільськогосподарських земель.

Проаналізувавши законодавство вищезазначених країн у розрізі вимог щодо купілі-продажу сільськогосподарських земель, можна зробити висновок, що в більшості європейським держав немає мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Держава не втручається у функціонування ринку землі, і він може вільно розвиватися на основі ринкових відносин, що в свою чергу сприяє залученню іноземних інвестицій у розвиток сільського господарства. 1 вересня 2017 вступила в силу Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, де в статті 25 зазначено, що в Україні повинна бути створена зона вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років з дати набрання чинності цією Угодою [7]. Це положення також стосується і ринку земель сільськогосподарського призначення. Таким чином, вважається доцільним зняття мораторію на продаж сільськогосподарських земель з подальшим прийняттям закону про обіг земель сільськогосподарського призначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України (ред. від 30.09.2016) [Електроний ресурс]. – 2017 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/>.
2. Земельний кодекс України (від 25.10.2001, № 2768-III) [Електроний ресурс]. – 2017 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
3. Закон «Про внесення змін до розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України щодо продовження заборони відчуження сільськогосподарських земель» (від 06.10.2016) [Електроний ресурс]. – 2017 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/>.
4. Features of the legal regime of agricultural land. // Entrepreneurship, Economy and Law. – 2017. – № 8. – P. 25.
5. The land market: international experience [Електроний ресурс] // Media landowners. – 2017 – Режим доступу: <http://latifundist.com/spetsproekt/204-rynok-zemli-mezhdunarodnyj-opyt>.
6. Грузия объявила мараторий на продажу сельхозземель иностранцам [Електроний ресурс] // Народная Правда. – 2017 – Режим доступу: <http://ru.narodna-pravda.ua>.
7. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 1 вересня 2017 року [Електроний ресурс] // Урядовий портал. – 2017 – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>

НОТАТКИ

**Громадська організація
«Правовий світ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ
СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ»**

1–2 грудня 2017 р.

м. Дніпро

ЧАСТИНА I

Підписано до друку 05.12.2017 р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 7,21. Замовлення № 0512-17. Ціна договірна.
Віддруковано з готового оригінал-макета. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 50 прим.

Контактні дані:

Громадська організація «Правовий світ»

а/с 5738, м. Дніпро, 49107

www.legalworld.in.ua

E-mail: legalworld.in.ua@gmail.com

+3 80 99 266 43 15